

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 1, 1875.

222—13. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetés** i ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztői iroda** — hová a kéziratok és előfizetések **dermentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Válasz Kovács Albertnek.

(Folytatás.)

A kérdés jogi oldalára vonatkozólag, kénytelen vagyok, Kovács Albertnek még egy pár téves állítását helyre igazítani.

A többek közt így nyilatkozik: „nagy kérdés, vajjon, a Bethlen-tanoda újabb alapítványaitól külön választható-e a Bethlen-alap, mint azoknak birtokos-sa? Az enyedi főiskola az utóbbi 10--15 év alatt jövedelméből jelentékeny összeget, talán egy pár százezer frtot tőkésített, vajjon, elvihető-e ez Enyedről, melynek jogában állott volna azt nem tőkésíteni, hanem elkölteni? Ha igen, akkor az én egyházkerületem is elveheti tőlem azt a száz frtot, melyet fizetésemből nem költöttem el, hanem tőkésítettem.“

A hány sor, anynyi ferdtés és fogalom-zavar.

Az emlékiratban egyetlen szó sincs arról, hogy a Bethlen-tanodától az alapítványi tőkék egy részét el kell venni. Ellenkezőleg, világosan ki van mondva, hogy „ha a Bethlen-alapítvány jövedelméből bárhány tanodát is lehetne főtartani s tán az egész ország tanügyi szükségét is fedezni, még akkor se lehetne a nagy alapító végrendeletének s az azt megerősítő országos törvényeknek megvetése nélkül az alapítványból egyetlen fillért is — hogy az Approbata szavaival éljünk — a Bethlen-alapítvány keze és nevezeti alól elvonni, nem csak azért, mert az országos törvények értelmében, azon esetben az összes donációk fiskálisokká válnának és „perenniali jure nem hirathatnának,“ hanem azért is, mert az egész alapítványnak az idők végéig a nagy alapító nevét kell viselni s azt, mint ilyent, kell kezelni.“ Azt hiszem, e sorok elég világosan tanusítják, hogy azon vád, melyet Kovács Albert oly gyakran ismétél s mely szerint az emlékirat a Bethlen-alapítvánnyal szemben „megcsonkítási merényletet“ involvál, merőben a légből kapott. Arról sincs abban

egy szó se, hogy az újabb alapítványi tőkéket az eredeti alapítványtól külön kell szakítani s ide, vagy oda dislokálni. Ellenkezőleg, azokra is kétségbe vonhatlanul alkalmazható ez a jogelv: *accessorium sequitur suum principale*“.

A fő a Bethlen-alapítvány s az újabb alapítványok mind ennek járulékai, kiegészítő részei s mint ilyenek attól el nem választhatók. Tudtom szerint, az ellenkezőt nem is állította soha senki s így a Kovács Albert jajongása e tekintetben is egészen indokolatlan.

De, persze, ily színben kellett föltüntetni a kérdést, mert különben nem lehetett volna a „kolozsváriak“ homlokára sütni a rablási szándék gyöngéd vádjának bélyegét s így a legcsattanosabb érv nem lesz vala fölhasználható. Ugy látszik, a Kovács Albert szívébe is — kétségen kívül, tudta nélkül — belopdzott az a hirhedt axioma „*finis sanctificat media*.“

Nem a Bethlen-alapítvány, sem az újabb alapítványok megcsonkításáról van itt szó, hanem egyszerűen arról, hogy a Bethlen-tanoda évi (70—80 ezerre rugó) jövedelméből egy néhány ezeret, még pedig kevesebbet, mint a menyinyit a prokruzstesi ágyba szoritott papnövelde főtartása jelenleg igénybe vesz, nem lehetne-e gyümölcsözőbben értékesíteni az egész egyházkerület javára oly formán, hogy ez összeget, mint a hogy a 60-as években a m.-vásárhelyi jogakadémia főtartására adta, adja jövőre az egyházkerületi pap-növelde segélyezésére, melyhez nem csak ő, hanem aránylag a többi tanodák, az egyházmegyék, az egyházkerület központi pénztára s még egyes alapítók is*) járulnának, hogy így az erők összpontosítása által szervezzen és tartson fön az egy-

*) Az 50-es évek elején, midőn meghatározatott, hogy a pap-növelde és mesteri képezde Kolozsvárt állitassék föl, id. gróf Teleki Domokos — egyházkerületünknek e nagy érdemü férfia — 5,000 frtot adott e célra.

házkerület egy oly pap-növeldét, mely a jelenkor igényeinek megfelelően. Ennyiből áll az egész merénylet, melyhez én részemről, nyugodt lélekkel kezet nyujtok s méjjen meg vagyok győződve arról, hogy a midőn ezt óhajtjuk és sikerén munkálunk, ha — föltétve, de meg nem engedve — netalán ez idő szerint e törekvésünk hajótörést is szenved a helyi és partikuláris érdekek szirtjén: a győzelem csak idő kérdése s az idő teljességében az igé testté lesz.

Addig is vigasztal az, hogy ily merényletben nem csak én vagyok bűnös s velem együtt még annyian; hanem az is, ki engemet ezért egész Magyarország előtt denunciól: Kovács Albert. Ő ugyan is, az általa szerkesztett „Egyházi szemle“ f. évi 14-ik számában közölte s minden megjegyzés nélkül, tehát magáévé tette azt az indítványt, mely sokkal kommunisztikusabb (?) szagu, mint a mi inkriminált törekvésünk, mert oda megy ki, hogy a lutheranus atyafiak három helyt szétszort theol. tanzsékei kommaszszáltassanak Pesten s egyesíttessenek a református pap-növeldével s így a két felekezet vagyonából állíttassék föl oly formán, mint a hogy 1855—65-ig volt, egy közös pap-növeldé. Hanem, természetesen, a mi a pesti ref. pap-növeldé gyarapodásának malmára hajtja a vizet, az ellen nincs kifogása Kovács Albertnek még akkor sem, ha a viz a lutheranus atyafiak árkából foly oda, de már azt hogyan hagyhatná szó nélkül, ha az erdélyi reformátusok, tehát azok, kik itt egy testből és vérből valók, arra a szörnyű gondolatratra jőnek, hogy egyesítsék erejüket? Ha az erdélyi katolikus püspök bocsátna ki pásztori levelet ez ellen, azt természetesen találnám, de így, mit mondjak rá?

Felel helyettem Kovács Albert. Fentebbi idézetben azt állítja ugyanis, hogy a Bethlen-főtanoda az utóbbi években jövedelméből egy pár százezer forintot tőkésített, tehát abból egy fillér se vonható el, mert jogában állott volna, azt elkölteni s ha az egyházkerület ezzel ellenkezőt cselökednék, az egyértelmű lenne azzal, ha az ő egyházkerülete konfiskálná tőle azt a száz forintot, a mit ő évi fizetéséből megtakarított.

Legelőbb is fogadja mindnyájunk őszinte köszönetét azon örvendetes fölfedezésért, hogy Nagy-Enyeden, a közelebbi években, ily takarékos gazdálkodás folyt. Ránk nézve ez, valóban, igen kellemetes fölfedezés, mert mi eddig úgy tudtuk, hogy a dolog

épen ellenkezőleg áll; mert nem hogy megtakarítások történtek volna, sőt a deficit már-már kronikusává vált. De hát, igaznak kell lenni, ha a jól értesült Kovács Albert állítja s mi csak arra kérjük, hogy vezessen minket nyomára annak a titkos pénztárnak, melyben azt a közelebbiről félretett kétszázezer forintot kezelik.

Ám, szerinte, hiába árulná el ezt a titkot, mert az az ősszeg épen oly magán-vagyon a Bethlen-főtanodának, mint az ő megtakarított száz forintja. Ez megint egy új felfedezés, fölkeverve jókoru fogalomzavarral, melyről az erdélyi ref. egyházkerületnek sem írott-, sem szokás-joga eddig mit sem tudott. Eddig mi úgy tudtuk, hogy az egyes ember magánvagyonának s az egyházi vagyonnak jogi természete között ég s föld különbség van. Az egyes ember megtakarított pénzét, ha neki úgy tetszik, fölteszi a lutrira, vagy oda ajándékozza a koldusnak; míg az egyházi vagyon hova fordítását, kezelését, sat. törvények szabályozzák, melyeket megsérteni sem egyes gyülekezetnek, sem iskoláknak, sőt még az egyház egész egyetemének sem szabad. Kovács Albert ezzel szemben új tudományt hirdet, melynek azonban, aligha sok proselitát szerez Magyarországon, hanem ha a dombszögi kaszinóban.

De, őszintén bevallva — ámbár egészen más értelemben, mint a hogy ő fölfejt — állításában még is rejlik valami igazság. Mert p. o. az állam-hatalom, ha Kovács Albert — mint jó hazafi — bejelenti, hogy neki van jövedelméből tőkésített pénze, a dót vet ki rá s neki azt meg kell fizetni, ha az országból kivándorolni, nem akar. Épen így, megadóztatási joga van az egyház törvényhozó s kormányzó hatalmának is legalább itt nálunk, a kicsiny Erdélyben, s a kivetett adó fölajtására a politikai hatóság bármely pillanatban segéd-kezet nyujt. Ez elvet érvényesítette egyházkerületünk p. o. akkor, midőn minden lélekre kötelezőleg behozta az u. n. „krajcáros“ adót, mely az egyházkerület közszükségeire fordított. Ez alól nem vonhatja ki magát senki, hanem ha vallásos hazájából, vagy is az egyházi testület kötelékéből kilép. Ezzel szemben, az egyes kisebb korporációknak csak kérényezési joguk van, melyet az utóbbi időkben leggyakrabban a rikánbelői egyházmegyék vették igénybe, melyek — úgy látszik — inkább szeretnek protestálni, mint az egyházkerület közszükségeire fizetni.

E megadóztatási jogból kifolyólag, hatalmában áll az egyházkerületnek a papi s tanítói fizetések szabályozása is, azaz, meghatározhatja a javadalmak minimumát s ha valamely gyülekezet ezt nem képes, vagy nem akarja kiszolgáltatni, elveszti önállóságát s affiliáltatik. Az emlékiratban föl van fejtve ez is, s egyszersmind indítványozva, hogy törvényhozási intézkedések tétessenek e tárgyban is, mert az egyházi személyzet szellemi fölvirágzásának szükségképeni feltétele anyagi állapotának javítása. Kovács Albert nem is mulasztja el, gúny tárgyává tenni e törekvésünket is s engem föl is szólít, hogy dotáljam a papokat önkéntes adakozásokból, mert a míg ezt meg nem teszem, addig — egy jó barátja állítása szerint — a pap-növelde ügyét a fizetések szabályozásával kombinációba hozni, nem egyéb „körtés-fogásnál.“ Én pedig, engedelmével, azt hiszem, hogy egyházkerületünk — saját jövődjének kockáztatása nélkül — alig ha várhat e körtés-fogással addig, míg én a milliókat összegyűjtöm; mert ha törvényhozási intézkedést e tárgyban nem tesz, nem sokára eljön, sőt feles számú gyülekezetünkben már itt is az idő, midőn gyakorlati alkalmazást nyerhet ez értelemben is néhai püspökünknek az a mondása: hogy egyéb minden volna, de hol a pap? Nincs, mert koldus-botot nem akar kezébe venni senki. Hadd, gúnyolodjék hát velünk Kovács Albert, midőn mi főlemeljük szavunkat nyomorral küzdő paptársaink s egész egyházkerületünk egyik égető élet-kérdése érdekében; e gúny nem miniket, őt bélyegzi meg.

Szerinte, én a papok fizetése kérdését azért hoztam szőnyegre, mert a traktusok szavazata után, a pap-növelde Kolozsvárra helyezése ügyét, ez idő szerint, megbukottnak tekintem s miután annak tanára nem lehetek, „tevékeny“ szellemem újabb munka-tért keres. A bókot, melynek szavaiban az a gyanúsítás lappang, hogy engemet saját egyéni érdekem vezet e kérdésben, köszönöm; de nem fogadhatom el s egyszer mindenkorra kijelentem s kérem Kovács Albertet s összes pártfeleit, vegyék tudomásul, hogy én hittani tanszékre sem Enyeden, sem Kolozsvárt nem vagyok s nem leszek aspirans soha; egyfelől azért, mert erre képesnek magamat nem érzem, másfelől azért, mert mostani élet-pályám, minden erőmet s időmet igénybe veszi s azt mással föleserélni sem kedvem, sem szándékom. E tekintetben tehát, tökéletesen nyugodtak lehetnek, mert senkinek a szája elől egy falatot sem fogok elvenni.

Más kérdés az, ha vajjon a traktusok szavazata után megbukottnak tekintem-e én ez ügyet? Bátran kimondom: nem! Ez ügyben — alkotmányunk értelmében — nem a traktusok szavazata dönt, hanem az egyházkerület törvényhozó gyűlése, s annak bölcsességéről fölteszem, hogy meg fogja találni a kérdésnek oly megoldását, mely egyházkerületünk magasabb rendű érdekeit kielégíti. Különben, azokhoz a szavazatokhoz is, melyekre Kovács Albert, mint a „közész“ nyilatkozataira, oly fennem nyilatkozik, van egy pár szavam. Először is az, hogy a midőn a traktusok egy része az őszi közgyűléseken tárgyalta e kérdést, akkor még csak azon első indítvány állott előttük, mely szerint a nagy-enyedi pap-növelde egyszerűen át kell helyezni Kolozsvárra, még pedig oly formán, hogy a főtartási költséget fedezze továbbra is a Bethlen-tanoda egy magában.

Az akkor nyilatkozott traktusok többsége ezen indítványnak nyilatkozott ellene s azoknak sorában a kolozsvári is, meg pedig — kénytelen vagyok a királyhágontúli olvasók fölvilágosításáért ismételni — az utóbbi a következő indokolással: „állítani merjük nyíltan, hogy egyik tanodánk sem rendelkezik sem az anyagi, sem a szellemi erőnek azon mértékével, hogy e feladat terhét egy magában elhordozhassa. De meggyőződésünk szerint, ennek teljesítése kívül is esik barmelyik tanodánk sajátlagos elhivatása körén. Viszszás dolog az, hogy egyik, vagy másik rész végezze azt a munkát, melyet az egésznek kell végezni, miután gyümölcseit az egész élvezi. Megadni leendő lelkészeinknek a kellő szellemi képzettséget, ez anyaszentegyházunk egyetemének, a szó legmégjobb és igazabb értelmében, közös ügye, közös érdeke, s abból folyó s elutasíthatatlan közös kötelessége. Ennél fogva, részünkről nem csalatkozhatunk azon indítványhoz, mely a nagy-enyedi theol. szemináriumnak Kolozsvárra egyszerű áthelyezését javallja. Mert ez indítvány oda megy ki, hogy a lelkész-képzés anyagi s szellemi egész terhét továbbra is azon tanodánk egymagában hordozza. Mi e követelést sem az osztó igazsággal, sem anyaszentegyházunk jól felfogott érdekével összeegyeztethetőnek nem tartjuk.“ (46-ik l.)

Azóta jelentékeny fordulat állott be e kérdésben, mely a véleményező szavazatok azon arányán, a hogy azt Kovács Albert föltünteti (14-el szemben 2), nagyon sokat változtatott. Az alsóbb hatóságok egész hosszú sora részint már beküldötte, részint legközelebről beküldi pártoló véleményét; némelyik az

indítványt eredeti formájában tette magáévá, némelyik a kolozsvári emlékirat értelmében javallja a határozat-hozatalt s van olyan is, mely föltétlenül elismeri az egyházkerület jogát az eredeti indítvány elfogadására, de a keresztülvitelt nem tartja időszőrűnek. E különböző, de a végén csak egyes árnyalatokban eltérő kategoriákba tartoznak — ha értesülésem nem csal — a szilágy-szólnoki, kolos-kalotai, széki, udvarhelyi, szebeni, v. hunyad-zarándi s természetesen a kolozsvári egyházmegyék; továbbá, ugyancsak a kolozsvári, valamint az udvarhelyi, m.-vásárhelyi, zilahi (tehát Enyed kivételével valamennyi) főtanoda s végül egyes püspöki egyházak is. E szerint, a Kovács Albert-féle „köz-ész“ még sem nyilatkozik oly egyhangulag s a midőn 17 traktusból (a káptalan, nem tudom, mit véleményez?) 7, *) s 4 főtanoda közül 3 nem döbben vissza az indítványnak egy, vagy más formában elfogadásától: nagy elbizakodottságra mutat az az állítás, hogy az egész kérdés végkép megbukott.

Ellenkezőleg, én azt tapasztalom, hogy a kezdetben nagyon is öszszeavart ideák már is sokat tisztultak, sőt alig ha csalódom, midőn a mesterségesen fölkorbácsolt szenvedélyekkel szemben, azzal biztatom magamat, hogy azon politikai fordulat, mely azóta ország szerte bekövetkezett, e kérdés megoldására is jótékony befolyást fog gyakorolni. A népek, nemzetek és egyházak gondviselő istene a jónak, igaznak győzelmét gyakran oly úton segíti elő, a minők az embereknek még gondolatjukban sem fordultak meg.

Az urnak útai nem az embereknek útai!

Szász Domokos.

(Vége következik.)

T á j é k o z á s

a deszoláta-kérdés terén, a deézi egyházmegyében.

(Folytatás.)

Divatba jött, némely ábrándos handabandák után, az espereseket azzal vádolni, mintha a deszolátákat studio szaporították volna, csakhogy jövedelmeiket elfoglalhassák, vagy a megüresült egyházakat be nem töltötték és úgy pusztult volna el a deézi egyh.-megyében a magyar prot.

*) Szeretném tudni, hogy honnan telik ki a Kovács Albert 14 traktusa? Ezek közül 4 alig ha nincs ott valahol a Duna mellékén, mert az erdélyi térképen sehogy se találom.

Sz. D.

elem, s eloláhosodott, megsemmisült az. És miért? Három márvás jövedelemért! Miután egy előbb mindenünnen csak is ennyi volt a taxa. A ki hazánk történelmével ismeretes, s tudja azon faj-irtást, melyet 1601—1602, az 1658 és 1704—11 években véghez vittek a vér-szopó német, vallon, török és tatár-csapatok, s még is egy egész vidék protestáns eleme kipusztítását egyetlen egyőnre képes reá fogni, s azt pedig három márvás jövedelemre való ásitozás tekintetéből: az, nem tudom, mily barátja lehet az igazságnak. De, hogy valaki egy képtelen állítást nyilvánított, azon nem csodálkozom, miután tudjuk, hogy badarnál-badarabb állítások is nyilvánultak a rövid látó emberek között; hanem, hogy okos, mívelt emberek is ily abszurdításoknak hitelt adhattak: azon már csodálkozom.

A régi jegyzőkönyveket, s levelezéseket lapozgatva, meggyőződtem az iránt, hogy mikint ma, ugy a múlt századokban is az esperes nem igen nagy ur volt, megmondta neki az igazat, és sokszor az illetlent is, a bockoros egyházi nemes ember is. Felülről pedig mikint a kuriális stylus is nyers volt, bizony, minden csekélységért megszólították esperes uramat, s nem volt semmi abszolút hatalma az egyházak felett, hogy azokat a maga hasznáért elpusztítsa.

S nem volt-e püspök; nem volt-e közzsinat; nem volt-e egyházi-főtanács: hogy e bűnös eljárást, ha igaz volt, harmadfél század ideje alatt észre ne vegye!

Azonban, noha e tekintetben a rekriminációk még is voltak, de sehol sem láttam, hogy e téren személy ellen — megnevezve azt — vádat emeltek volna; mert akkor a nyomozás, a vizsgálat, természetesen, annak alaptalanságát kiderítette volna.

Igaz, engemet egy uri ember egykor nyilvános helyen megtámadott, s mondá:

„Rettenetes az, a mit az urak csinálnak a doszolátákkal!“

S mit csinálunk? Kérdém.

Itt azonban, habozni kezdett az ur, s nyilvánítá, hogy nincs tisztában ez iránt.

„De ha kárhoztat, mondám, miért nem mond adatokat?“

Miért nem töltik be az egyházakat?

Melyiket?

Itt eszébe jutott egy egyháznak neve, s mondá: p. o. ezt.

Tudja-e — folytatám — hogy azon egyházban egyetlen egy magyar család van, s az is a papi lakban lakik. És tudja-e, hogy azon egyházban semmi egyéb jövedelme a papnak nincs, mint a dézma-kárpótlás, és az még nincs kiútalva?

„Nó, a körülményekkel nem vagyok ismeretes“ — mondá — s elfordult tőlem.

Igaz, azon interpelláló ur a nobel spiccnak azon stadiumában volt, hogy ha egy pohár bor járul hozzá, innohellé lett volna.

Ez esetet azért hozám fel, hogy lássák, mily részle-

tesen vannak értesülve e kérdésben azok, kik nagy hangon rekriminálnak.

E kérdéshez tapadt még egy vélemény, mely mintha fontosságot nyert volna, hielott pedig a neveltségest közelíti meg: az, t. i., hogy e jövedelmek az espereseknek azért adattak volna, hogy párciálisok a papoknak adjanak ebédet, s a notáriust zsinatra vekturázzák.

E véleménynek alapja azonban sem az idézett háttérzetekben nincsen meg, sem róla valami említés, szó 1824-ig nem találtatik. Ez évben a m. egyh.-főtanács rendelete következtében, a deszolaták összeírásánál, akkori jegyző Szabó Ádám és direktor legidősb Almási Sámuel által, munkáltságban, nem tudom, az esperes meghagyása folytán-e, vagy csak maguktól, beletették, hogy a kijelölt esperesi javadalmakért azon szolgálmi teher is fekszik rajta, hogy a parciálisokat ebéddel ellátja és a notáriust zsinati és főkonzisztoriális gyűlésekbe vekturázza.

Hanem, e szolgálmány életbe lépésének eredetét az akkori viszonyok tanulmányozásából alkalmasint kiszámíthatjuk.

1756-ig mindig vándor-parciálisok voltak, s többnyire évenként két, néha csak egy gyűlés. Azt nem hihetjük, hogy az esperes konyhával, szakácsnival utazott volna, vagy hogy az esperesné főző kanállal kísérje a papokat. Ekkor az esperes Deészen lakván, azt hiszem, hogy sokkal könnyebbnek, s kényelmesebbnek találta magára nézve, ha éven át egy, vagy két ebédet ad 6—7 embernek, mint sem maga mindig vándoroljon. Azután, 1782-be a gyűlések tartása is betiltatván, de 1783 decemberében felszabadítatván azon feltétel alatt, hogy a gyűléseken két királyi komisszárius jelenjék meg: természetesen, még kevesebb ok volt vándor gyűlések tartására. Hozzá járult még azon körülmény is, hogy 1774- és 1796-ban két esperes u. m. Csernatonai Vajda Péter és Abacs János püspökökké lévén, ezek a dolog természete szerint ismét hajlandóbbak lettek, a gyűléseket házaiknál tartani meg, s egy ebédet adni, miután azon körbéli gyűléseink egy pár óránál alig tartottak többet, mikint a jegyzőkönyvek tartalmából gyaníthatni lehet. Így vált szokássá az ebéd-adás parciálisokkor.

Hasonlóan esperesi onusnak tekintették az újabb időben az említett javadalmak élvezetért, hogy az esperes a jegyzőt vitte zsinati, és főkonzisztoriális gyűlésekre. Ennek sincs nyoma a múltban. Ez is csak szokásos szolgálmány volt, a mi kicsibe is került, miután a jegyzők régebben zsinatokra nem igen mentek, sőt a múlt században vizitációra sem. Az ellenkező uzusra is mütathatok fel példát,

mert míg jegyző voltam, gyűlésekre az esperesemet mindig én vekturáztam.

Hogy mennyire érdemel hitelt azon gyanúsítás, miszerint az esperesek, saját hasznuk érdekében, engedték volna elpusztulni az egyházakat, az előadottak is, alább a részletes tárgyalás is bizonyítja. Anynyi világos, hogy a m. főkonzisztorium és a gener. synodus előtt ezen kérdés mindjárt-mindjárt szellőztetett.

1824-ben a főkonziszt. rendeletéből, mint említém, egy rendszeres összeírás vitetett véghez; mert folytonosan azon nézet uralkodott, hogy azokból az esperes túlságos gazdag jövedelmet vesz be. Pedig, ha elődeim családi viszonyaira gondolunk, látni fogjuk, hogy mindenik családját szegénységben, s adóssággal terheltlen hagyta a nélkül, hogy egyiknek is házában fényelgés uralkodott volna. A nyomozás nem így jövedelmet derített ki, s átlátták, hogy abból, ha az esperest meg is fosztják azon jövedelemtől, a mellett, hogy azt képtelenné teszik hivatala folytathatására, a bejövendő jövedelemből sommi nagyot létesíthetni nem fognak; s így mindannyiszor az ügyet nyugodni hagyták. Még azután a 40-es években is felmerült e kérdés. Zajosabbban és szorgalmasabbban azonban az csak 50-es és 60-os években. Ekkor Zömlén ur egyik kolozsvári politikai lapban egész cikksorozatot kezdett meg a deészi egyh.-megyei deszolaták kérdésében, s ignorálta nagyobb részben a magyar nemzetre fönebb említett végzetes éveket; egyházaink elpusztulását nem anynyira a kijelölt években történt fajirtásnak tulajdonítja, hanem annak, hogy az esperesek a megürült egyházakat nem töltötték be, csak hogy azoknak jövedelmét magukhoz vonják, s így egyházaink eloláhosodtak, sat.

Miután azonban, Zömlén ur csak általánosságban emelt vádat, és sem személyt nem nevezett meg, sem speciális eseteket nem idézett: az akkori püspök ur fölhívta Zömlén urat cikksorozata megszüntetésére, s egyszersmind megnevezni az egyéneket, kiket vádolt, hogy ha élnek, felelet alá lehessen szorítani. A felelettel adós maradt. Zömlén ur cikkei azonban átszivárogtak lapról-lapra, miután cáfolat rájuk nem jelent meg; s még a külföldi lapok is átvették, s hitelt láttattak adni annak, hogy a deészi esperesek képesek voltak az egyes egyházak magyar elemét megsemmisíteni 3—3 mártírjás jövedelemért. Ha ezen egyházmegyének múltja oly szomorú emlékeket nem idézne fel az ember lelkében, s ha a pusztulás romjai nem bizonyítanák a kijelölt évek trágikus eseményeit, neveltségeseknek tetszhetnének ezen vádak; de így valótlanáguk mellett is keserű érzéseket ébresztenek minden nemzetét s vallását szerető embernek lelkében. Sőt vannak, kik ezen gyanúsítások alapján ezen szomorú kérdést még gúny és tréfa tárgyává hajlandók tenni, mint azon szivtelenek, kik a sirokból felhányt csontokkal játszadoznak. Hanem, az ily gúnyolók rendesen nem okos emberek; az oktalannoknak száját befogni pedig, mesterség lenne.

Almási Sámuel.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

KRIZA JÁNOS

született 1811. jun. 28., meghalt 1875. márc. 26.

A jelesek sorából ismét kiesett egy derék férfi. Kriza János, unitárius püspök f. évi márczius 26-án reggel 6

és fél óraker, 64 éves korában, alig 8 napig tartott tüdőgyulladás következtében megszűnt élni. A megdőbentő halálhír csakhamar országszerte elterjedett; hirdette két gyászlobogó, kitűzve az unitáriusok főiskoláján és templomán, hirdette csakhamar két szomorú-jelentés, egyik a gyászoló család, másik az egyházi elnökét vesztett egyh. ker. tanács nevében és hirdette a távirda villámgyorsasággal az ország különböző részeiben. Temetése alkalmával, mely marc. 29-én d. u.

4 órákor mintegy külső kifejezése képen történt a közrészvétnek, megkondult Kolozsvár városában minden torony harangja és a halotti kíséretnél megjelent Kolozsvár népe, unitárius papsága, Torockó és a székely nép küldöttei oly számban, melyet ritkán s csak valóban nagy és közbecsülésben állt emberek temetésénél láthatni. Meg is érdemelte, sőt önmagát is megbecsülte Kolozsvár, midőn egy emelkedett szellemű költő, széles ismerettel bíró tudós, egy szeretett főpap és egy tiszta jellemű polgár, becsületos hazafi temetésénél a közrészvétnek ily megható nagy kifejezését adta. Emlékezzünk meg róla mi is. Ő a miénk is volt, édes hazánk, nemzetünk drága kincse, halála mindnyájunk vesztesége.

Kriza eredetére nézve torockói, hol ma is e néven virágzó nemzetség él. Atyját Nagy-ajtára — tehát a székelyföldre — vitték papnak, s ott született az ő első szülött fia János, 1811-ben, június 28-ik napján. Székelyföldön születve, gyermek éveiben székelyek közt növekedve, mondhatni, hogy az ő fogékony lelke már akkor megismerkedett a székely népek nyelvben és költészetben sok tekintetben eredeti szellemével. A falusi iskolából kikelvén, előbb Torockón, aztán Sz.-Keresztúron tanult; 1829-ben az unitáriusok főiskolájába jött Kolozsvárra, hol 1833-ig a bölcsészeti és hittudományi, a következő két évben pedig a jogi tanfolyamokat végezte kitünő sikerrel. 1835-ben a kolozsvári anyagyház papjává választotta; de hivatalát csak később, 2 év múlva foglalta el, előbb theol. tanulmányainak folytatása és szélesítése végett a berlini egyetemet látogatván meg.

1840-ben pappá szentelték s egyszersmind hittanárnak is megválasztották. Papi és tanári hivatala mellett, Székely Sándor püspök halála után, 9 évig főjegyző és a kolozs-dobokai körben esperes volt, mignem aztán 1861-ben a Tordán tartott zsinati főtanács, Székely Mózes püspöki helyettes mellőzésével, nagy szótöbbséggel püspöknek választotta s harmadnap egész diadalmenettel Kolozsvárra bekisérte.

Épen jókor jött e választás. A sok hivatal, kevés fizetés nem csak a Muzsáktól vonta el, a kiválólag költői kedélyű és szellemű férfit, hanem már-már megtörendő volt a becses életet. Mint püspök, szabadabban lélegzett, egészségi állapota jobbra fordult s elvégre irodalmi munkásságát nagyobb mérvben fejtette ki.

Szépirodalmi munkásságának kezdete egyébiránt iskolai életére vihető vissza. Kriza, Szentiványi Mihály, Gálffy Sándor s többen a kollegiumban önképző kört alakítván, előbb „Viola,” később „Remény” címen hetenkint megjelent, írott lapot szerkesztettek. E lap iveről válogatták az 1839—1841-ben összesen 5 kötetben nyomtatásban is megjelent „Remény” című zsebkönyv tartalmát, előbb Kriza, majd Szentiványi szerkesztése alatt. A „Remény”-ben Krizának részint eredeti dolgozatai, részint fordításai első helyen állanak, s a közfigyelmet, közelismerést azonnal kivívták, sőt csakhamar a nép is dalolva, ajkaira vette. Később, több lap és folyóirat közölt Krizától szép költői darabokat. Szentiványi Mihály, költő barátja, korán elhunyan, ennek kezén hagyott

munkáiból 1843-ban br. Kemény Zsigmonddal kiadott egy kötetet. Ugyanekkor előfizetést hirdetett a „Vadró zsákra” is, mely azonban sok rendbeli s terhes hivatala miatt csak 22 év múlva, püspöksége idejében, jelent meg; szerencsére, mert vajmi kevés lehetett még akkor az anyag, mely ma oly becsessé teszi az említett székely népköltési gyűjteményt. Hogy többet ne említsünk, a székely népballadák felfedezése egészen a 60-as évekre esik. És Kriza dicséretéül legyen mondva, alig hogy az első 6-székely népballada megjelent, az ő figyelme azonnal ilyenek gyűjtésére is irányult. Irt a székelyföldre mindenfelé barátaihoz, papjaihoz és sikerrel — különösen az önzetlen lelkű tanuló tarsa — költő barátja martonosi Gálffy Sándor alig 3 év alatt több mint 15 darab igen szép 6-székely balladát fedezett fel és bocsátott Kriza rendelkezésére. És Kriza igazi műérzékkel, alkotó szellemmel, rendezte az anyagot, míg az egy megbecsülhetlen egészszfé domborodott ki keze alatt. Sajnos, hogy a 2-ik kötet szintén öszszehorodott anyaga immár nélkülözni kénytelen az ő alkotó tehetségét. Szépirodalmi munkássága méltánylásául a magyar tud. akademia 1841-ben levelező tagjává választotta, később a Kisfaludy-társaságnak is tagja lett.

Kriza, mint pap, nem annyiban szónoki előadás, mint inkább az irány ragyogása által tűnt ki. Egyházi beszédeiből egy néhány nyomtatásban is megjelent, részint önállólag, részint a „Keresztény Magvető”-ben, melyet 1861-ben Nagy Lajos tanártársával szintén ő alapított és indított meg. Oly széles theologiai ismerettel bírt, minővel kevés pap és tanár dicsekedhetik. A jelesebb német, francia és angol egyház irodalmi munkákat eredetiben olvasta s csaknem valamennyit ismerte. Hívei számára dolgozta a „Keresztény vallás elemeit”, ujra kiadta az énekes könyvet. Kézi könyvek hiányában, tanítványai számára is dolgozott, ily nemű dolgozataiból azonban egy sem jelent meg nyomtatásban.

Az egész életében szerény, nemes lelkű férfi, a társadalomnak is kedvenc tagja volt. Valódi élvezet, lelki gyönyörűség volt, hallgatni az ő találó szójátékait, pattogó, de soha nem sértő élceit. Humora, jó kedélye ritkán hagyta el, pedig sokat betegeskedett, főleg papsága idejében. Csapás is érte, szerető és szeretett családjából az egyik erőteljes sarj, Kálmán fia, ezelőtt alig másfél évvel véletlen halt el. Nem törte meg. Méjj vallásos hite erőt adott; hanem egy tüdőgyulladás csak hamar elvitte. Nyugodjék békével. n.—l.

Elfajulás-e, vagy fejlődés?

Nem első a szellemi, hanem az érzéki az első és csak azután következik a szellemi. I. Kor. XV, 46.

(Folytatása és vége.)

„Előbb az érzéki és azután a szellemi.” E világ- és élet-nézet az istenség fogalmával sokkal könnyebben meg-egyeztethető, s az isten dicsőítésére bizonyára előnyösebb mint bármely más.

Az elfajulás theoriája szerint, isten kezdetben mindent, következésképp az embert is tökéletesnek teremté, de az ember,

őnhatalmulag, álnokul elrontá a dicső isteni művet. Ekkor isten is közbe lép, s az elfajult emberiséget kevés kivétellel vízbe fullasztja. Azonban, ez sem sokat használ. Az istenfélő Nőé fiai és unokái ismét gonosz utra térnek. Majd, Nőé egyik fiának, Semnek utódai közül egyet ismét különös kegyébe fogad isten, s csaknem formális szövetségre lép vele az igaz vallásnak tisztán való fentartása végett. Tehát, az igaz vallást isten újabb közbelépése segélyével Ábrahámnál ismét helyre állítva találjuk; utódjainál azonban, legalább az Izmael és Ézsau ágán, újra elfajul. Most a Jákob nemzetsége lesz az igaz hit és üdv konvencionális bizományosa, de itt is menynyi elfajulás, menynyi ellenszegülés újból és újból, csaknem szakadatlan, isten és az isteni ellen! Majd, elő áll Mózes, föllépnek a próféták, mint isten megbízott tolmácsai, de minden erőlködésük hasztalan, Izrael mégis csak hanyatlás és elfajulás színtere marad. Végre, midőn a gonosz szőlő-mivesek isten hozzájuk küldött szolgálóra nem hallgattak, azokat megverték, avagy meggyilkolták: elküldi isten az ő „szerelmes fiát“ (Luk. XX. 9—15), eljön maga a Krisztus, de a kiválasztott nép által visszautasítottatik és megöletik. Egy újabb csoda által mégis csak létre jön a keresztyén egyház, csak hogy a vallás még ezen egyház kebelében is elfajul. Újból meg lőn kísértve a helyreállítás a reformáció által. De a keresztyénség nagyobb részénél ezen törekvés is meghiusul, sőt még a hol győzedelmeskedik, még ott is menynyi setétség, dac, szeretetlenség még annak előharcosai között is! Ime, az eredmény oly sok közbe lépés, anynyi munka, anynyi csoda után is! Isten eredetileg mindeneket meg akar tartani, és az eredmény? Csak kevés kiválasztott éri el rendeltetési célját, s ezek sem magukra hagyatva, a természetes fejlődés útján, hanem csak folytonos csoda segélyével, melyet a szentlélek visz véghez a kiválasztottakban.

Befolyhat-e már most egy ily világnézet isten dicsősítésére? Egy oly világnézet, mely szerint az isteni terv mind untalan meghiusul, s a helyreállítást célzó minden újabb erőfeszítés sikertelen marad; mely szerint az egész föld el van átkozva az ember bűne miatt, s a bűnös ember, mint egy trón-vesztett király, eredeti kiváltságaitól megfosztva, dicstelen életet él? Lehet-e mindenható azon isten, ki akaratját nem képes érvényesíteni? Lehet-e legbölcsebb egy oly isten, ki mindig csak oly eszközökhöz nyúl, melyekről mindentudóságából kifolyólag előre tudnia kell, hogy azokat az emberek mindig és mindig meg fogják hiusítani? Lehet-e legfőbb szeretet az, ki elnézi, vagy tán épp akarja, hogy százezerek és milliók veszzenek el minden hibájukon kívül egészen ártatlanul egyetlen egy, avagy tán két embernek végzetes „elesése“ miatt? — Állítsuk szembe most ezen theóriát ama másikkal, a lassan bár, de biztos előre haladó fejlődés theóriájával: — előbb az érzéki és csak azután a szellemi!

Esik, meg fölkél: így tanul járni a gyermek. Előbb természet szerűleg és így szükségkép, a test uralma alatt áll az ember, csak később kezdődik a szellem működése. Kezdődik és növekedik. Különböző fázisokon át foly-

ton magasb fejlődésre törekszik. Mindig csak természetes úton. Többek közt, nemünk nagy hithőseinek, köztük ezek dicső fejedelmének, Jézusnak hatáss támogatását is igénybe véve. Ha minden istentől van, úgy ezen útnak is tőle kell lennie, s ha isten úgy akarta, hogy a tökély az emberiség szellemi, vallás-erkölcsi életében, épen mint a kültermészetben, csak lassan, olykor hosszu, látszólag kerülő úton haladva, valósulhasson és valósuljon meg: akkor semmi szó sem lehet többé erőtlenség, csalódás, avagy meghiusulásról, hanem csak is egy jól elrendelt, s célja felé biztosan haladó isteni tervről, mely végetlen bölcsességgel a jelennek a múltban, a jövőnek a jelenben rakta le csiráit. Akkor teljes joggal beszél az irás a jelennek, mint egy méhében szebb jövővel terhes aszszonyi-állatnak, szülés fájdalmairól (Jel. XII.) s teljes joggal látja az ember-világban dühöngő zivatarokban és viharokban egy enyhe szellő közel lengedezésének előjeleit, és teljes joggal prófétál azon időről, midőn az összes pogányság megtér és az egész Izrael megtartatik (Rom. XI, 25—26), midőn egy akol és egy pásztor lészen (Ján. X, 16,) midőn isten lészen minden mindenkben (I. Kor. XV, 28.), És a nagy apostól a mögötte letűnt századok tapasztalatai után az előtte álló szebb jövő boldogító sejtelmében nemes elragadtatással kiálta föl: oh isten bölcsességének és tudományának méjjséges gazdagsága, mely igen megfoghatatlanok az ő ítéletei, és végére lehetetlenek az ő útjai! Ő tőle, ő általa és ő érte vannak mindenek. Ővé a dicsőség mindörökké (Rom. XI, 33. 36.)!

Előbb az érzéki és csak azután a szellemi! Vigasztaló, megnyugtató tudat az élet számtalan fogyatkozásai és nyomorai mellett. Az emberiség világában keletkező viharok, dühöngő háborúk, pusztító ragályok, nyomor, szerencsétlenség, bűn, véték, sat. sat. mind, de mind elenyésznek, vagy legalább élüket vesztik azon tudatban, hogy: ez az isten útja, mindez csak is így és nem lehet másképen. Sadduceusok és farizeusok összeesküsznek az „ember fia“ ellen, de a napot útjában megállítani, nem képesek. A Galgota a világtörténelem egyik forduló pontját képezi, a kereszt egy jobb kor kezdetét jelenti, a megnyílt sirból csodás erő sugárzik ki, melynek melege mai napig áldást árasztva, működik az emberiség nagy részénél, folyton közelebb-közelebb vivén azt főséges rendeltetésében. És így az isteni terv a bűn, véték, sat. dacára, sőt maguknak a bűnös-embereknek — saját akaratjukon kívüli — közreműködése segélyével, elvégre mégis megvalósuland. Így van és másképp nem lehet. Hisz, maga Jézus is megmondá: szükség képiek földön a botránkozások (Mát. XVIII, 7.)

Ő nem békét, hanem fegyvert hozott a földre (Mát. X, 34), de a küzdelem vége, koronája az isteni béke leend. E szilárd meggyőződéssel keblünkben örvendezzünk, látva a lassu, de biztos haladást, fejlődést úgy a természetben, mint az emberiség történetében. Ekkor a fölmerülő bajokban, például hogy csak egyet említsünk, korunk egyre veszélyesb alakot öltő szociálistikus mozgalmában sem visszacsését, hanem csak a jelen társadalmi állapot kétségtelen fogyatkozásai ellen nyilatkozó természetes visszahatást (reakció) lá-

tunk. Igen, mi a társadalmat fenyegető különféle rázkódásokban csak egy tökélyesb társadalmi élet szülés-fájdalmait véljük föllismerni, s a helyett, hogy a meglevő rosztat különféle erőszakos, de célhoz nem vezető eszközökkel fenntartani igyekeznénk, inkább azon lennénk, hogy — a menyinyiben lehetséges — a netalán még súlyosb rázkódásoknak elojét véve, mielőbb javítsunk a javítandó hiányos állapotokon. S nem titkoljuk örömrünket a fölött, hogy a szellem ereje, egy annak szabad fejlődését erőszakosan gátoló, s magát merő stábilizációs kárhóztató egyházból, a maga súlypontját a nagy társadalomba teszi át, mert e haladásban egyik előjelét látjuk, ha nem is egyik, vagy másik egyház, de mindenestre a Jézus által anynyira hangsúlyozott „isten országa“ jövő diadalmának.

„Előbb az érzéki és azután a szellemi.“ Gondoljon erre, kit bünsúly terhel, s a szabadulásban kételkedik. Büneid tudata bánt, meghasonlottál önmagaddal, lesújtó bánat vett lakást kebledben, s a kétségbeesés örvénye felé sodor? Örvendj, mert azon éles fájdalom nem egyéb, mint a hiányos erkölcsi állapot felébredt tudata, a Pál által magasztalt „isten szerinti bánat,“ egy magasb erkölcsi élet kezdete. Örvendj és bízzál, mert isten, ki a jót benned elkezdette, el is fogja végezni azt. (Fil. I, 6).

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A beállott uj évnegyed kezdetén szivesen kérjük lapunk barátait, kik évnegyedese, hogy előfizetéseiket beküldeni sziveskedjenek. Ezzel egy idejüleg értesíteni kívánjuk olvasóinkat, hogy az „Egyházi jogtan“ kézi könyve folytonosan nyomdai kezelés alatt áll s mihelyt anynyira halad, hogy megkezdhetjük a küldést, azonnal venni fogják a múlt évi hátra maradt illeteket minden tavali volt olvasóink; a mostaniak pedig a hátra lévő részt is. Hallottuk, hogy némely jóakaróink (!?) azzal is használni akarnak, hogy azt terjesztgetik, hogy e munka kiadása részünkről nem egyéb, mint előfizető-fogdosás. Ex uno disce — omnes. Ilyenek ök: rosztak, gonoszak levén, mindenkiben csak azt tételezik föl. Kérjük olvasóinkat, ne higgyenek e Judásoknak, kik elárulói minden nemesebb törekvésnek, hanem legyenek meggyőződve őszinte, becsületes szándékaikról.

= A husvétii piros tojások eredetéről sokat és sokfélét lehet olvasni. Aelius Lampridius történetiró a következőt mondja róla: Marc Aurél római császár születése napján a fejedelem anyjának egyik tyukja olyan tojást tojt, melynek héja tele volt veres pettyekkel. A fejedelemnőt meglepte e ritkaság, s azonnal sietett annak jelentését egy hirneves jóstól megkérdeni. Ez megvizsgálván a tojást, azt felelte, hogy az ujszülött gyermek egykor római császár lesz. Az anya, hogy fiát üldözéseknek ki ne tegye, megörzö a titkot mind addig, míg Marc Aurél csakugyan császárnak kiáltották ki. Ez időtől kezdve, a rómaiak szokásba vették, egymásnak — szerencse-kíváratuk jeletül — különböző színre festett tojást nyújtani át. A keresztyének e szokást megszentelték s ahoz méjj jelentőséget kötöttek. Ugyanis, ily tojásokat osztván ki maguk között, egymásnak királyságot kívántak, hogy t. i. hajlamaikon uralkodjanak s Jézus példája

szerint, a világ és bűn fölött szent életük által diadalmaskodjanak.

= A bányakerületi evang. luth. szuperintendens, Szeberényi Gusztáv. márc. 5-ről egy nagyszabású felhívást intézett egyházi hatóságaihoz, melyben felhívja, hogy sorakozzának e három pont körül: „1) az egy osztatlan magyar nemzet hivei vagyunk s e szerint 2) akár tóttul, akár németül hivataloskodunk, a ránk bizott hivek különleges politikai jelentőségéről és ténykedéséről hallani sem akarunk; sőt inkább, szóval és példával arra törekszünk, hogy a hiveket — érintetlenül hagyván nyelvüket — magyar érdekekben és érzületben, mely egyszersmind a mi érdekünk és érzületünk is, vezessük és szolgáljuk, 3) hogy a külön nemzetiségeket kiválólag és tulzottan sürgető és a magyarul mindenben parifikálni kívánó férfiakkal, kik ezen irányt leginkább a szomszéd Csehországból, mint — ugynevezett — foederalisztikus eszmét. átvéve hirdetik, semmi, de semmi együttességben sem állunk.“ Nem tehetjük, hogy ki ne fejezzük tiszteletünket e hazafias főpásztor iránt, ki ily nemesen fogja fel hivatását, és méltóvá teszi magát a nemzet hálájára.

= Hála-nyilatkozat. A f. év febr. 4-iki tűzvész okozta nyomorimat becses adományakkal ujjában enyhíteni kívánták: t. Bányai Mózes ur 4 v. buzával; gr. Kún István egykori háládatos tanítványom 15 frt, tisz. Benedek Sándor ur részint saját adományából, részint gyűjtván azoktól, kik „tudnak sirni a sirókkal“ 6 frtot, tisz. Mihály Elekné 1 frt. 60 kr, Bihari István, tanító ur 40 kr, t. Szentgyörgyi Lajos ur 1 frt, mákói pap, tisz. Valler József ur 4 v. és mérái pap tisz. Timár Lajos ur 4 véka kenyér-gabonával. Ök adtak megtakarított filléreikből a szűkölködőknek, találjanak kielégítő jutalmat öntudatukban, egyszersmind fogadják szives köszönetemet. Farnas, márc. 20, 1875. Fehér György, ev. ref. pap.

= „Székely tanügy“ cím alatt, nevelés-oktatásügyi szakközlöny indul meg april. közében S.-szt.-Györgyön, Málik József szerkesztése mellett. A lap havonként kétszer jelenik meg nagy negyedrét alakban másfél iven. Reméljük, hogy az országrész, melynek számára éppen alapittatik, melegen fogja felkarolni e jóra törekvő vállalatot, mely megbecsülhetetlen kincseket ígér oly téren, mely oly sokáig hevert parlagon. Mi őszintén ajánljuk. Előfizetési ára april-decemberre 3 frt; april-augusztusra 1 frt 80 kr, mely a „Székely tanügy“ kiadóhivatalának Nagy István tanító címe alatt S.-szt.-Györgyre küldendő.

= A farnosi, égés által károsult, paptársunk javára ujjában adakoztak: Maksai Gyula, rugonfalvi ref. pap 1 frt, Kún Károly zsidói ref. pap gyűjtése 6 frt; Simó Géza, bándi ref. pap gyűjtése: a bándi ref. egyház 2 frt, Ilyés Sándor 1 frt, Duta István 50 kr, N. N. 20 kr, Bartha Samu 20 kr, Simó Géza 1 frt 10 kr. — Fogadják köszönetünket.

Nyílt posta.

9) Zsidóra: K. K. urnak. Legjobb lesz ott eladni és pénzüi elküldeni; mert az elszállítás többé fog kerülni.

10) Szivesen kerjük mindazokat, kik velünk, mint lappal leveleznek, ne küldjenek hozzánk semmit hivatalosan, mert az ily levelezések nem csak nem porto-mentesek, hanem éppen törvényellenesek; nekünk minden esetben költségesek.

11) X. Y. barátunknak. Kettőt csakugyan vesztettünk; de nyertünk helyette legalább tíz újat. Nem kell félni! Hadd, hulljon a férges.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászal az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 8, 1875.

223—14. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztői** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Válasz Kovács Albertnek.

(Folytatása és vége.)

Reflektál Kovács Albert azon kérdésre is: ha vajjon egy egyházkerületi pap-növeldének melyik volna alkalmasabb székhelye, Kolozsvár-e, vagy Nagy-Enyed?

Az emlékirat szerint, az előbbi az utóbbi felett főként három előnnyel bír: 1-ör azzal, hogy itt egyetem van; 2-ör azzal, hogy itt van a püspöki székhely s 3-ör azzal, hogy társadalmi élete sokkal fejlettebb.

Lássuk, mit mond mindezekre Kovács Albert?

A mi az elsőt illeti, azzal nagyon röviden elbánnik. Okoskodása oda megy ki, hogy a theológusok az egyetemnek nem vehetik semmi hasznát, de ha vehetik is, nincs rá semmi szükségük, mert az általános műveltségből elegendőt elsajátítanak már a gymnáziumban.

Bátor vagyok, ez állítás igazságát, egész tisztelettel, kétségbe vonni. Én ugyanis úgy tudom, hogy azon gymnáziális tantárgyak, melyek jelenleg — legalább a mi erdélyrészi gymnáziúmunkban — előadtnak, s melyek által ifjaink ideje s ereje már is nagyon túl van terhelve, távolról sem meritik ki azon tananyagot, melynek elsajátítása az általános műveltségnek mai napság szükségképi követelménye, s a miben — nézetem szerint — egy protestáns papnak, legalább némi tájékozottsággal, bírnia kell.

Előveszem p. o. a nagy-enyedi gymnasium tantervét; de hiába keresem benne a többek közt a bölcsészet történetét, avagy csak dióhéjban is; már pedig, csak nem fogja kétségbe vonni Kovács Albert, hogy egy prot. papnak csak tudnia kell valamit arról, hogy élt valaha egy Plató, egy Spinoza, egy Descartes nevezetű ember a földön. Hát azt, hogy a bölcsészet nagy világának hány tartománya van, nem volna-e szükséges tudnia? Hát, az ész-jogtannak, vagy

a magyar közjognak legalább az abécéjét ismernie, eretnenség lenne? Hát, egy kis népiskolai szervezet és módszertan nem férne ránk, kiknek hivatásunkból kifolyólag iskolai ügyekkel kell foglalkoznunk? Hát, a németen kívül, még legalább egy élő és művelt nyelv ismerete nem tartozik-e ma már az általános műveltség kellékei közé? Hát, papjaink legalább 70 %-ának, kik csak úgy élhetnek meg, ha a földet túrják, nem válnék-e javukra, ha alkalmas lett volna, annak idejében egy kis okszerű gazdaságot s kerétszetet tanulni? Vagy tán ezeket a tantárgyakat is be kellene mind a gymnáziumi esztendőknél, a túlteltőség miatt, már is szakadozó zsákjába tömni, hogy az ifju ember 16—17 éves koráig valamennyit megemésztsze? Aligha nem lenne az ilyen Kovács Albertféle szokásos mesterségnek következése egy kis szellemi gyomor-terhelés.

Ezért vagyok a mondó, hogy a gymnáziális tanfolyamból kimaradt, s nagy részben oda nem is illő, de az általános műveltségre szükséges tantárgyak a papnövelde tantervébe, négy évre felosztva, szépen beilleszthetők a nélkül, hogy a szorosabb értelemben vett theol. tudományokkal perpatvarba keverednének. Meg lehetne ezt tenni Nagy-Enyeden is, ha volna rá pénz, hogy állítsanak föl még három, vagy négy tanszéket. Azaz, hogy én még ez esetben is azt mondanám, hogy inkább fordítsuk azt a pénzt rendes tanszékek szervezésére a gymnáziumban, miután itt Kolozsvártt egy fillér nélkül alkalmat nyithatunk theológusainknak, hogy megszerezhessék ezeket az ismereteket.

Ugy de, azt mondja Kovács Albert, hogy oly papnövelde, minőt az emlékirat javall, melyben 30 tárgyból 13 nem szorosabb értelemben vett theológiai, „a világon sehol sincs még fölállítva de a gyakorlatba nem is kivihető az a tanterv, mert a szerint, már t. i. a hogy ő kiszámítja, az első évben 39 s a másodikban 41 órát kellene a theológu-

soknak hallgatni hetenkint, vagy naponként 6—7 órát, a mit a kolozsvári traktuson kívül sehol se tartanak lehetségesnek.

A mi állításának első ágát illeti, föltéve, hogy a többek között Debrecen a világon „kivül“ van, akkor igazat adok neki. Sziveskedjék csak, végig olvasni az ottani főtanoda 1873—74-dik értesítőjének 29—32-ik lapjait s meg fog győződni arról, hogy ott a szorosabb értelemben vett theol. tudományok mellett hallgatnak a theológusok rendszeres bölcsészetet, ész-jogtant, általános nevelés és tanítástant, bölcsészeti erkölcsant, módszertant, népiskolai szervezettant, ó-közép- és új-kori bölcsészettörténetet, magyar polgári jogot, jog-történetet, angol- és francia-nyelveket: tehát összesen 13 tantárgyat. De hát, csakugyan oly meszsze van Debrecenről Pest, hogy még ezt se tudják ott?

A debreceni tantervtől az emlékiratban javallott csak abban különbözik, hogy ebben a rendszeres bölcsészet helyett a bölcsészeti tudományok enkyklopediája, a bölcsészeti erkölcsant helyett a magyar közjog van fölvéve s ezeken kívül még a gazdaságtan. Hogy egy ily tanterv a gyakorlatban is kivihető, ha van rá elég tanerő, bizonyítja Debrecen példája és Szabó Sámuel urnak hozzám intézett kérdésére e lapok f. évi 7-ik számában, erre vonatkozólag, részletes óra-tervet közöltem én is, kimutatva, hogy még azon esetben is, ha valamenynyi tantárgyat kötelezővé is tennők (a minek én nem vagyok barátja), nem jutna több hetenkint legfőlebb 24 óra; tehát naponként 4 óra. E felvilágosításaimra Szabó Sámuel ur, ígérete ellenére, a mint látom, el is hallgatott s hasonló eredmény reményében Kovács Albertet is azokra útalom.

A mi a püspöki székhely s illetőleg a püspököknek a szemináriumra gyakorlandó befolyása kérdését illeti, bárha Kovács A. erre vonatkozólag hosszasan elmélkedik s elköveti azt a gyöngédtelenséget is, hogy még a magán-élet szentélyébe is benyúl, csak hogy velem személyeskedhessék: kevés mondani valóm van. Hisz, ő maga is elismeri, hogy mostani püspökünk befolyása a papok képzésére áldásos volna, mint volt ez előtt tizenkét évvel. Miért akarja hát útját állani annak, hogy leendő papjaink ez áldásban részesüljenek? Ugy de — azt kérdi — ki tudja, az ezután következők oly kiváló egyéniségek lesznek-e, mint a mostani? Bizony, ezt magam se tudom; de azt igen,

hogy mostani püspökünk elődei is kiváló egyéniségek voltak s fölteszem, hogy ezután is a legjavából fog választani az egyházkerület s nem ülteti a püspöki székre a csipigó-macskási lévitát. Hát, a nagyenyedi szemináriumnál nincs-e most is s nem lesz ezután is püspöknek való, tudós ember? Vagy, olyan szomorú időkkel nézünk szemben, hogy ezután mind magukkal jót tehetetlen, tanítani képtelen s a sir szélén tántorgó tudatlan aggastyánok lesznek püspökeink?

Részemről különben arra, hogy a szeminárium a püspöki székhelyen legyen, nagy sújtt nem azért fektetek, hogy a püspök okvetlen tanítson, ámbár az sem volna rossz dolog; nem is azért, hogy a püspök — a hogy Kovács Albert álmodja — a hittani órák spitzlije legyen, s a tanszabadságot annihilálja; hanem egészen egyébért. Én egy valódi prot. püspököt olybá képzelek, mint egy jó család-apát, ki maga körül szokta gyermekeit tartani, a míg az életbe kibocsátja s a kihez gyermekei tanácsért, segélyért minden pillanatban bizalommal fordulhatnak. Egy prot. püspök családjában első sorban az ő paptársai, a kik felett uralkodásának s hatalmának csak egy jog címe van: az evangéliumi igazság, szelidség és szeretet. Bizony, bármikint gúnyolódik is Kovács Albert, de az erkölcsi jótékony befolyás, melyet egy valódi püspök, a leendő papokra, mielőtt azok — mint az apa felnőtt gyermekei pályájukra kibocsátatnak — a gyakori érintkezés által gyakorolhat: szavakban alig kifejezhető. Azt, a mi a lelkek világában titkon végbe megy, bizony, a nagy apostól szavai szerint „hanem embereknek, hanem angyaloknak nyelvén szólnánk is, csak tükör és homályos beszéd által látjuk, tudjuk.“ Ha Kovács Albert emlékszik theológusi éveire, emlékszem én is s állítani merem, hogy néhai püspökünk bölcs és szelid, gyakran feddő s még is atyai szava, tanácsa kitörülhetlen nyomokat hagyott lelkemben, mert benne — mint egy második atyámban — megismerve láttam s tanultam becsülni és szeretni vallásomat és egyházamat. Jegyezze meg Kovács Albert, hogy az efféle nem a dialektika kérdése s nem gúny tárgya s nagyon sajnálnám, ha nem volna arra érzéke, hogy megértse azt, mi az, a mi ebből szavakban ki nem fejezhető.

Szól végül Kovács Albert Enyednek Kolozsvár feletti azon előnyéről, hogy ott „falusi viszonyok vannak;“ míg Kolozsvárról mind „blasirt urfiak“ kerülnek ki.

Talán csak nem a tükörbe nézett; hisz, ő is innen került ki? Hát ő, ott Pesten, mind ilyeneket nővel? Ha neki falusi viszonyok kellene, miért nem indítványozta, hogy tegyék át onnan a pap-növelvét Kún-Szent-Miklósra, vagy épen Duna-Vecsére? Ugyan, miért vágja le a fát saját maga alatt csak azért, hogy Kolozsvárt oldalba üthesse? Vagy tán, Pest az angyalok városa, míg Kolozsvár Zsodoma, melyre ha a theológus csak rá is tekint — ha nem is só-bálványára — de megromlott erkölcsű, blasirt urfiváválik?

De hagyjuk ezt. Legyen a válaszból is enynyi elég. T. olvasóimtól már is bocsánatot kell kérnem, hogy ily sokáig vettem türelmüket igénybe. De kénytelen valék, mert Kovács Albert a helyett, hogy az emlékiratot, mely — bár ki fogalmazta is azt — a kolozsvári egyházmegye hivatalos okmánya, tárgyilagos bírálat alá vette volna, személyemnek rontott s így kényszerített az önvédelemre s egyszersmind védelmére az általa nagyon ferde világításban fölmutatott azon ügynek, mely lelkünkhez forrott.

Kovács Albertet pedig, végül, arra kérem: vegye figyelmébe, hogy ugy is elég nagy hullámokat vet itt a víz, ha nem is dobnak bele még Pestről is köveket. Van ott náluk is elég baj, seb; gyógyítsa azokat, mert mi ide orvosnak nem hittuk.

Szász Domokos.

T á j é k o z á s

a deszolatá-kérdés terén, a deézi egyházmegyében.

(Folytatás.)

Az újabb időben a deszolaták ügyének elrendezése, ugy látszik, sürgősségi sorozatot nyert, mert minden évben a közzsinat, utóbb a ker. gyűlés, ugy a főkonzisztorium, (igazg.-tanács) folytonosan szellőztették ez ügyet. Azonban, bajos volt ebben mégis érdemlegesen, s véglegesen intézkedni, mert a hol ref. magyar elem volt, eleitől fogva affiliálva volt valamely anya-egyházhoz; tehát lelkesi szolgálat tekintetében egyebet valamit bajos lett volna intézkedni. A jövedelmeket az esperestől, igaz, csak egyetlen szóval is el lehetett volna venni; de ekkor tehetetlenné lévén hivatala folytathatására, több zavarok merültek volna fel ebből. S még volt egy nagy baj. Az 1848. évi törvényekből kifolyólag, a desz. ekkla. taxásait is meglepte azon szellem, hogy ők is felszabaduljanak. 1849-ben nagyobb része megtagadta a fizetést, s magát felszabadultnak nyilvánította. E körülményt azonnal fölterjesztettem a m. főkonzisztoriumnak, s onnan elnökiileg arra utasítottam, hogy min-

denik ellen indítsak keresetet. Azt meg is tettem, előbb az al-ker. biztosságoknál, melyek folytonosan hol ide, hol oda idéztek meg, kihallgattak, elbocsátottak, s végre azon végzéssel utasítottak el, hogy folyamodjam a nem sokára felállítandó törvényszékekhez. Azt is megtettem s ismét egy rakás járás, fáradság, költség kíséretében, s végre, azon végzést nyervé: „utasittatik a kérelmes a nem sokára felállítandó urbéri törvényszékhez“, oda beadván a kereseteket mivel ott az ügyek halmazottan állottak a 70-es évekig, végre, reájok került a sor s az ügyek véglegesen elláttak. Szűkereken két taxás, Alsó-Töökön négy felszabadultaknak nyilvánították, s kimondatott kárpótoltatásuk. R.-Keresztúron két taxás a keresettől viszszaépett. Giroltban két taxással, minden hátralék követelése feloldozásával, kibékültem. Péntekben két taxásra nézve kedvezőtlen határozat kelvén, vissza ítéltettek. Dengelegen két taxás váltásos keresetet indítván, elutasítottak, sat. s ezeknek nyomán azon taxások is, kik bár ha a jogot nem is tagadták meg, de meg a fizetést, lassan rendbe jöttek. És mind ezen perekben való lotás-futás, költség mind az én terhemre esett, perköltés csupán a péntekiek ügyében ítéltetett meg részben, t. i. a törvényszéknek a helyszínére való kiszállásának költsége.

A deszolaták ügyében 1848 után a köv. hivatalos mozzanatok történtek.

1855. 17—27. sz. alatt vélemény rendeltetik arra nézve, hogy a deszolaták minő egyházakhoz lennének esatolandók.

1857. 12. sz. a. ez újabban megrendeltetik, és ott 3 pont alatt a deszolaták fogalma megállítatik.

1858. 117. szám a. a desz. egyházakat tárgyazó kimutatások számbavételére kinevezett bizottság véleménye alapján, áttétetik a püspök urhoz, hogy a desz. egyházak vagyoni állása rendbehozása, s a vallásos élet eszközzése, fentartása feletti intézkedés tekintetéből, ajánlja át a m. egyh.-főtanácsnak.

Az 1863. évben Deézen tartatott gen. vizitációra a deszolaták tárgyában egy terjedelmes dolgozatot adván be, ez felmútatott a közzsinatnak is, és anuak kivonata a jegyzőkönyvben meg is jelent 77. sz. alatt; melyben anya-, leány-, s desz.-egyházaink körülményesen felmútatottak, s azoknak részint kezelése, részint eladása tárgyában némely nézetek érvényre emelkedtek, s elvül kimondatván azok jövedelmének elvétele az esperestől: felszólított az egyh.-megye, hogy tegyen indokolt véleményt az iránt, hogy mikint, s miből lehet az esperesi fizetést megalapítani, nem lehetvén egy oly szétszórt egyh.-megyében, mint a deézi egyh.-megye, kivánni, hogy bár ki is, minden fizetés nélkül, saját anyagi kárával vigye az esperesi hivatalt.

Az 1864-ik évi közzsinaton 81. sz. a. tárgyalattott a deézi egyházmegyének az 1863. évi közzsinat 77. sz. felszólítására tett nyilatkozata, melyben az egyházmegye nyilvánítja, hogy miután mind egyházai, mind papjai szegényebbek, mint e terhet hordozhatnák: kéri tehát a desz. egyházak jövedelmét az esperesnek hagyni.

A közzsínat, míg az egyházak fekvőségei rendbe szedhetnének, s a per alatt levők kiperelíethetnének, ideiglenesen meghagyja azon jövedelmeket az esperesnél; újból azonban megrendelte, gondoskodni forrásokról azon költségek fedezésére, melyek eddig elő a desz. egyházak jövedelméből teltek ki.

Az egyh.-főtanács erre tett 26. sz. észrevételében ismét megrendelte, hogy a desz. egyházak jövedelme és az eddig abból fedezett kiadások mikinti pótolhatása iránti ajánlatát az egyh.-megye tegye meg a következő közzsínaton.

1865. 107. sz. alatt, az említett határozatra kelt válasz-válasza olvastatik a deézi egyh.-megyének, melyben ismét nyilvánítja, hogy azon forrásokat rovatatok útján elő nem teremtheti; a desz. egyházak jövedelme is jelenleg alig fedezheti a perköltségeket.

A közzsínat ismét visszautasította a kérdést, hogy a deézi közzsínat, 77. sz. alatt közölt részletes kimutatást pontonként felvéve, minden egyes egyházra külön-külön tegye meg tudósítását s küldje fel az egyh.-főtanácshoz; mely kellető időben fel is küldetett.

1867-ben a közzsínat 52. sz. alatt tárgyalván az egyh.-főtanácsnak átiratát az egyházak leányosítása, s a dézma-kárpótlási hátralék- és folyó-kamat járandóságainak mi célra leendő fordítása tárgyában, ebben a deézi egyházmegyére vonatkozólag kimondatik:

1) hogy az esperes a desz. egyházak javai kezelésétől mentessék fel és 120 forint jövedelem adassék az egyházkerületi pénztárába befolyandó jövedelméből a deszolatáknak.

2) Az egyházak vagyoni összeírása egy emberre bizassék; e célra kineveztetvén algondnok, Biró Sándor.

3) Az irt egyházak vagyona kezelése az egyh.-főtanács rendelkezése alatt állandó s azok jövedelméből közös megállapodás szerint fog osztani segélyt.

4) Megrendeltetett az egyh.-főtanács által, hogy az egyházmegye kimerítő véleményt küldjön a közzsínatra, hogy hány egyházat lehetne anyává tenni, hányat, és hogyan affiliálni, sat.

Az 1868-ik évi közzsínatra az egyh.-főtanács leküldvén mind a t. Biró Sándor ur által végbe vitt munkálatot, mind az egyházmegyének e tárgyban kelt véleményes felterjesztéseit, a közzsínat 119. sz. alatt elhatározta, hogy mindazon egyházak, melyek a dézma megszűnése következtében megüresedtek volt, betöltessenek, mint p. o. Hidalmás, Felső-Tők, Babuc; ez utolsóra nézve megállítván a papságnak a fodorházi leány-egyházban való átköltöztetése; ugy szintén Ormánynak Girolttal való egyesítése is elhatározatott.

Továbbá, Kackón egy miszsió-szerű papság felállítását határozatott el, az egyh.-megye véleménye alapján, oly formán, hogy annak hatása kiterjedjen az egész Szamos-mentére Deézsen alól s ennek létesítése az esperesre és algondnok Biró Sándorra bízott; Szelecskére pedig iskola állítása határozatott el.

A két Esküllő az Ö.-Kereszturral való kapcsolatban meghagyatott.

Ugy szinte Esztény is, Kecset, N.-Szilvás, N.-Kend, Tőtör és Onak leány-egyházaival; valamint Szinye is Mánya, Törpen leány-egyházaival.

Eladókká jelöltettek ki: Kodor, Vajdaháza, Kovácsi, Onak, N.-Szilvás és O.-Péntek.

1872. 106. sz. alatt, egy kinevezett bizottság a deszolatákra nézve ad ugyan javaslatot; hanem a kerületi közgyűlés határozatának c., pontja alatt megbizta az ig.-tanácsot, hogy kihallgatva az egyházmegyék előljárásságait indokolt javaslatot terjeszzen a közgyűlésre.

Az 1874. ker. közgyűlésre beadott 25. sz. előterjesztésének 8-ik pontja alatt az ig.-tanács nyilvánítja, hogy a desz. egyh.-községek vagyoni viszonyai rendezésére kiküldött bizottság tudomására jutván annak, hogy a széki egyh.-megyében is vannak desz. egyházak, célszerűnek látta, a felszólítást ezen egyh.-megyéhez is kibocsátani és a beérkezendő kimutatás alapján az öszszes desz. egyh.-községek vagyoni viszonyai rendezésére vonatkozólag együttesen teendő véleményig azon ügyet függőbe hagyni.

Ezek azon mozzanatok, a melyek leginkább a közzsínaton és ker. gyűlésen történtek a desz. egyházak ügyében. Lássuk már a deézi egyházmegye egyházainak viszonyait.

A deézi egyh.-megye, mikint a smirnai Polykárpusból a n. Dajka János életében olvassuk, oly nagy volt, hogy a püspök indítványára 1624-ben az egyh.-megye két részre osztatott, s belőle alakítottat túl a Szamoson a rettegi esperesség, mely később a székiibe olvadt bele. De, hogy minő egyházakból állott akkor, adatok nem tanúsítják.

Levéltári adataink 1631-ig mennek fel, mikor is az egyh.-megye a következő egyházakból állott:

1) Deézs, 2) Deézs-Akna, 3) Néma, 4) Ormány, 5) Kérő, Dengeleg leány-egyházával, 6) Kendi-Lóna, Kis-Jenő leány-egyházával, 7) Válaszut, 8) Bórsa, 9) Csomafája, 10) Fejérd, 11) Sz.-Márton-Macskás, (ma-M.-Macskás), 12) Kide, 13) Doboka, 14) Páncélcseh, Réce-Keresztur és Magyar-Derzse leány-egyházaival, 15) Ördög-Keresztur, Babuc, Solyomkő, Magyar-Fodorháza, Kovácsi, Felső-Esküllő, Alsó-Esküllő, Magyar-Ujfalu leány-egyházakkal, 16) Magyar-N.-Zsombor, 17) Szent-Mihály, Szent-Mária leány-egyházal, 18) Hidalmás, 19) Drág, 20) Gorbó, 21) Felső-Tők, 22) Szarvas-Kend, 23) Alsó-Tők, Magyar-Köblös l. egyházzal, 24) Esztény, 25) Tőtör, Onak leány-egyházal, 26) Kecset, Kecset-Szilvás l. egyházzal, 27) Szükerék, 28) Girolt, 29) Péntek, 30) Kodor, Mánya, Zápore, Magyar-Bogata, Törpen leány-egyházakkal, 31) Szinye, 32) Alparét, 33) Kozárvár, 34) Gyula, 35) Bádok.

Ezeken kívül, Vajdaházán a belső egyházi telek meglévén, azt sejteti, hogy itt valaha egyház lett volna; meg lehet, hogy még a Básta idejében pusztítottat el egészen. Róla sehol semmi emlékezet nincsen,

Kaplyonbúl is 1682. említettik fel egy Hunyadi

István nevű lelkész. De hogy itt valaha egyház lett volna, sehol semmi nyoma, semmi adat, vagy szó-hagyomány. Moglehet, hogy udvari papság volt.

Az elősorolt egyházak közül Fejérd a kolozs-kalotai egyházmegyéhez kapcsolhatott. De hogy mikor, arról adat nincsen.

Szent-Mihály leány-egyházával együtt, Gorbó, Alparét, úgy látszik 1658-ban pusztítottak el, úgy hogy azon innen még nevek sem említettek fel sehol.

Szűkerék, Girólt, Péntek, Kodor, Törpen, Kis-Jenő a Rákócy-forradalom ideje alatt 1704—1711 pusztítottak el, s akkor legyilkoltattak.

Almási Sámuel.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvártt, április 4-n, 1875.

Elnök: nmlt. gr. Mikó Imre. Jelen voltak: főt. Nagy Péter, püspök, Benkő János, Gyarmathi Miklós, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, dr. Kovács Ödön, Lészai Ferenc, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) Nagy Péter, püsp. aa. tudatja, hogy a m. oláhországi miszsióban lévő pitești papi állomást kétszer köröztette, először csak a pitești papi fizetésre, mely körözésre csak egy pályázó jelentkezett, másodsor a miszsióáriusi 600 frttal javított fizetésre, melyre Tomka Károly jelenlegi bukaresti lelkész jelentkezett s utasítást kér a teendőkre nézve. Püspök aa. felhívatik a pitești egyh.-község az iránti meghallgatására, hogy kész-e jelentkezőt lelkészéül elfogadni, és az elfogadás mellett nyilatkozás esetében felhatalmaztatik nevezett lelkészszel, mint miszsióáriussal, egy évi próba-idő kikötésével, a miszsiói pénztárból járó 600 frt. fizetésre vonatkozólag a papi szerződvény megkötésére.

2) Szabó Ferenc a n.-enyedi főtanoda volt számvevője tudatja, hogy a számadása befejezéséhez szükséges okmányok közlése végett az egyh.-kerületi biztossághoz beadott kérvénye nem vétetett tekintetbe s miután számadásai készen vannak — a mérleg kivételével — s a mérleget a kívánt adatok közlése után 15 nap alatt elkészíti, kéri a kívánt követelési adatok közlését az egyh.-ker. biztosságnak megrendelni. Miután kérelmes nem a mérleg, hanem a számadás beadására hivatott fel, utasítatik, hogy állítólag készen lévő számadásait mérleg nélkül adja be az egyh.-ker. biztossághoz.

3) Kovács Gyula a n.-enyedi főtanodai volt erdős három bizonyítvány mellékletével igazolja, hogy 1870. évi okt. decemberi és 1871. évi számadásait n. Kasza Dániel volt insp. profeszszor kezéhez beadta és a n. Kasza Dániel volt insp. profeszszor irományai átvételére kiküldött bizottság által csomagoltattak; sőt 1871-ről 18 darab erdő számadást Garda József, igazgató-tanár 1874. jan. 10-én a vizsgáló biztosságnak átadott. Tudatja, hogy a Bogdán Lajos gazd.-gondnoknak átadott 1871. évi számadása mellől csak egy bizonyító könyvet vett vissza s a számadás

e nélkül is megvizsgálható; továbbá, az 1872-ki egész és 1874. csonka évi számadásai készen vannak s kéri az 1870 október-decemberi s 1874. évi számadásai hollétét kiyomoztatni, az 1873. egész- és 1874 csonka évi számadásai átvételét az egyh.-kerületi biztosságnak megrendelni és számadásait megvizsgáltatni. Az egyházkerületi biztosság felhívatik, hogy Kovács Gyula volt erdős kérvényéhez mellékelt bizonyítványok útmutatása mellett, a kérdéselt számadások hollétét nyomozza ki s az 1873. és 1874. évi számadása átvétele végett intézkedjék.

4) A n.-enyedi főtanoda ügyében kiküldött vizsgáló bizottság tudatja, hogy a n.-enyedi főtanoda kezelő személyzete nem csak a többszöri felszólításokra nem adta be számadásait, hanem a számadások beadása iránt hozott törvényszéki határozatok ellen semmiségi panaszsal s más jog-orvoslatokkal a számadások beadását mind tovább húzzák s így azok megvizsgálására s a számadásos ügyeknek a bizottság által végleges elintézésére reménye nem lehet; kéri a bünyvádi eljárás megindítását. Az egyh.-kerületi biztosság felhívatik, hogy a n.-enyedi főtanoda volt kezelő személyzetéből azok ellen, kikkel szemben felforgó tények és gyanúkok alapján belátása szerint a bűnügyi eljárás bevezetését szükségesnek tartja, a szükséges lépéseket tegye meg.

5) A n. m. knstusz-miniszter ur tudatja, hogy a romániai külügy-miniszterium késznek nyilatkozott a Moldva-Oláhországban lévő egyh.-községek felett egyh.-kerületünk tisztán egyházi főhatóságát elismerni s a hányszor a közrend kívánja, ezen hatóságot támogatni. Tudomásul vétetik.

6) Tomka Károly bukaresti lelkész főt. Nagy Péter, püspök aa.-hoz intézett s általa az ig.-tanácsához áttett panaszában előadja, hogy az egyh.-község f. évi január 26-án írásban felmondott s bár a felmondástól számitandó 4 hónap f. évi május 26-án telik le, felszólított, hogy a papi lakot f. évi ápril 1-ig hagyja el, ellen esetben a feje felett bontják le a papi lakot. A konzulátus, panasza folytán, oda utasította, hogy ha az egyh.-község 1875 május 26-ka előtt lakásában háborgatná, fogadjon az egyh.-község, vagy háborgatók által megtérítendőleg azok költségére és veszélyére magán-lakot s a hátralékban leendő fizetését a konzulátusnál felveheti. Ezen nyomasztó helyzetében utasítást kér. Mivel a 4 hónapi felmondáshoz kötött papi szerződvényt aláírta, a felmondást fogadja el, s bár 1875. május 26-áig a papi lak használata őt illeti, háborgatása esetére — a nagyobb kellemetlenségek kikerülése végett, — alkalmazkodjék a konzulátus utasításához.

7) A m.-vásárhelyi főtan. kéri az Elekes Károly tanár eltávoztával üresedésben jött vegytani és természetrajzi tanári állomásra a kijelölést elrendelni. A tanodák előjáróságai felhívtnak ezen tanári állomásra vonatkozó kijelöléseik beküldésére.

B—r. A—l.

TÁRCA.

Elfajulás-e, vagy fejlődés?

Nem első a szellemi, hanem az érzéki az első és csak azután következik a szellemi. I. Kor. XV, 46.

Folytatása és vége.)

Avagy, félnünk kell az ezen tannal történhető visszaélésektől, hogy az sokakat közönyre és tétlenségre vezethet, hogy sokan így okoskodhatnak: fejletlen vagyok, nem segíthetek magamon, miért aggodjam hát gyarló erkölcsi állapotom miatt, a tökély nem jön egyszerre, a körülmények rabja vagyok, s ha csakugyan valami jobb van fölőlem végezve, úgy annak idejében el is érem azt, sat. sat!? Ismerjük ezen érvelést; de hát, kikerülhetjük-e e veszélyt az elfajulás theóriája által? Nemde, mindaz sokkal könnyebben, mondhatni, szükségképen megtörténik ott, hol a jobbat, a „viszsaállítást“ nem a természetes fejlődéstől reménylik, hanem istennek az erkölcsi életbe való erőszakos és természetfeletti belemélyülésétől várják; nemde, ép itt szokott rendesen megtörténni, hogy az ember kényelmes tétlenségbe merülve, öszszedugott kézzel várja azon csodát, melyet — bizonyára nem bibliai értelemben — „megtérés“-nek nevez!? Ezen theória mellett a fejlődési theória ellen felhozott közöny és tétlenség nem csak lehetséges, de valóban szükségképi is.

A visszaadás ellen sehol sem lehetünk teljesen biztosítva. Régi és általános igazság. Mi sem akarjuk kétségbe vonni. Azonban, akad-e ember, ki azon kétségtelen meggyőződés alapján, hogy az emberi életben előbb nyilatkozik az érzéki és csak azután, a fejlettség magasb fokán, a szellemi: hajlandó volna, öszsze dugni kezeit, s magát teljesen megnyugtatni azon gondolattal, hogy ő, mint az érzékiségek és saját szeívedélyeinek rabja, mit sem tehet az ő szomorú, bünnös állapotja javítására? Isten ez ellen is intézkedett, lelkiismeretet oltván az emberi kebelbe, mely még a legkényelműbb emberbe is fölébred egykor, s ostoroz, sujtól, mignem szavának érvényt szerez.

Előbb az érzéki és csak azután a szellemi. Igaz; de hát kinek volna kedve, a legalsóbb lépcsőn állva maradni? Nem vágyik-e a gyermek ifjává, az ifju férfivá lenni? S ha csakugyan volna ember, kinél az erkölcsi elv egyáltalában soha sem ébredne föl, még akkor is marad vigasztalás számunkra. Ezernyi ezer virág közül, melyeknek mindenike magában rejti azon lehetőséget és képességet, hogy egykor gyümölcsöt hozzon elő, különböző okok miatt sok elvész, mielőtt gyümölcsöse fejlődne. És a természet mégis halad tovább a maga útján. Miért ne lehetne ez így tán egész népekkel, avagy egyes emberekkel is? Miért ne fordulhatna elő, hogy bizonyos népek, isten bölcsesége úgy hozván magával, a fejlődés bizonyos fokán egy más erkölcsileg, hatalmasb által túlszárnyalva, és abba beolvadva, saját lételtiket előbb-utóbb elveszítsék? S miért ne történhének ilyenmi az egyes emberrel is? Lehetnek az egyesek között is,

kik ámbár a teljes emberré fejlődhetés csirájával és képességével felruházva, az érzéki élet bizonyos fokát elérve, s a tovább fejlődésben különböző körülmények által gátolva, ott megállanak, s a természeténél fogva mulandóság alá vetett érzéki léttel maguk is elenyésznek. Mert ugyan mi mást várhatni egy fejlődni megszűnt embertől, mint azt, hogy az emberiség tovább fejlesztése és tökélyesbitése iránti érdekelt-ség és képesség nélkül lomhán hátra marad, mignem nyomorult érzéki életével saját létét is elveszti!? S mindezek dacára a fejlődés követi a maga útját. Isten nem szűnik meg a tökélyesbet előkészíteni, a tökély létrehozásán tovább működni, s azt az idő teljességében megvalósítani, akár meggyünk vele, akár nem.

Hol a könnyelmű, ki e fölött panaszkodnék? Irtózik a megsemmisülés gondolatától? Jól van. Csak rajta! Pőrért megnyerte. Utban van a jobb felé. Küzdjön, hogy mind előbb-előbb mehessen. Szellemi újjá születése megkezdődött. Csak tovább! Tovább; hogy azt be is végezhesse.

Senki se mondja, hogy a virág nem folyhat be arra, hogy az nem rajta áll, hogy hozzon-e elő gyümölcsöt, avagy ne!? Mert hisz, ép abban áll a különbség az ember és ama lehulló rügy között, hogy a teremtés remeke, az ember, a maga erkölcsi „teheték“ében (Anlage) oly erőt bír, melynek segítségével képes a természeti élet minden káros ráhatása, zsarnoki erőszaka ellen sikerrel küzdeni és föltéve, hogy azt komolyan akarja, a maga teljes szellemiségét kivívni, a szellemi embert teljesen föltöltözni. Hogy sokan-e, kevesen-e és hogy kik fognak odáig eljutni: az az istenség számára fenntartott titok. Jézus ama kérdésre kitérőleg felel: igyekezettek mindnyájan bemenni a kapun (Luk. XIII, 24), mert szomoruan tapasztalá, hogy sokan vannak, kik azon „keskeny utat“, mely az életre viszen, nem találják meg (Mát. VII, 13. 14.).

Legyen elég tehát, mindenkinek tudni annyit; hogy amaz „örök élet“ a mi nemes küzdelmünk eredménye és az erkölcsi fejlődés célpontja, hogy az egy olyan jó, mely felé mindenkinek törekednie kell (I. Tim. VI, 12), hogy hús és vér (= az érzéki ember) isten országát nem örökölheti (I. Kor. XV, 50), és hogy egyedül a szellem az, a mi megelevenít (I. Kor. XV, 45). Itt csak az a kérdés: ohajtunk-e magasbra-magasbra emelkedni? Ki ezt komolyan akarja, az olyan ez által már itt a földön megkezdé és bírja az örök életet, melynek zálogát isten a bennünk lakozó szellemben tevő le (2. Kor. V, 5. v. ö. Eféz. I, 13). A ki ellenben azt nem ohajtja, ki örömebb marad állatnak, hogy sem emberré küzdje föl magát, ki jobban érzi magát az állatok, mintsem az emberek között, az olyannak semmi joga panaszkodni, ha egykor netalán reá is alkalmaztatnának ama szavak: te kivetted részedet az életben (Luk. XVI, 25.)! Sokkal, kevéssel és kikkel fog ez megtörténni: nem tudjuk; de anynyi bizonyos, hogy a hídgy közöny és a tunya tétlens-

ség, gyermekei nem számíthatnak az örökélet áldásaira. A ki nem vet, az nem arathat; a ki nem küzd, az nem győzhet. Az érzékiségben maradó emberben nem fejlődhetik ki azon erők, mely a benső életet megújítja, midőn a külső ember elveszett.

Ép azon Pál, ki mint általános törvényt hirdeté: „először az érzéki és azután a szellemi,” mondá azt is „ha test szerint éltek, meg fogtok halni; de ha a test cselekedeteit a lélek által meggyilkoljátok, élni fogtok“ (Róm, VIII, 13). E hitben keressünk vigasztalást; s aztán, hadd, legyen bár földi életünk folytonos nyugtalanság a bűn miatt, örökös küzdelem a szellem és a test között: csak bizvást előre mert ama meghasonlás, mely a földi életet jellemzi, nem lehet állandó, nem lehet örökös, hanem inkább egy szebb jövőre utal, melyben a győzedelmeskedő szellem fog uralkodni; s mikor mi, kik most a szellemi életnek még csak zsenégjét hordjuk, magunkban s még sok tekintetben a fogyatkozás és bűn által megéktelenített érzéki ember képét viseljük magunkon, minden gyarlóságot levetközve, teljesen felöltözzük a szellemi embert, s mint „isten képének“ hordozói tökéletes szentségben és igazságban fogunk járni.

(Hollandbúl, Scholten után, Tijdspiegel, 1874, szeptemberi füzet; szabadon átdolgozva.)

Péterlaki.

VIDÉKI ÉLETT.

Déva, március 28, 1875.

A dévai ev. ref. egyház temploma belsejének kijavítása alkalmával nem bírván meg az egyház pénztára a szükségelt kiadásokat, az egyház elöljárósága felkérése folytán, Márkus Károlyné ő nagysága gyűjtést rendezett jelzett célra, s fáradhatatlan buzgóságának s ügy szeretetének eredménye 138 o. é. frt.

Fogadja említett urhölgy itt a nyilvánosság terén is áldozat-kész közreműködéséért forró köszönetünket, de fogadják mindnyájan köszönetünket mindazok, kik a szent cél elősegítéséhez bármi csekély adománnyal is járultak.

Márkus Károlyné ur asszony ivén a következők által folytak be adományok: Incedi Lászlóné 3 frt, Csáklány György gr. egy. v. 2 frt, Lengyel Gergely r. kaht. 2. Bauer János 1, D. Nagy László 1, Balia Ignác 2, Német László 2, dr. Balog Pálné 5, Kiss Ida 1, Sebestyén Lujza 1, Kenderesi Rozália 5, Gondáné 2, Bodola János 2, Sándor Miklósné 1, Moldován György 1, Váradi Józsefné 1, Pap Daniné 2, Bautsek Agnes 2, özv. Véber Sámuelné 2, Velicska Lajos 2 frt, Egy hallgató 1, Kéméndi Istvánné 1, Valaki 1, Kenderesi Mihály 2, N. N. 1, Csabi József 1, Lövenhardt 2, Kozollyai Lajos 2, Alsó Elekne 1, Bodó Sándor 4, Id. Balog János 1, Székeli Mihályné 1, Izzekuc Gergely 2, Izzekuc Pál 2, Dávid József 1, Zára Mihály 1, Quaternik György 1, Draskovics Józsefné 2, Német Antal 1, Pető Anna 1, Manska Józsefné 1, Gergelyfi 1, Zöld János 1, Orbán Ferenc 1, Téglás Gábor 1, Beke Károlyné 1, Apáti László 1, Ötvös 50 kr. Zára Péter 1, Iutsik 1, Juga Gyuláné 50 kr. Valaki

50 kr. Moldován J. 1, Rignáth Lajos 1, Nagy József 1, Rigó Gyuláné 1, Egy valaki 1, Léhmann Róbert 1, Bartha Lajosné 1, Veingartner 1, Spindler 2, Somogyi 1, Eperjesi Domokos 2, Csikiné 1, Lengyel József 1, Teiel Jánosné 5, Dobai Károly 1, Farkas Józsefné 1, Madzsar János 1, Szilágyi Róza 1, Marillai Gyula 1, Dörfler Mihály 1, Josvánfi Sándor 1, Leitschaft Károly 1, Balog Sándorné 1, Miklós Lajos 1, Gola Péterne 1, Piátsek 1, Joachim 1, Tornya Sándorné 3, Váradi Poli 1, Váradi Bertalan 1, Valaki 1, Izzekuc Mártonné 2, Valaki 2, Barsay Lászlóné 5, Váradi Lászlóné 1, Kiss Zsigmondné 5, Matusik 1, Pogány Ádámné 1, Udvarhelyiné 40 kr, Borbély Borbára 50 kr, Márkus Károlyné 1 frt, Solymosi Sára 60 kr. Ugyanez alkalommal a fent jelzett célra Szeredai Róza ő nagysága saját- és édes anyja nevében 5 frtot volt szives küldeni. Hálás köszönetünket kell továbbá nyilvánítanunk Váradi Domokosné urasszonynak, ki egy diszes, 50 frtot érő szőszék-takaróval, és Sándor Miklósné urasszonynak, ki közelebről egy urasztalához való szép csipke-kendővel járultak a vallásos érzésnek a külső dísz és csin által való emeléséhez.

E tény igen örvendetes s egyszersmind fényes cáfolatát mutatja föl némelyek azon állításának, miszerint a népből az egyház iránti szeretet és buzgóság kihaló félben van. De a Déván létező különböző felekezetek testvéries életéről is tanuskodik az; hiszen, a fent elősorolt adakozóknak csaknem fele nem tartozik felekezetünkhez s arról is, hogy a dévai közönség érti és érzi, hogy a valódi jóra törekvő s annak előmozdításán, meghonosításán fáradozó intézmények elsegélése általános emberi ügy. De különben is, talán nem tévedek, ha állítom, hogy bizonyos mérvű elismerést nem tagad meg e vidék egyetlen magyar ajku embere sem a prot. egyháztól; hiszen, minnyájának élénk öntudatában él azon megcáfolhatlan igazság, miszerint e helyen a protestánsizmusnak nem csak szorosán vett vallási, hanem nemzetiségi tekintetben is fontos hivatása volt és van. Reméljük is, hogy ezután is szabad lesz a t. közönség áldozat-készségire, felekezeti különbség nélkül, számítanunk anynyival is inkább mert terveink, melyeket valósítani ohajtánánk, pl. a torony óra, s egy sétatér állítása nem felekezeti, hanem közérdekű tervek.

Nem mellőzhetem el, egy uttal felemlíteni azon örvendetes tény, miszerint az elmúlt év folytán gr. Kún Kocsárd ur által nagy készséggel adott kölcsön segélyével egy a kor igényeinek s a törvény kívánalmainak teljesen megfelelő, 60 gyermeket befogadható egészen új iskola-termet építettett egyházunk. Melynek felépítésénél, valamint a papi lakon szintén a múlt év folytán csináltatott gazdasági épületek felállításánál elismerést érdemlő buzgóságot fejtett ki egyházunk ereyles főgondnoka, t. Kis Albert ur.

Az illetők fáradozásai, s adományai jutalmukat önmagukban hordják. Mi csak azon ohajtást csatoljuk, még a mondottakhoz: adja isten, hogy egyházunk hiveiben s általában városunk polgárságában az ez alkalommal mutatkozott vallásos buzgóság és áldozatt-készség mindannyiszor jelent-

kezzék, valahányszor e két fontos közmívelődési tényező: egyház és iskola szükségéi igénylik azt!

Bartha Lajos,
ev. ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Olvasóink még emlékeznek talán, hogy m. k. ur a Ballagi lapja 5-ik számában megkezdte ama törpe felfogásu, silány harcot, melynek folytatására — úgy látszik, előre elkészített terv szerint — egyenkint jelentkeztek ama szomorú lovagok, kik m. k. urral egyenlő szintvonalon állva, első sorban arra törekedtek, hogy lapunkat és annak hitelét aláássák; azután, hogy dolgaink fölül hamis felfogást gyökerestessenek meg egy egészen idegen — a magyarországi — közönségben. Dr. Kolosvári Sándor, J. V. és e lapok szerkesztője rövidebb-hosszabb nyilatkozatokban igyekeztek élett venni ama támadásoknak, melyek csak azokhoz voltak méltók, kiknek tollából kikerültek; de m. k. ur felől hallgatott az ének. Már-már biztosságban érezte magát, mint a gyujtató, ki megszüről gyönyörködik a lángokban, melyek egyházkerületünk becsületét voltak főlemésztendőök. Ám, a Nemezis keze utol érte. A fekete vérrel és epével elszort magvak megtermették gyümölcseiket. Ugyancsak, a Ballagi lapja legutóbbi, 14-ik száma, meghozta a feleletet m. k. urnak, egyetemi tanár és igazg.-tanácsos, Szász Béla tollából és neve aláírásával egy cikkben, melynek felirata „Infandum jubes renovare dolorem.“ Cikkirő — sajnálattal bár, hogy ily dolgokat kellett vinni a nyilvánosság elé — de határozottan és tömör csoportosításban erős kritikáját adja amaz egyházpolitikának, mely bajainknak kuforrát alkotta az utóbbi évek alatt. Erős dolgok, nehéz vádák; és sok keserű óra emléke susogja lelkünkben: vajha, mindezeknek ne kellett volna megtörténni! Mi az öntudat nyugalmaival állunk a fölvert hullámok között s örömlöket nem nyombatjuk: el, hogy éppen azok voltak a provokátorok, kik minden áron minket akartak beszenyyezni az önérdek és mellék-tekintetek lealjasító vádjával. Szomorú dicsőség jutott m. k. urnak, hogy k'hívó szemérmelensége ide vitte a dolgokat; ám, most gondolkozhatik herostratusi munkája felett, s lelkiismeretével tanácskozhatik: hogy vajjon, mi jobb, megállani-e e meredélyes úton, vagy tovább haladni és összetöretni a mélységben? Az első esetben még tapsot is nyerhet, az utolsóban részvölömet megtagadni, nem fogjuk; de készületlenül e cikk m. k. ur felől találni, holott önérzetünk, az igazságnak szeretője és a becsületos szándék kaulazol.

= April elsője egy szép nyomot hagyott maga után a hazai törvényhozás lapján. E napon került ugyanis tárgyalás alá a Molnár Aladár-féle néptanítói nyugdíj-törvényjavaslat, és a ház ezt, úgy mint a tanügyi bizottság által előterjesztetett, mondhatni, egyhangulag s úgy szólván, minden vita nélkül elfogadta, törvénynyé emelte. Lelkünkben örvendünk ez esemény felett, mert habár a megalkotot törvényen meglátszik is az ország mostani anyagi viszonyainak nyomasztó volta; habár azon a következő évtizednek is lesz, mit javítani, pótolni — de így is sok ezer szemről letörlendi a könnyüket, sok ezer özvegynek, és árvának kezéből kiveendi a koldusbotot. S ezen kívül ez által a nemzet képviselöje újból ünnepélyesen kijelentette, hogy a népoktatásügyet felettébb fontosnak tekinti és legszigorubb körülményei között is meghozza e célra mindazon áldozatot, a mit csak hozhat. Szoljon egyébiránt maga az országgyűlési tudósítás. Molnár Aladár, központi előadó, először szólalt

fel és helyesléssel fogadott beszédében különösen hangsúlyozza azt, hogy semmivel sem lehet annyira előmozdítani a népoktatás ügyét, mint a tanítók nyugdíjazásának szabályozásával; elismeri, hogy elsőbb feladat volna a tanítói fizetések szabályozása, de ez sok teherrel járna. Megvallja, hogy a javaslat első szerkezetében előnyösebb volt a néptanítókra nézve, de ez az állam pénzügyeivel nem volt összeegyeztethető. A javaslat különben a biztosító intézeteknél alkalmazott valószínűségi számítások alapjára van fektetve. Tréfórt utalván arra, hogy a közoktatási bizottság javaslatát a pénzügyi bizottság és a pénzügyminiszter is elfogadták, ő is maga részéről elfogadja azt az általános tárgyalás alapjául. Zichy Antal röviden jelzi saját nézetét. Ő kárpótlékokat akart, ezt vélvén a nyomoruság legbiztosabb elenszerűl, s hogy nem általán, hanem a fizetési arányok szerint történjék a nyugdíjazás. Ő ezt kivihetőbbnek, igazságosabbnak tartja, de látva a ház hangulatát, eláll az álláspontja részletes indokolásától. Szóltak még ezután Szahtmári Károly, Schwarz Gyula, ki a tanítók nyomorára hivatkozva, igazságtalannak tartja, hogy a tanítóknak 15 frttal kell évenként a nyugdíjalaphoz járulniok; ezeken kívül, Szederkényi és Hellfy. E többnyire igen rövid felszólalások után, egyhangulag elfogadta a ház a közoktatási bizottság javaslatát általánosságban. A részletes vita alkalmával, eltekintve néhány jelentéktelen módosítástól, változatlanul elfogadtatott a törvényjavaslat.

= Kovács Albert, a teológiai könyvtár szerkesztője, szívesen kéri e vállalat előfizetőit, hogy előfizetéseiket a folyó évre minél előbb küldjék be, mert oly számosan hiányoznak még, hogy a könyvek nyomása iránt nem tudja magát tájékoztatni. Az új előfizetők különben — két évi kötelezettséggel — még elfogadtatnak. Mi is őszintén és melegen kérjük azokat, kik egyházkerületünkben irtak alá, hogy közönyösségükkel ne kockáztassák e derék vállalat sikerét.

= Csak jó, ha az embernek jóakaró barátai vannak! Egy amerikai nő, Richmond Anna, egy a kolozsvári unitárius kollégiumnál rendszeresítendő tanári állomás alapjául 10,000 frtot udományozott — aranyban. Mi őszintén örvendünk, hogy szellemi tőkénk ilyen gyarapodást nyert; isten áldása nyugodjék meg rajta!

= Előfizetési felhívás. Dombrádi ev. ref. lelkipásztor, dr. Heiszler József, közre bocsátja „Halotti beszédeit“ Petrik Gézánál. Ajánlásukat ily szavakkal teszi: e beszédek szellemét illetőleg kijelentem, hogy én maradok a hitnek embere, s a keresztyén vallás alap-igazságaitól nem térek el, sem az életben, sem a halálban. Az emberi léleknek azon nagy kérdését, melyet a halál állít eléje, más állásponton megnyugtatólag megoldani, nem lehet. E tárgynál a megnyugvásra pozitív alap kell határozottan. Az emberi biztatások egyáltalában elégtelenek. A sírnál megáll minden, csak a hit nem; az égbe néz onnan is — sat. Mindez oly szépen van mondva, hogy bármelyikünk ajkára, tollára veheti hátran. Azonban, e szép szavak alatt az orthodoxia emel vádat a modern gondolkodás ellen s leckézteti a maga módja szerint. Mindegy! Hat aláíróra egy ingyen példány jár s ára 1 frt. 50 kr, mely Petrikhez Budapestre küldendő máj. 15-ig. Mi ajánljuk; mert bele kell néznünk a sötétségbe, hogy megbecsülni tudjuk a világosságot.

= Halálozás. Szász János, n.-sajói ev. ref. pap és kaptalani jegyző, dobokamegyei bizottmányi tag, március 28-án, életének 32-ik évében egy jobb hazába költözött. A lelkiismeretes egyházi hivatalnok, meleg keblű atyafi, honfi és felebarát földi részei felett lengjen örök béke és nyugalom!

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászal az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 15, 1875.

224—15. SZÁM.

Megjelenik minden esütőtől egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Kis dolgokról kicsinyeskedés nélkül. *)

Magas hangok után ágaskodunk, kizárólag abba vagyunk szerelmesek, a mi feltűnő, kirívó, hangzatos; felejtjük, még arra is törekedni, hogy munkásságunk, nyilatkozataink egyházi közéletünk alap-hangjaival il-
lő harmóniában legyenek; figyelmünket, szemeinket kizárólag a szférák magaslataira irányozzuk, elfelejtkezvén a talajról, melyen állunk, hol legelső, legelodázhatatlanabb teendőink várnak ránk. Csoda-e, ha az eredmény éktelen diszharmónia, ezen fenyegető előjele a diszszolúciónak; csoda-e, hogy a midőn szemünk „festett egékbe néz,” lábunk kövekbe ütközik?

Hasonlat nélkül szólva, egyházi munkásságunk akár a gyakorlati, akár az irodalmi téren csak igen kis mértékben irányul az egyházas érzület és jellem fentartására, ápolására és erősítésére, sőt mondhatni, hogy munkásságunk az említett célt illetőleg inkább destruktív, romboló, persze, a reformtörekvés kapós cége alatt.

Pedig, engemet legalább, lelkipásztori tapasztalataim arról győzték meg, s úgy hiszem, igen sokakat, a való élet megtekintése hasonló meggyőződésre vezetett, hogy a vallási eszmék és érzések élete, legalább abban az erőben és hatályban, hogy az a közélet tisztítója, nemesítője és megszentelője, a köz-erkölcsiségnek, békének és megelégedésnek élet-nedve legyen, csaknem kizárólag az egyháziasság ápolásától, fentartásától és erősítésétől van feltételezve.

Tudom, vannak sokan és pedig igen tudós emberek, kik azon hitben élnek, hogy általában a val-

*) Lapunk álláspontja és az ellene e cikkben elszórt támadások — úgy véljük — eléggé fognak minket igazolni, hogy senki sem akarunk kizárni hasábjairól, ha személyeskedés és szenvedély nélkül szól. Részünkről a felelősséget e cikk írójára hárítjuk; a dolog érdeméhez, úgy lehet, hozzá szólnunk.
Szerk.

lás és különösen a ker. vallás is, vagy is a ker. világ-nézet és az ebből folyó erkölcsi elvek a vallástársulati, az egyházi forma nélkül is keilő erőben fennállhatnának s épp azért nem tartózkodnak, bevallott keresztyénségek mellett is, a ker. élet körében az individuálitás azon abszolút érvényesítésére törekedni, mely mellett semmiféle társulat fen nem állhatna s így az egyház is egyén-atomokra porlanék szét.

De én a jelzett kitűnőségek magasan járó véleményét osztani, nem tudom; mert eltekiutva attól, hogy a ker. vallásnak éppen egyik célja életközösséget teremteni, a tapasztalás azt mutatja, hogy a hol az egyházi élet alélt, ott maguk a vallási eszmék és érzések is aléltak, kiháló fölben levők; vagy hogy ez állapotot Schleiermacher szavaival élve, még konkrét-
tebb alakban tüntessem föl: hol elhagyottak a templomok, ott a „titkos kamarákban” sem imádják az istent.

Azért, bizonyára rossz szolgálatot tesznek a vallás ügyének azok, kiknek egyház-irodalmi, vagy szóvivői munkássága kizárólag negatív-kritikai irányu, csupán abban határozódó, hogy egyházunk simbolikus iratainak összeszetartó zászlóját tépik, tépegetik szüntelen, halomra dönteni törekednek az elsőbb ker. századok szelleme által alkotott és a nagy reformátorok által ölelt hittelt fogadott hitvallásokat, hitformákat a nélkül, hogy új, a réginél igazabb szint mutató zászlót kitűzni, képesek lennének; a nélkül, hogy a ker. hitet és élet-elveket tökéletesebben kifejezni bírnák, mint azok ama klaszszikus idők dogmatikai alkotásaiban kifejezve vannak. Nő de, mit tehet egyebet a doktrinér egyoldalúság? Mikor még egy Ballagi is oly könnyen tud elbánni az ő keresztyénség ama klaszszikus kincs-hagyatékaival, mondván, hogy azok „a történelem legsötétebb századai-
ból; tudatlan szerzetesek agy-koholmányai.” Mintha az emberi gyarlóságoknak, a pártérdekeknek bár mely emberi alkotásnál jelenléte és közbe játszása mellett

is, ama „sötét századok,“ melyeknek talajából az újszövetségi szent iratok, később az apostoli és a többi, a reformátorok által is forró hittel fogadott hitformák sarjztak fel, nem a keresztyénség erőben legdúsabb, legtermő-képesebb, legklaszszikusabb századai lettek volna; mintha, a dogma alkotó Pál apostolt nem is említve, az Athanasiusokat, Tertullianusokat, Augustinusokat a krisztianizmus mivoltának kifejezésében csak megközelíteni képesek lennének vallásilag sivar korunk modern nagyságai.

De nekem ez alkalommal sem a modern theológiáról, sem pedig ennek, az egyházi és vallásos életre való hatásáról tüzetesen szólni, nem áll szándékomban; legyen azért ennyi elég a modern felfogásra tett reflexióimból, legyen elég annyival inkább, hogy ez igénytelen cikk elején kifejezett állításaim mintegy köteleességemmé teszik, magyar protestáns egyházi életünk bizonyos gyakorlatias természetü, de azért nagy fontosságú kérdésére térni át.

Egyházi életünknek egyik kellőleg nem méltott és nem gondozott alkat-elemére akarom az olvasó figyelmét felhívni: a kultusz, vagy köz-istentisztelet ügye ez, s kivált ennek liturgiai része. Képzem, hogy e szavakat, kultuszt és liturgiát emlegető szavaimat, mily visszatetszéssel fogadja, ha ugyan olvasni találja azokat a mi protestáns és nem protestáns intelligenciáknak ama túlnyomó többsége, melynek világ-nézlete, miveltsége kizárólag materialisztikus alapon nyugszik.*) Mert hiszen, társadalmunk e rétege azt néha még csak tűri, ha ráfognak, hogy nékie vallása van; mert megtanulta némely theológusunktól úgy eldefiniálni a vallást, hogy abból utóvégre úgy sem marad fenn egyéb, mint egy nagy semmi és ezen semminek az igája lehet néha, mikor tán valami előnyt ígér, könnyű és gyönyörűsége; de hogy materialisztikus világ-nézlete és így teljes vallástalansága dacára a hivek köz-istentiszteletében is részt vegyen, kultuszról, liturgiáról méltánylással szóljon, vagy az ezek érdekében emelt szót mosoly nélkül fogadja: mindezt nem teheti felvilágosodottsági reputációja veszélyeztetése nélkül.

*) Szeretném látni, hogy a „protestáns egyesület“ mikint fogja — mint igéri — ezen mivelődéssel öszhangzásban, miután ezen mivelődés is az öszszes mivelődésnek része, még pedig főrésze és egyszersmind a Jézus szellemében megújítani a vallás-erkölcsi életet; mikint fogja kiegyenlíteni ama sarki ellentétet: az evangyeliumi hitet és a materialisztikus világ-nézletet; félek, hogy ez idő szerint sem Jónás fogja elnyelni a cethalát!

Hasonló visszatetszést mutat prot. intelligenciáknak ama másik, az előbbinél kisebb része, mely nem csupán eltűri a prot. nevezetét, hanem azzal még fennen dicsekszik is; sőt magát tartja az igazi protestánsnak, és innen kifolyólag, szivesen vesz részt a presbiteriumokban, konzisztoriumokban, egyházi-gyűlésekben, mert ez által szeret magának egy-egy kis émociót csinálni; azonban, a protestántizmus mivoltáról azon felfogással bírván, hogy ez öszszeféretlen minden olyassal, a mi a katholicizmusban megvan, ennél fogva imáról, innepszentelésről, kultuszról, liturgiáról hallani sem akar, s ezektől magát lehetőleg távol is tartja, legfőlebb annyit engedvén meg, hogy ezekben tán épüléssel vehetnek részt neje, gyermekei és a nép. És képzelem, mily szánolag mosolyog az én „kicsinykedésem“ felett amaz eddig élő még nem nagyon népes, de mozgékony sereg, mely a külföldi prot. theológia szélbali képviselőinek könyveiből eltánuult ugyan egy rakás excentrikus eszmét, és hangzatos jelszót, de előkelősködő hajlamai miatt akadályozva volt abban, hogy akár a külföldi, akár a hazai népeletet, (nép alatt a nemzet-test valódi magvát értvén, melyhez hozzá tartózkodhat főur és egyszerű földmives egyiránt) annak valódi természetét, szükségait megismerje s ezért fellengős légkörének délibáb szövetü várából így kiált le: „im, a húshoz és betűhez tapodó orthodoxia!“ És hogy a liturgia s más efféle kicsiség feletti diskuszióknak útját már előre bevágja, vagy azt legalább oly keskeny ösvénynyé szorítsa öszsze, hogy rajta csak a modern világ mikroskopikus soványsága járdalhasson, így szól: „meg van írva, (mert úgy helylyel-közzel, ha céljai úgy kívánják, imádott bálványnyát, becses önmagát megtudja annyira alázni, hogy így szóljon: meg van írva . . .) tehát, meg van írva: „az isten lélek, és a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“ Ján. 4, 24.

Szegény evangyelista! Ha tudta volna, hogy szavaidat a rideg tagadás jelszóul fogja felhasználni, hogy azokból azt fogja kiolvasni, hogy minden kultusz haszontalan, tán egy pár szónyi kommentárban gondoskodál vala arról, hogy szavaddal ily módon vissza ne élhessenek. De szokás ez mindenütt s kivált nálunk, és pedig nem csak a theológiai, hanem minden más téren, hogy a nagy szellemek nyilatkozatait az övéikkel ellenkező célszavoknál is alkalmazák. Azért bizonyára, ha megengedhető itt, hogy

egy más természetű mezőről, de saját társadalmi életünkben egy példát hozzak fel: bizonyára ő is, nemzetünk meteor-szerű vatese, ha tudta volna, hogy fölséges bordalait ezernyi-ezerek mámoros tivornyáik igazolására fogják felhasználni, népe iránti forró szeretete tán arra birta volna, hogy a nemes bor helyett inkább a csukák poshadt nektárát énekelje meg.

„Qui nimium probat, nihil probat.“ Az evangyelisták szavait a kultusz, akár különösen a liturgiai agendumok és legendumok ellen érvül fölhasználni, nézetem szerint, éppen nem lehet; azok csupán az ellen akarnak óvni, hogy a külső istentisztelet merev mekhanizmussá, rituálizmussá ne fajuljon. Ettől pedig — higgyék el modern aai. — mi magyar hívő protestánsok állunk legalább is oly meszszi, mint ők; hiszen, édes anyánk, az evangélium szabadságra keltő, bensőleg intó szavaira figyelünk szüntelen; szeretetted édes anyánk, kit matrona arca és egyszerű köntöse dacára semmi nemű piperés zófiáért meg nem tagadunk.

Mi sem akarunk hát mekhanizmust; sőt azt sem akarjuk, hogy isteni tiszteletünk akár csak elhalmózva legyen a középkori egyház cifráival: gyertyákkal, képekkel, formulák és cselekvények tömörkedésével; de akarjuk azt, hogy ismerjék el, és vegyék komolyan egyházi életünk intőzői azt a lélektani igazságot, hogy a benső érületnek külsőleg is kifejezés kell hogy adassék, ebből folyólag törekedjenek arra, hogy evangyeliumi egyszerűségünknek megfelelő isteni tiszteletünk, respektive, liturgiánk ne legyen oly szórnyen elhanyagolva, ne legyen anynyira a lelkeszi önkény játékszere, mint ez kivált erdélyi ref. egyházkerületünkben történik; hanem, hogy az apostól szavaival éljek, végeztessék az „ékesen és jó renddel.“ I. Kor. 14, 40. *)

„Ékesen“, de nem pompával, „és jó renddel.“ anynyit megkivánhatni még az egyszerű kalvinista isteni tisztelettől is. De hogy kultuszunk még e szerény követelésnek sem felel meg, azt bátran állíthatom; és hiszem, hogy állításom igazságáról egy kis körültekintés után bár ki is meggyőződhetik.

Tartsunk szemlét mindenk előtt köz istentiszteletünk helyiségei felett. Templomaink, ezek butorzata, ezek építésére és fentartására fordított gondunk

*) Megjegyezni kívánom, hogy fejtegetéseim, innen kezdődőleg, csaknem kizárólag a prot. egyház ref. ágát illetik.

és figyelmünk nem igen mutatnak a hivek élénk és erős vallásos érzelmére; a mi Sionaink arculatáról csak néhol lehet kiolvasni, hogy ez az a hely, hol a hívő lelkek áldozatukat mutatják be az örökkévalónak. Töredezett ablakok, rozszant, hamis hangu orgona, poros és repedezett fal, itt ott felékesítve elrongyollott, füst színű családi-cimerekkkel, avult, festetlen s csak az idő által bizonytalan színre festett padok: im, a kép, melyet egyik, különben fényes gyülekezetünk templomáról vettem, és ezen képek hazá szerte anynyi, de anynyi mássa található, igaz, valamivel elszomorítóbb kiadásban. Megemlitendőnek tartom itt azt a kis kuriozumot, hogy sok helyt a festetlen padoknak, melyek a legszebb templomnak is oly rideg kinézést kölcsönöznek, csupasz egyszerűsége ex principió tartatik fenn, a menynyiben az illető bölcs presbiterium úgy találja, hogy a kálvinista egyszerűséggel a festett pad sehogy sem összeférő. Mintha bizony, arról lenne szó, hogy egy phidiászi szobrot, vagy egy fönséges goth sztiká dommerész iveit mázoljuk be, melyeknek kizárólag az alak által kell hatniok; és nem arról lenne szó, hogy butorokat fessünk meg, melyek szebbek is, célszerűbbek is festve, mint festetlen, és kellő szín alkalmazása mellett a templom komoly méltóságát soha sem rontják, sőt még emelik.

Baló Sándor,
ev. ref. pap.

(Folytatása következik.)

T á j é k o z á s

a deszolata-kérdés terén, a deézsi egyházmegyében.

(Folytatás.)

Szarvas-Kendnek temploma, papi lakja, s birtoka, mely az 1712. évi összeírás szerint 47 vőka férőjü számtóból, s 7 szekér szénát termő kaszálóból állott, két zsel-lár telkével, s iskola mesteri lakjával a Mária Theresia idejében erővel elfoglaltatott.

Réce-Keresztturnak, Solyomkönek', M.-Fodorházának, Kovácsinak, N.-Esküllőnek, M.-Ujfalunak temploma, úgy látszik, a Bástá korában pusztított el, s népe leöletett, mert már 1631-ben Babuc, Solyomkő, M.-Fodorháza, Kovácsi, Felső-Esküllő, Alsó-Esküllő, M.-Ujfalu mind az ő-keresztúri anya-egyházhoz tartoztak, mely maga alkalmasint azért maradhatott meg, hogy félre való helyen teküvén, az erdőt hamar elérhették, mint menekvésök helyét. Azonban, ennek is megritkítottlakóssága, s 1754-ben temploma is romban volt, s csak is az 50-es években épülhetett fel mélt. Szacsvai Zsigmond ur buzgalma s munkássága által. A mi élet 1601—1602-ben megkíméltetett is, 1658-ban az is kiirtatott.

Drág hasonlóan azon korban pusztult el; újból udvari papsággá alakította br. Wesselényi Ferenc 1760-ban; megszűnt önálló papság lenni 1851-ben.

Alsó-Sz.-Márton-Macskáson is Básta előtt papságnak kellett lenni, mit tanusít megmaradt kán. porciója, mely F.-Szt.-Márton, vagy mai nevén Magyar-Macskás birtokaival özszelegyedett s az ottani pap használta mindig. Lakossága az irt. időben telyesleg kiirtatott.

Hoszszu-Macskás a fönnebbiekkal egy időben pusztult el; már 1750-ben is a kónskripcióra magyar tanú nem állíthatott elő, s 1831-ben még leány-egyház képp sem említettik.

Tötör, a jegyzőkönyvi adatok szerint, 1702—1808-ig anya-egyházként szerepelt; ekkor a lakósok elpusztulván, megkevesedvén, a pap-tartást tovább nem bírhatták meg, Esztényhez csatlakoztak, s 19 hold, 55 □ birtokát az esztényi lelkész használja.

Kis-Jenő, a jegyzőkönyvek szerint, elpusztulása után Kérőhöz, azután K.-Lónához tartozott, s megmaradt 3 hld 403 □ birtokát a kendi-lónai pap használja. Itt a falu elpusztulván, régi, az országút melletti helyéről felköltözött a völgybe. A ref. templom és temető helye ma is felismerhető.

Kodor, a Rákóci-forradalom alatt pusztított el. A múlt század közepén a Veér urak buzgalma következtében a papság fel is állíttatott, s volt is két papja: Borosnyai Boldizsár 1758; Totfalusi István, 1763. Hanem a hivek elpusztulva levén, a papság megszűnt. Az 1754-iki özszeírásakor is csak egy magyar embert lehetett tanunak alkalmazni. A megmaradt birtokot az esperes használta, mit az 1754-iki özszeírás szerint is használt.

Az 1754-iki özszeírásakor a következő papságok állottak fenn az egyházmegyében: 1) Kozárvár, 2) Deézs-Akna, 3) Néma, 4) Kérő, 5) Borsa, 6) Ormány, 7) Kecset, 8) Esztény, 9) Doboka, 10) Tötör, 11) Válaszut, 15) Bádok, 13) Kide, 14) Csomofája, 15) M.-N.-Zsombór, 16) Hidalmás, 17) Páncéleseh, 18) M.-Köblös 19) Sz.-Márton (magyar) Macskás, 20) Babuc, 21) Ö.-Keresztur, 22) K.-Esküllő, 23) Gyula, 24) Szinye, 25) K.-Lóna, 26) Szelecske. Tehát, ekkor volt 26 papság 23 jó és 2 gyenge állapotban lévő templommal. Ezekon kívül, a leány-egyházakban is volt 7 templom, 4 jó, 3 romladozott állapotban. Iskola-tanító nyole volt.

Ezen egyházak közül Szelecske 1721-ben alakult meg ugyan; de oly gyenge állapotban, hogy soha templomot sem építhetett, hanem a papi lak fedele alatt levő oratóriumocskában tisztelték az istent. Ez is 1841-ben elsvadván, többé még papi lakot sem építhetett, s a lelkész a maga haláláig saját házában lakot, s az isteni tisztelet is ott tartatott.

Alakult még a múlt század közepén Kackón is egyház, Palatkai Lászlóné és Ujfalvi Sámuelné buzgalma következtében. 1805-ben Palatkai László templomot is kezdetű építeni, de mielőtt felépülhetett volna, elpusztult. Hanem Ujfalvi Sámuel 1825-ben hagyományozott az egyház-

nak különböző pénz-nemekben 4189 váltó forintot; 1841-ben ezen hagyományból templom épült, 1845-ben pedig papi lak, mi azonban roszul építtetvén, a papi lak egészen újból épült a 70-es években.

1769-ben Galgón is alapult papság; de oly szegény alapon, hogy templomot soha sem építhetett, s papi lakja is csak sövényből levén épülve, rég megsemmisült; kán. porciója is csak 3 hold földből áll, mit jelenben a kackói lelkész használ.

A deézi egyh.-megye megnagyíttatott még 1823-ban a debreceni szuperintendenciától ide csatolt egyházakkal, a kir. udvar és helytart. tanács 1821. 20,263 számú rendelete alapján. Ide csatoltatván akkor Lápos vidékéről: a m. láposi és domokosi anya-egyházak, Kövár vidékéről: a berkesi, koltó-katalini, h.-láposi anya-egyházak és a hoszszufalusi udvari papság. Desz. egyháznaknak más nyoma nincsen, mint a kövári vár-papság, mely előbb rendes papság volt, s azután vált Berkesznek leány-egyházává, honnan szép kongruja járt a berkeszi lelkésznek. Polcéron is épült volt egy kised fatemplom, s a Gelei urak a h.-láposi papszolgálatját vették igénybe; azonban, soha sem vált rendes leány-egyházzá.

Almásí Sámuel.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvárt, április 13-n, 1875.

Elnök: nmlt. gr. Mikó Imre. Jelenvoltak: főt. Nagy Péter, püspök, dr. Kolosvári Sándor, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1. Az egyes egyházközségek és egyesek között egyházi fekvőségek eladását és vásárlását tárgyazó szerződvények többszörötetését titkár bejelentvén, kéri, az egyes szerződvények eladási árát megállapítani. A kinyomatási költség tekintetéből az egyes szerződvények ára 3 krban o. é. állapíttatik meg s az eladással, utólagos elszámolás terhe mellett, titkár bizatik meg, miről az e.-megyék körrendeletileg értesíttetnek.

2. Főt. Nagy Péter püspök a széki e.-megyei vizsgálati jegyzőkönyv átnézése folytán tudatja, hogy a m. méhesi egyh.-község gondnoka, Kendeffi István az ottani hely. hitv. magyar népiskola 23 hold 33□ól tagosított birtoka 12 évi haszonbéri özszeírásról többszöri felszólításra számolni vonakodik, sőt a birtokot sem bocsatja az új gondnok kezelése alá s javasolja a törvény útján való fellépést. Esperes utassittatik a per megindítása végett szükséges iratok felterjesztésére.

3. A n.-sajói káptalan közgyűlése felterjeszti indokait azon határozatra vonatkozólag, melyben annak megengedését kérte, hogy a dékán Besztercőre, a szász-cegői lelkész K.-Budakra s a n.-sajói lelkész 1 évig Sófálvára díjtalanul beszölgálása elfogadásával, a k.-budaki és sófalvi fenmaradó papi jövedelemből azon egyh.-községek épületei helyeztessenek jó karban, s azután fordíttassanak a besztercei papilak vásárlásra és az épülő félben levő temp-

lom felépítésére. A káptalan felhivatik annak kimutatására hogy a k.-budaki és sófalvi papi jövedelmekből mennyi fordítható a beszercei papilak vásárlására és temploma felépítésére.

4. Vályi Pál esperes felterjeszti a csik-szentiványi egyh.-községnek a papi jövedelem felosztására vonatkozó 11.—875. sz. a. kelt egyh.-megyei tanácsi határozat ellen beadott felfolyamodványát. Az egyh.-megyei határozat helybehagyatlik.

5. Szász Domokos egyh.-megyei jegyző Celder Márton kérvényére kinyilatkoztatja, hogy kérelmesnek csak azon irományai voltak nála, melyek a „Celder Márton működése Romániában“ című emlékirata kidolgozása alkalmával a főconsist. és püspöki levéltárból átadattak s melyeket visszaadott, mely irományok kérelmesnek nem magán iratai. Kérelmes értesítettik, hogy magán iratai a levéltárban nincsenek, és ily irományok kiadása iránti kérelme nem teljesíthető; s ha elintézendő ügyei vannak, a költséges személyes megjelenés helyett, írásos felterjesztés által eszközölheti.

6. Az udvarhelyi egyh.-megye tanácsa panaszt emel, hogy minden felsőbb jóváhagyás, sőt jelentés nélkül, a solymosi felekezeti iskola megszüntetésével községi iskola állított fel. — Felvilágosítás nyújtásra hivatik fel az iránt, hogy az egyh.-község adott-e és mi vagyont át községi iskolai célra s az iskola állapota részletes feltüntetésére

7. Főtiszt. Nagy Péter püspök beadja a f. évi ápril 1-jén tartott egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyve 7. pontját. Elfogadásra ajánlva, áttétetik az egyh.-kerületi közgyűléshez.

8. Schilling Ottó ügyvéd beadja a hozzá áttett összes perügyek állására vonatkozó kimutatását, a zálogjogilag bekebelezett kötelezvényekkel némely perügyekben teendő intézkedésre utasítást kér. Véleményes javaslat-tétel végett dr. Kolozsvári Sándor, Sárkány Ferenc és Bodor Antal tagokból álló bizottság neveztetik ki.

9. Solymosi István esp. tudatja, hogy Szt.-Erzsébeten a felekezeti iskola megszüntetésével, községi iskola állított fel felsőbb jóváhagyás, sőt jelentés nélkül és az a község használatul átbocsátotta felekezeti iskoláját. Az egyh.-község lelkésze és kebli tanácsa szabálytalan eljárása miatt komolyan megintetik s a tanfelügyelő rendreutásítás végett a m. k. kultusminister urhoz felterjesztés intéztetik.

10. Solymosi István esp. tudatja, hogy az alsó-rákosi pap részére tett Bethlen-féle kegyes hagyomány a mostani becsűár szerint 326 forint. 90 kr. készpénznek felel meg. Az erd. kereskedelmi és hitelbank értesítettik, hogy a megváltás csak oly föltétellel fogadtatik el, ha 325 frtnak, mint 5 % kamatnak megfelelő 6500 frt tőke befizetetik.

— Előadatott még ezen kívül 18. ügydarab.

B—r. A—l.

TÁRCA.

Vallás, keresztyénség, protestántizmus.

Mielőtt a tárgyhoz kezdenék, megjegyzem, hogy e cikk folytatása a múlt évben ugyanezen cím alatt közlöttnek; s egyszersmind olvasóim szives elnézését kérem, hogy ily késsőre közlöm a folytatást, minek oka nem egészen bennem rejlik, hanem inkább körülményeimben. És, ha netalán lennének olyanok is, kik egyáltalában nem várták e félbe maradt cikk folytatását: azoknak is kérem elnézését azért, hogy folytatom.

E cikk első felében ki volt mondva az, hogy a vallás lényege egy örök s az egész mindenséget kormányzó bölcsességbe és szeretetbe vetett bizalomban áll. E meghatározás helyességét bizonyítja a minden napi tapasztalat. Valahányszor egy vallásos embert összehasonlítunk egy vallástalannal, mindig észrevehetjük, hogy annak, a miben egymástól különböznek, alap-oka csak ezen bizalom meglétében, vagy hiányzásában áll; s meggyőződhetünk arról is, hogy mindenütt a hol azok körében, kiknek, legdrágább kincsük a vallás, inkább, vagy kevésbé szembetűnő vallásosságot észlelünk, azon mértékben nő a vallás bensőleg és erőben, a milyen mértékben rendithetlenebb és állandóbb leendő ama bizalom. S ott, hol találunk ugyan vallásos hitet és meggyőződést, de tényleg hiányzik még a vallás: ismét csak azt kell mondanunk, hogy itt jóllehet megvan az alapja ama

bizalomnak, de hiányzik még azon erő, minek azon szilárd fundamentumot kell képezni, melyre föl lehet építeni a tartós épületet. Így bármerre fordulunk, mindenütt azt halljuk, hogy istenben bizni—vallás és vallásos hit azon tudat, hogy isten méltó a bizalomra. Mindaz, a mi e körön kívül fekszik, sem a vallásnak, sem a vallásos hitnek nem lehet alkatrésze.

Lehet egy bizonyos alak, melyben a hit kifejeztetik, vagy a melylyel össze van kapcsolva, egy historiai motívum a hitre nézve, vagy egy hisztoriai kezesség; de lehetetlen, annak valami nagy becsét tulajdonítani, s azt úgy tekinteni, mint a hittől elválaszthatlan alkatrészt. Az, hogy isten végtelen szeretetébe és bölcsességébe vetett bizalmamat a Krisztus személyével hozom kapcsolatba, vagy valaki mással, vagy épen senki olyannal, ki a földön született; az, hogy az isten atyai szeretetét azért látom a Krisztusban, mivel ő az isten egy szülött fia, kit a végre küldött a világra, hogy engem boldoggá tegyen, vagy pedig azért, mivel a Krisztus az, a ki nékem tisztább és erősebb bizonyosságot tett az atyáról, mint istennek minden előtte élt küldötte; az, hogy szilárdul ragaszkodom az ő keresztyéjéhez, mivel csak azon vér, mely e fán lefolyt, képes engem kibékíteni az igazságos istennel, s csak az mentheti meg az én lelkemet az örök kárhózzattól, vagy ragaszkodom azért, mivel az ő halálában látom azon erőt, mely engem is erőssé tesz, ha bensőmben

érzem istennel való öszszoköttetésemet s ő leend az én étel-
lem és italom és fáradhatatlanul munkálkodom isten orszá-
gának eljövételén: mindezek érintik ugyan a vallásos hitet,
lé még sem képezik magát a hitet. Nem szabad fölcserél-
nünk az alapot, melyre építjük hitünket, legyen az erős,
vagy gyenge, magával a hittel.

Ha az istenbe vetett bizalom nincs is valami által
meghatározva, mégis vallásos vagyok mindaddig, míg él ben-
nem e bizalom. Ha az én hitem helytelen is lenne, s ha
az isten nem is léteznék, vagy ha csak öntudatlan és szer-
etet nélkül való ur lenne, még akkor is igazán vallásos
lenne az én hitem mind addig, míg azon hitben élek, hogy
isten bölcsesség és szeretet. E szempontból mindig igaznak
marad az, hogy a vallásra nézve tökéletesen mindegy akár
igazak, akár nem azon tételek, melyekhez kapcsolva van,
főltéve, hogy igazán vallásosak.*) Azonban megjegyzem, hogy
én itt a vallásos hitnek csak lényegét, nem pedig joga-
sultságát tartám szem előtt. Ha azon egyszerű falusi ember,
kit, midőn eltemeti egyetlen gyermekét, a legjobb barátjai és
ismerősei sem képesek vigasztalni, de mint hívő az irás
szavaiban vigasztalást talál; ha, mondom, engemet még ezzel
nem elégit ki, s ha én azon tant hirdetem, melynek célja,
hogy benne is kételyt támaszson a biblia közvetlen ihletése
és csalhatatlansága iránt, a mit ő úgy tisztel, mint isten
szent szavát: bizonyosan nem használok a vallás ügyének
ezen emberrel szemben. Hogyan kívánhatnám tőle,
hogy vallásosabb legyen, mikor elég vallásos? Sőt inkább,
azt kellene kívánnom, hogy tőle tanuljak vallást s bizonyo-
san eszembe fog jutni, hogy hátha ártani fogok az ő hité-
nek, a mi benne boldogságát eszközölő isteni erő, ha megtá-
madom az ő gyermekies képzeit. S hányszor kél föl ben-
nem azon ohajtás, hogy bár én is hasonló lennék amaz egy-
szerű munkához, és bár csak egy kicsiny részt adna hité-
ből cserébe azon tudományért, mit fáradsággal és gondnal
szereztem; főleg akkor jut ez eszembe, midőn valamiért ag-
gódom s nincs bennem elég erő arra, hogy bizalmasan füg-
geszszem szemeimet istenre.

És, ha dacára annak, hogy mint egy félelem áll elő
bennem, ha meggondolom, hogy kételyem és tagadásom sok
gyenge hitűt megbotránkozottat s némely helyről a tiszta bú-
zát is kitépem a konkólyllyal, mégis tovább folytatom a har-
cot azon vélemények ellen, melyekkel anynyi szépet és jót
látok öszszekötve; sőt úgy tekintem e harcot, mint kötele-
séget: akkor engemet nem a vallás, hanem a tudomány és
az igazság joga vezet, s azon meggyőződésben élek, misze-
rint nem tehetek, nem szabad egyebet tennem; és azt hi-
szem, hogy a vallás ügyének is használtam, a menyinyben az
is erősebben kell hogy álljon az igazság, mint a tévedés
alapján, mely alap nem általam, hanem azok által ásatik alá,
kik tovább viszik a rombolást, mint a hogy az szükséges.
Ha nem ez a bizonyosság lenne az, mi a gondolkodónak
szívében él s neki erőt ad arra, hogy ne csak sokat túrjon,
de sokat is végrehajtson: ki lenne akkor elég kemény szívű

*) „Fides non tam requirit vera quam pia dogmata.“

Spinoza.

és kiméletlen arra, hogy megingasson csak egyet is élő hi-
tében a kicsinyek közül? Ki lenne olyan könnyelmű, hogy
földülje az emberiség legszebb költészetét s helyére a való-
ság hideg prozáját állítsa?

Ha a dogmák alatt azon véleményeket értjük, melyek-
ben a vallásos alkatrészt öszszó van olvasztva a világi tu-
dományokkal, akkor teljes joggal állíthatjuk, hogy a vallás
dogmák nélkül nem csak fennállhat, hanem, hogy egészen
tisztá legyen, szükség is azoktól megszabadítani. De, ha a
dogmák alatt minden véleményt, minden képzetet értünk,
bár minő fajta is legyen, minden meggyőződést, eltekintve an-
nak tartalmától: akkor a vallás dogma nélkül olyan képte-
lenség, mint egy vidék: tulajdonság nélkül. A vallás nem
semmi, hanem valami, s a mi valami, az egyszersmind tel-
jesen meghatározott, tisztán csak az, a mi, sem több sem
kevesebb. Őlthet ugyan föl magára különböző alakokat, de
ezen különböző alakokban szükség, hogy egy ugyanazon tar-
talom legyen meg, mi annak lényegét képezi, a mi maga a
vallás. Ha a vallás az érzelemben áll, akkor ezen érzelem-
nek kétség kívül egy sajátlagosan meghatározottnak kell
lennie, s ha ezen érzelemnek az alapja a hit, akkor ezen
hitnek is egy sajátlagos és meghatározottnak kell lennie. Ha
azt kellene megmondanom, hogy mi a vallás és a vallásos
hit tulajdonképen, úgy kellene azt meghatároznom, hogy mind
kettőről a legvilágosabb fogalmat adjam s egyszersmind min-
den egyébtől jellemzőleg megkülönböztessem mind kettőt.
Tökéletesen körülírt és tisztán meghatározott fogalmat csak
akkor adok róluk, ha azt mondom, hogy a vallásos hit a
mindenek felett uralkodó bölcsességbe és szeretetbe vetett bi-
zalom. Ha pedig azt mondom, hogy a vallás a jónak és titok-
teljesnek, a gyermekiesnek és magasztosnak, az élet-kevdnek és
világgyűlöletnek egyesítésében áll: akkor hangzanak ugyan e
szavak, de semmi értelem sem lesz bennük. Értelem csak
azon esetben leend, ha ama meghatározásba fölveszem a böl-
cseséget és szeretetet, és pedig mind kettőt, mint végetlent
gondolom. Ép így, csak pusztá szó leend, ha a vallás lénye-
gét úgy definiálok, hogy az: „egyestülés a végtelennel és lát-
hatatlannal.“ Mert sok magyarázatot igényelnek még e fo-
galmak, mielőtt dedukálhatnám azokból a jogot a hitről, bi-
zalomról és vallásról beszélni! Minő jelentősége van csak a
végtelennel és láthatatlannal az emberi kőbélre és életre?

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folyt. kövekezik.)

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szólnoki ev. ref. egyházmegyének
folyó 1875-ik év március 14—17-ig
Sz.-Somlyón tartott közgyűléséről.

Alig volt ezen egyházmegyének képviselőiben népe-
seb, tárgyaiban fontosabb, tanácskozásaiiban higgattabb köz-
gyűlés, mint a főt jelzett.

A közgyűlést istenitizsület előzte meg, melyben az
igehirdetés tisztét Pungur Gyula, nagyfalusi lelkész aa. vé-

gezte (Rom. 10. 9—11.) A vallásos buzgóságot emelte, a helybeli dalárda férfi karának, Lukácsfi Ödön vezetése alatt, egy pár szabatosan adott éneke által.

Egyházmegyénk, a múlt szomorú tapasztalatain okulva, elhatározta egy megelőzőtt közgyűlésen: „a közgyűlést megelőző napon, esperes, közügy-igazgató, főjegyző, aljegyző és pénztárnokok átvizsgálják a közgyűlés tárgyait, megállítják a napi rendet, hogy ez által az ügy-menet rendesebb legyen és a felmerült tárgyak fontosságukhoz mért helyet kapjanak.“ Fájdalom, ezen határozat, a közügy-igazgatónak kimaradása miatt, nem léphetett ez uttal sem érvénybe. Innen van, hogy 70—100 ügydarab elvégzésére 3—4 napi időt fordítunk, holott van nekünk az ügydarabok tanulmányozására és a közgyűlés elébe terjesztésére: tanügyi, fegyelmi, pénzügyi, kérvényi, indítványi és törvényjavaslat készítő bizottságunk, melyek derekasan megfelelnek kiküldetésüknek. Miután esperes aa. jelzi, hogy a számvevőszéket nem tarthatta meg az említett okból, felhívja a közgyűlést, hogy az egyes egyházakból az egyházmegyei képviselők választásáról bejött jelentések számba vételére egy bizottságot küldjön ki. 48 egyházból érkezett be a jelentés; a többiek a gyűlés folyama alatt jöttek be. A 48-ból kifogásoltatott 2 képviselő, nevezetesen Panit izraelita képviselőt választott, holott a törvény világosan rendel, hogy „hitsorsósaink“ közül lehet választani; kifogásoltatott a kövesdi választás, mint hogy ezen egyház jelenleg egy másik egyház leány-egyháza lett; Ráton pedig nem tudja, hogy ha saját egyháza kebelében nincs, ki elválalja e tisztet: más egyházból kell valakit választani. Ezek szerint 45 képviselő lett igazolva ez alkalommal.

A világi képviselők igazolása után, tasnádi lelkész, Biró Károly, mint helyettes főjegyző, a tisztikar nevében beadja lemondásukat; mely lemondás elfogadtatván, elnök aa. a közgyűlést egy félórára felfüggesztvén, értekezletté alakítja át az ujonnan választandó tisztikar feletti tanácskozás céljából. Az értekeztet után, a délutáni ülésre beérkező szavazatok számba vételére két bizottság, egy bizottság pedig azért küldetett ki, hogy a fegyelmi, pénzügyi, tanügyi, kérvényi, indítvány és törvényjavaslat tevő bizottságokra terjeszsen elő, egy a képviselőknek a nevezett bizottságokban minden egyes egyházak érdekeinek a lehető leginkább megfelelő beosztási megállapodást.

A délutáni ülésben az egyik szavazat-szedő bizottság jelenti, hogy 40 beadott szavazatból 38 szóval 2 ellen Biró Károly, tasnádi lelkész aa. főjegyzővé; 24 szóval 10 ellenében Kis Albert kémeri, lelkész aa. közügyigazgatóvá és 32 szavazattal 8 ellenében Révay Pál, zilahi lelkész aa. aljegyzővé választattak; a másik szavazat-szedő bizottság az egyházi és világi törvényszéki ülnökök választásáról tesz jelentést; beadott 37 szavazat, ebből egyházi ülnökök lettek: Botka Károly 21, Gáspár János 27, Pungur Gyula 24, Költő László 20, Kovács Sándor 19, Surányi Gyula 16 szavazattal; azonban, Költő László lemondván, a Surányi Gyula után legtöbb szavazatot kapott Magyarósi István kiáltatott ki egyhangulag; potülnökök lettek: Molnár Miklós és Biró Károly mocsolyai lelkész aai; világi rendes ülnökök: Toka

Zsigmond 33; Viski Zsigmond 32; Szatmári Dániel 28; Mezei Albert 27; Ajtai Albert 27; Kerekes József tanfelügyelő, 18 szavazattal; potülnökök: Kovács Mihály és br. Bánfi Elek. Pénztárnokok, ügyvédek és az egyh.-megyei levéltárnok maradtak mind a régiiek. Következett a harmadik bizottság jelentése az egyes bizottságok összeállításáról, mely egyhangulag elfogadtatott. Ezzel meglévén az ujtiszti kar, az egyházmegyei képviselők feleskettettek, mely ünnepestes cselekvény után kiki elfoglalván helyét, esperes aa. elnöki előterjesztéséhez fog. Fájdalommal jelenti ki, hogy az egyház anyagi és szellemi állapotának nem adhatja teljes képét, mert az általa elrendelt adatokra nézve, melyek alapján ezt tehetné, csak 23 egyházból jöttek be. Erélyes szavakban ad kifejezést a hanyagság megszüntetésére való törekvésnek s felkéri a közgyűlést, hogy ebben ötlet tanácsa és a hol szükségét látja, törvényhozás által is gyamolítsa. Ezen az egyházmegye ügyei iránt melegséggel teljes és a kötelesség érzettől áthatott elnöki előterjesztés hosszúságú jelzéssel fogadtatott.

Következtek az áll. igazg.-tanács; püspök aa. leiratainak felolvasása; politikai hatóságok, más testületek megkeresvénye; testületek és magánosok kérelme, panaszainak felolvasása s a szerint, a mint azok azonnal, vagy csak előleges tanulmányozás után voltak tárgyalhatók, tárgyalása, vagy az illető bizottságokhoz való szétosztása.

Szabad legyen a nevezetesebb és fontosabb ügyekből, melyek némelyike a többi erdélyi egyházmegyénél is szőnyegen volt, vagy van ma is, nehányat megemlíteni. Ilyen a zilahi ev. ref. iskolának, még az ötvénes években, az abszolút kormány alatt követelt jövedelem-kiműtatás fedezésére az egyes egyházak, papok és tanítók által örök időkre megajánlott és valamenynyi egyház, pap és tanító által a jelen tízed két első évig fizetett évi százalék. Ezen ügy közgyűlésről-közgyűlésre, bizottságokból-bizottságokba vándorolt a nélkül, hogy érdemleges befejezéshez jutott volna. Az ezen közgyűlésre kiküldött bizottság ezen ügyre beadja véleményét és pedig határozottan jelzi, hogy a szerződvény, mely akkor köttet: két oldalú s így egyik fél a másik belegeyezése nélkül fel nem bonthatja; kimondja, hogy a per folyamában — ha az ügy oda tereltetnék — az iskola lenne a nyertes; nem áll tehát a nem fizetők azon érvélese, mintha az elődőknek nem lett volna joga, az utódok jövedelmére nézve intézkedni; mert ha van a szerződvényben sérelmes dolog, ez csak azokra lehetett sérelmes, kik azt abban az időben tették, akkor pedig hazafiság volt egy ilyen cselekvény és senkinek se jutott eszébe, hogy jogsérelmet lásson benne; az utódok, kik azok helyébe lépnek, tudják, hogy minő teherrel vállalják el az új állomást s így szavuk se lehet. Az a kérdés tehát: miképpen lehetne e bonyodalmas ügyet az iskola érdekével és a fizetők túlterhelése nélkül, véglegesen elintézni? Erre nézve egy öt tagú bizottság küldetett ki, hogy az iskolai előljáróság meghatalmazottjával végmegállapodásra jusson; utasított, hogy tegyen ajánlatot az iskolának, miszerint a szerződvényben kikötött 6 %-os tőke helyett 10 %-os tőke lefizetését hozza ajánlatba s ha ez elfogadtatnék az iskola által, pár év alatt a törlesztés örök időkre beszüntetné az évek óta tartó kellemetlenséget, mert az iskola magasabban is kamatoztathatná e tőkét, meg a késedelem miatt nem hurcolna évről-évre hiányt az évi

költségvetés bevételénél. Szívünkben ohajtjuk, hogy ez ügy szerencsés megoldáshoz jusson.

Révay Pál,
egyh.-megyei aljegyző.
(Vége következik)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Ama kegyeletes ünnepélyekhez, melyeket folyó hó 11-én szentelt az erdélyi ev. ref. egyházkerület néhai status-curator, m.-gyerő-monostori báró Kemény Ferenc emlékezetének, kétségen kívül, méltán sorakozik az, melyet a kolozsvári egyházmegye tartott az említett napon a belfarkasutcai templomban.** Mielőtt megnyitattott volna a templom, már az utcán csoportosuló nép mutatta, hogy szűk lesz a tágas templom azoknak, kik leróni vágnak a kegyelet adóját. — Tíz órákor már minden hely el volt foglalva a különböző testületek képviselői által, valásra való tekintet nélkül, kikhez sorakozott a tudomány, műveltség, kor és különbség nélkül; ott volt az iparos mellett a születési árisztokrácia, és a nép mellett a honoratior: oly imposans gyülekezet, mely csak olyakat tisztel meg, kik igazán éltek. — Imát főt. és mélt. püspök Nagy Péter ur tartott, emlékbeszédet — Szász Domokos. Az elsőrül szólanunk, felesleges; az utolsóról nem szabad azon viszonyról fogva, melyben lapunkhoz áll. Emelte az ünnepély hangulatát az ev. ref. egyházi énekkar szabatos közreműködése is, mely három himnuszt énekelt el meghatóan. Nyugodjék csöndesen a nagy férfi a bükkösi sirbaltban; hiszen azok, a kik így újítják meg emlékezetét, nem lesznek méltatlanok amaz örökséghez, mely utána hátra maradt s szelleme nem egyszer ki fog kelni a hantok alól, adva erőt, kitartást, buzgóságot, munkálni azokat, melyek kedvesek az ur előtt. Béke — béke lengjen az elromlandó porok felett!

— **A rikanbelőli hely. hitű egyházi személyek özvegy-árvai gyámintézetének ez évi nagygyűlését a meghatározott helyre, Maksára, május 4-ére hívom meg.** — Életbevágó fontos kérdések, és a kezelő-bizottmány újjavasztása kötelezik, én pedig szívesen kérem az intézet tagjait, hogy mentől többben legyenek jelen. Zágomban, április 4-kén 1875. Demeter Sámuel, az intézet elnöke.

— **Halálozás. Korondi Mózesné, született Téesi Mária, Korondi István, Korondi Ilka, férjezett Ferenc Károlyné, és a székely-udvarhelyi ev. ref. főiskola előjárósága méjjen megszomorodott szívvvel jelentik, hogy a szerető férj, a jó testvér, illetőleg nagybátya, az igazságos ember, a szorgalmas és buzgó igazgatótanár: etédi Korondi Mózes huzamos gyöngéledés után hirtelen beállott heveny agyhártyalobb miatt folyó hó 7-én délutáni 4 órákor, élete 52-ik, boldog házassága 10-ik évében jobblétre szenderült. Találjon nyugalomra siratott gyermeke porainál!!**

— **Halálozás. Lénárd Sámuel, szent-margitai ev. ref. lelkész a maga és gyermekei: Samu, Gyula és Zsuzsa, valamint az elhunytak életben levő édes anyja özvegy Medgyesi Sándorné született Sass Sára és testvére Medgyesi Sándor s több rokonok nevében méjjen megszomorodott szívvvel jelenti, hogy szeretett nője: az illetőknek édes anyja, leánya, nővére: Medgyesi Katalin, Lénárd Sámuelné f. hó 8-án déli 12 órákor, több napig tartott tüdőlobb következtében, élte 45-ik, boldog házasságának 20-dik évében egy jobb létre szenderült. A közelebbi években sokszor látogatta meg a sors egész a szív méjjeig nyilalló csapásaival az egykor boldog családot; míg most a szerető édes anyát ragadta el szerettei köréből, hogy átvigye azokhoz, kiket szintén szeretett, s kiknek elvesztén kesergő lel-**

két csak az élők iránti szeretet tarthatta fen fájdalmi között. Az édes anya átment szeretteihez, kik előtte elszálltak az édes atyát itt hagyta szeretteinél, kiktől elszállott, ki fájdalmi közben csak is a hitben és a szeretet kötelességeiben lelhet erőt és vigasztalást. Béke lengjen felettök!

— **Fölkérés következtében közöljük a következő helyreigazítást: Tiszteletes szerkesztő ur! A „Magyar Polgár“ idei 77-ik számának „Hirharang“ rovatában „ismét egy népámitó“ címen S.-Szt.-Györgyről névtelenül a szemtelenség és megbotránkozásig indiskret és humbuggal tömött cikk jelent meg, melyre egyházunk nevében az igazság érdekében kijelentjük, hogy: tiszteletes Göde Károly jelenben Tolnamegyében decsi lelkész, 2600 lélek körül álló s.-szentgyörgyi református egyházközségünkben kedves megelőgedésünkre 5 évig működött. Ezen idő alatt egyházunknak tekintélyes magtárintézményét rendbe hozta; holt, befektetett tőkét gyümölcsözővé tette; adósságát az egyháznak törlesztette; levéltárát rendezte; szertartásaink szerint az isteni tiszteletet s papi teendőket nem kötelesség, hanem benső hivatottságból kitűnő lelkiismeretességgel és buzgósággal folytatta, magát fedhetlenül viselte elannyira, hogy mi őtet a lelkészkar mintaképül ismerjük és tiszteljük; nem csak, de tudományos képzettsége, egyházas jelleme, társadalmi műveltsége, emberszerető lelke és helyes maga alkalmazása által magát előttünk érdemesítette, hogy magunknak úgy mint minden becsületes prótestáns egyházközségeknél is hasonló lelkészt óhajtsunk. Előre bocsátottakat, úgy a hamis írás magyarázónak, mint a méltatlan megtámadások lapja szerkesztőjének, kolozsvári t. Papp Miklós urnak, midőn figyelmükbe ajánljuk, egyszersmind óhajtuk, hogy a névtelen tudósító neve nyilvánosságra hozassék. A s.-szentgyörgyi ev. ref. egyházi tanács.**

— **A néptanítók fizetése Poroszországban.** Az 1874-ki hivatalos kimutatásból kitűnik, miszerint Poroszországban, dacára a sok lármanak, a mult évben a tanítók fizetése aránylag nagyon csekély mérvben nagyobbodott, s legkevésbé azoké, kiknek fizetése 250 tallornál kevesebb, s hogy a tanítónők átlagos fizetése jóval alantabb áll a tanítóknál. 1874. sept. 1-jén ugyanis a tanítók fizetése következőleg volt megoszólva:

tallér	összes szám	városokban	falu-kon	tanítóké	tanító nőké
50—100	98	27	71	68	30
100—125	308	100	208	214	94
125—150	1040	103	937	972	68
150—180	4070	340	3739	3806	273
180—200	6675	628	6047	6241	434
200—225	5581	849	4732	4929	652
225—250	5441	1244	4197	4929	512
250—300	11227	2942	8285	10534	693
300—350	6490	2937	3553	6069	421
350—400	3789	2112	1677	3607	128
400—450	2470	1628	842	2392	78
450—500	1158	1351	407	1739	19
500—550	1161	913	248	1147	14
550—600	658	545	113	653	5
600—650	492	436	56	488	4
650—700	285	242	43	283	2
700—750	289	272	17	289	—
750—800	186	176	10	185	1
800—850	87	86	1	87	—
850—900	36	35	1	36	—
900—950	91	88	3	91	—
950—1000	34	33	1	34	—
1000-en tul	85	84	1	85	—

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászal az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 22, 1875.

225—16. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Tán kis dolgokról, de — hiszszük — kicsinyeskedés nélkül. *)

(Folytatás.)

De nem csodálkozhatni, ha elmulasztjuk, ékes-sé, lakályossá, barátságos tekintetűvé tenni az ur házát, miután ez nálunk a külföldi protestáns egyházak, sőt a hazai evang. egyházak szokásával ellenkezőleg, régóta megszűnt igen fontos egyházi funkciók színhelye lenni. Például, a kereszteleés soha sem történik templomban, hanem vagy a lelkész, vagy a szülők szállásán; azért, ref. templomainkban kereszteleés-éde-nyeknek hirt sincs. A házassulandók templomi össze-köttetése is, már a köznépnél is, igen sok egyház-községünkben a ritkaságok közé tartozik, és legin-kább, vegyes-házasságoknál fordul elő, hol rendesen éppen a hozzánk nem tartozó fél kívánja meg, hogy ha az esketés nem az ő papja által, legalább templomban végeztessék. Még a konfirmációt is, nem csak főbb családaink, de kisebb uraink is (s mily gazdag ezekben a szegény Erdély!) rendesen házuknál tartatják.

Elismerem, hogy a felsorolt rosz szokások létrejöttében és fennállásában nem csupán a hamisan értelmezett és alkalmazott liberálizmus a részes, hanem egyszersmind a nálunk hagyományos urhatnáság. Ugyanis, ha régen református fejedelmeinknél és a velük rokon családoknál gyakran még a közistentiszteletet is és anynyival inkább az említett funkciókat a „palotán“ végezte az „udvari pap“ és e szokás a fejedelmi kor letűnte után is fenmaradott főurainknál: ezt a szokást kelle utánozni, a meny-nyiben lehetett, mélcás családainknak is, és azután miért ne a tekinteteseknek s végül az összes nép-ségnek. De, bár honnan eredett, bár mi által érte el

mai terjedelmét és bár mi által istápoltatik is az ur házát ignoráló ezen szokás, csekély és tán ortho-doxus véleményem szerint, egyháziatlanságra és vallás-talanságra vezető rosz szokás az. Ellenben, ha min-dig templomban végeztetnének a többször említett funkciók: az ur házának, a köz-istenitiszteletnek és a hives buzgóságának közvetlen hatása alatt, mily erősödést és megszentelődést nyerne a gyermekek val-lásos nevelésére célzó szülői, szándék, a házaspárok kölcsönös szeretete és a hitben megerősített növendé-kek fogadás-tétele; menynyivel vonzóbbá válnék az élet oly fontos momentumaival való kapcsolata foly-tán a templom, és az, a miért a templom épül: a vallás; és e vonzalom és szeretet bizonyára eszkö-zölné azt is, hogy az ur házában mindenek kissé ékesebben legyenek. A jó rend az ékest istá-polná, mindkettő az egyháziasságot és vallásos ér-zelmeket.

De szól ama sereg: (elismerem, nem a moder-nek általában, csak is ezek túlzó többsége) „a templom, templom, mindig csak templom! Hiszen, nincs-e megírva,“ (ah! tehát ismét előrantatik a „meg van írva,“) mikint az istentagadó az oceán vihara közt istenhez tér és elkezd imádkozni nincs-e megírva: „valahol ketten vagy hárman egy-be gyűlnek az én nevemben, ott vagyok ő között.“ (Máté 18, 20). Mily sajátságos alkalmazása az érvül fölhozott igazságnak! Olyan forma okoskodás, mintha valaki azt állitná, hogy egy darab kenyér ugyan ál-dás, de egy egész kenyér sem nagyobb áldás. Kettő vagy három, ha az ur nevében gyülekezik egybe: már keresztyéni élet közösséget alkot, de ha ugyan-csak az ur nevében, egy egész egyházközség gyüleke-zik a ma templomába, ekkor sem alakulhat amannál erősebb, hatékonyabb keresztyéni élet-közösség!

Hát még az opportunitás respektábilis szempont-ja! „A kis gyermek könnyen meghülhet, a meny-aszszony gyöngye orcája megfázhatik a hideg temp-

*) Cikkünk fölirata az első számban, vétségéből, hibá-san volt szedve.

lomban.“ Mintha a keresztelőt keményebb napokról nem lehetne szelidebbre halasztani, a menyaszszony-
nak pedig sokat ártana egy kis fris levegő! De ha
szintén kellemetlenséggel jár is templom fölkeresése,
e kellemetlenségek kikerülésével nem magasabb ren-
dű javakat veszélyeztet-e a kényeztető lehetőség?
A nagy keresztyén világ milliói az ur házában ke-
reszteltetnek, ottan fogadják házasság-kötés alkalmá-
val az egyházi áldást s talán mégis örvendenek oly
jó testi és lelki egészségnek, mint mi, a kedves op-
portunitás elkényeztetett gyermekei.

De, hogy tovább menjek kultuszunk ügyének
boncolgatásában: az istenitisztelek alkalmával mon-
dandókat és teendőket illetőleg is vétünk részint a
jó rend, részint az ékes, részint mindkettő ellen.
Az egyházi énekekről és éneklésről szólni, most nem
akarok, mert ez magában egy hosszú cikk keretét
töltené be. Hanem, szemügyre veszem a kultusz töb-
bi alkat-elemeit, ezek közt is először a prédikációt.
Prédikáció-irodalmunk túlnyomó nagy része bizonyára
nem azon álláspont terméke, melyet Pál apostól fog-
lalt el, ki így szólott; „mi prédikáljuk a megfeszít-
tett Krisztust, görögöknek esztelenséget, zsidóknak
botránkozást; de a hivatalosoknak a Krisztust,
istennek hatalmát és bölcsességét.“ (1. Kor. 1, 23.
24.) Prédikációink nagy részében kerülve van, a le-
hetőségig, minden dogma, minden konfeszzió, kerül-
ve a protestáns keresztyén népség hite istennek üdv-
intézményei felől, a megváltást eszközölő tények felől.
Mert a dogmák, mondják az illetők, a szellem nyü-
gei, zsarnok korlátai, nehéz bilincsek, a prédikátor
szabad individuálitását a rabság börtönébe láncolók.
De, uram isten! Ilyen felfogás mellett azt is el lehet
mondani, hogy zsarnok az állam, mert kötelező tör-
vényei vannak, zsarnok a társadalom, mert respektá-
landó magaviseleti szabályokat állított fel, zsarno-
kok az erkölcsi eszmék, mert korlátozzák az emberi
cselekvést. A prédikátort korlátozni, zsarnokság, de a
hívó közönség meggyőződését ignorálni, ez nem zsar-
nokság! „A prédikátort nem korlátozhatja semmi“. .
Hátha eszébe jutna valakinek, a modern teológia se
künn se ben doktrinái helyett a materializmus frivol to-
nait hirdetni a katedrálból, támaszkodva a jelenkori „ösz-
szes miveifodésnek“ legnagyobb elterjedtségnek örven-
dő részére; vagy eszébe jutna, prédikálni a pápa pri-
mátusát és csalatkozhatlanságát, saját szerüexegé-
zissel magára a szentírásra hivatkozván? Ily esetek-

ben sem lenne a prédikátor szabad individuálitása
korlátozandó?

Vajjon, az ur nyája tartóznék-e megtűrni a
pásztor-bundába öltözött ragadozó farkast? Vajjon, a
hitközség, illetőleg ennek intező joggal felruházott
előjárói, éretlen szabadsági theóriák kedvéért tartóz-
nának e elnézni, hogy a gyülekezet kicsinyei és gyen-
gei, kik természetesen a nagy többséget képezik, go-
noszság, vagy tévelygés áldozatai legyenek? Még is
tán azok a sokszor kigúnyolt konfeszziók nem tesz-
nek rossz szolgálatot arra nézve, hogy az evangyeliu-
mi keresztyén hit és élet kellő mederben vezettség;
azért, talán előbb-utóbb a mi modern felvilágosodott-
ságunk is meg fogja magát alázni azokhoz a tudat-
lan német, holland, angol s több másféle protestáns
népekhez, hogy egy legyen velük a konfeszziók mál-
tatásában és azokhoz való ragaszkodásában. Addig
azonban, lesz úgy, mint van most: prédikációink leg-
nagyobb részében tartozkodás dogmától, konfeszzió-
tól, minden keresztyéni, sőt néha minden bármi féle
vallásos elemtől; hanem ezek helyett marad a száraz
morálizálás hét sovány tehene, vagy ezt felváltólag
a pharaói álom hét kövér tehene vizenyős érzelősé-
g, hamis páthoszu hazafiaskodás és virág-záporos
poézis alakjában.

De ha már a prédikáció sem lehet a szubjektív
önkénykedés játékszere, mert alapját, szellemét,
irányát az „íráson“ alapuló egyházi tan körvonalán
belől kell feltalálnia, anynyival kevésbé függhetnek a
lelkész önkényétől a szorosabb értelemben vett litur-
giai formulák, imák; hiszen, ezek az egyházi közön-
ség hitbeli meggyőződésének s ezzel szorosán öszsze-
hangzó áhitatának adékvát kifejezései. És ilyen for-
mulák alkotása nem is minden ember s nem is min-
den korszak dolga; ily formulákat a vallásos élet
hatalmas nyilatkozatainak klaszszikus időszakai szül-
hetnek csupán, milyenek voltak a keresztyén egyház
első századai, a reformáció korszaka, melyekhez ha-
sonlók jöhetnek ugyan még, de a melyekkel a mi
korunk a vallási alkotás képességét illetőleg éppen
nem versenyezhet. Ennek némi bizonyosságául tekin-
tetem talán azt, hogy nem csupán a magam által
alkotott gyenge formuláknak, hanem az ujabbkori
jelesebb egyházi íróink által készitetteknek elmondá-
sánál sem tapasztaltam azt a hatást, melyet remél-
tem volt; míg a régi, még a reformáció századából
fenmaradottak elmondása erőt és hatályt kölcsönzött

erőtlen szavannak. És csakugyan az idők próbáját kiállott liturgiai formulák igen becses javai az egyháznak. az egyházi élet kincstárába dúsan kamatozók. Buzgó, vallásos lélek, őszinte hit és áhitat szülöttei lévén, mindig megtalálják az útat a hívő lélekhez. Melegségük édes melegséggel tölt el. A szív legtítkosabb húrjait képesek illetni és rezgésbe hozni. Mint valamely varázs-háló, lebecsátkoznak a hívő lélek méjjségére és felszínre hozzák annak legdrágább kincseit.

Azonban, még is vannak sokan, kik az egyházi és vallásos szellem gyarapodása végett nem tartják szükségesnek az egyház-hatóságilag kiszabott, vagy közszokás által elfogadott és megállapított liturgiai formulákhoz való ragaszkodást, felhozván, hogy ilyenek a skót ref. egyházban éppen nem divatoznak; de azért ott az egyházi és vallásos élet ereje és tisztasága csorbát és zavarodást még sem szenved; azonban, nem gondolják meg az illetők, hogy a skót ref. egyház a legszigorubb konfeszzióanalizmus fegyelme alatt állván, nem egy könnyen jöhet abba a bajba, hogy egyház-ellenes szellemben alkotott liturgiai formulák destruktív hatásának legyen kitéve.

Ismét, vannak sokan, a kik kiszabot liturgiai formulák mellett félnek az istenitisztelet, lelketlen mekhánizmussá fajulásától. Igaz, erre is nyújt példát a vallások s ezek között a keresztyén vallás története. De, minő esztelenség lenne, kárhoztatni a szántó-földet, mert dudvát is terem. Eljő a gondos gazda és kiirtja a gyomot. A keresztyénség igaz szelleme, ez a gondos kertész, időnkint lemetszi a rítusz előfájának terméketlen hajtásait, a pusztá mekhánizmust, hogy a megmaradott ép növények annál gyümölcsözőbbek legyenek. Krisztus is bizott ezen szellemnek, saját szellemének tisztító, gyógyító, helyreigazító hatalmában, különben soha sem szólt volna ekkint tanítványaihoz: „ti pedig így imádkozzatok. (Mát. 6. 9.)

Hogy pedig a liturgiai agendumokat megelőző és követő imák, megáldási szavak s más egyéb mondanékok szorosan formulázva legyenek és minden ezeknek megfelelő ünnepi alkalommal változatlanul ismételtessenek, ez egyfelől hatásuknak lélektani föltétele, másfelől az egyeseket egyházzá kapcsoló közös hit tisztaságban, épségben maradása tekintetéből is szükséges. Ugyanis, az egyház rendtartása szerint végzendő köz-isteniszteletnek bizonyos, például, egy évkörü öszszeségöt hasonlíthatni egy époszhoz: emeb-

ben küzdenek a hősök a győzelem babéráért, amabban küzd az „ecclesia militans,“ küzdenek a hívők az ég javáért. Hogy egy époszban leirt küzdelem a monstruozusba át ne csapjon, sőt hogy annak képe a szemlélőben, jobban mondva, az olvasóban a gyönyör érzetét költse fel, a heves küzdelmek és érzelmek megfelelő kifejezéseit a kötött beszéd egyik, vagy másik neme szokta szabályozni: így az áhitat-teljes szív áradó érzelmek, hogy azok a szerte-csapongás és ez által a hirtelen és nyomtalan elpárolgás veszélyeit kikerüljék, az istenitisztelet rendtartásában találják fel a mérséklő határt, a szabályozó alakot, ezen biztosítékait fenmaradásuknak és jótékony hatásuknak.

A kötött beszédű époszban a rithmusz megmegújuló úteme, a rím édes visszacsendülése, némely a többszöri megújulás folytán kedves ismerőssé vált epithetonok, és szóllamok ismételt megújulása míg egyfelől újra meg újra visszahozzák az olvasó lelkébe a már egyszer felbressztett képeket és érzelmeket, úgy másfelől megannyi kedves pihenő pontot nyújtanak az impozáns cselekvények által fölizgatott léleknek, úgy hogy ez folytonosan az izgatás és csillapítás antithézisének gyönyöreit élvezi. És a mi a kötött beszédű époszban a rithmusz, a rím, a parallelizmus, sat. sat. ugyanazok a jelzett istenitiszteleti ciklusban a szabályosan vissza-visszatérő és szorosan formulázott liturgiai agendumok és legendumok: egyfelől élesztői a szív vallásos felbuzdulásának, másfelől ezen indulatok és érzések szabályozói, korlátozói és ez által a vallásos lélek édes, békés pihenésének boldog kikötői. Azért, azon gyakran tapasztalható jelenség, hogy a nép oly erősen ragaszkodik a régi liturgiai formulákhoz és lelkészétől rossz neven veszi azoknak gyökeres megváltoztatását, nem csupán kiskorú odatapodás a megszokotthoz, hanem méjjen rejő lélektani szükség követelménye.

Baló Sándor,
ev. ref. pap.

(Vége következik.)

T á j é k o z á s

a deszolata-kérdés terén, a deezsi egyházmegyében.

(Folytatása és vége.)

Alólirt esperesi hivatalába 1849 május havába lépett. Neki jutott azon szomorú kötelesség, hogy a forradalom által okozott romok, üszkők közül, a mi megmenthetőt talált, lehetőleg megmentse; az öszszekuszált viszonyokat tiszt-

tázza, a fenakadt vallásos életet lehetőleg folyamatba hozza ismét. A mit a gyenge erő, s a viszonyok megengedtek, a r. zsinat támogatása mellett, igyekezett is megtenni: a pénzügyeket tisztázni; a megsemmisített kötvények helyett újakat állíttatni ki; a romba jött építkezéseket kijavíttatni; az egyházakban a vallásos életet lendületbe hozni; a végetlenül megszorodott vad-házasságokat korlátozni, hivatalos kötelességének tartotta, s mind ezen működéseiről számat adott az 1850-ben Maros-Vásárhelyen tartott közszinaton.

Neki jutott ismét azon kellemetlen kötelesség, hogy a forradalom alkalmával történt iszonyu megkárosíttatása után el kellett vonulnia egy 3-ad osztályu egyházban sínlődő öreg atyja mellé segédnek: még is ezen kellemetlen anyagi viszonyai között kellett a deszolata egyházak zseléréi, taxásai ellen, egyedül a maga költségén, pert folytatni, s azokat lejártatni husz évi idő köz alatt; botránynak tekintetvén még is, hogy a 200 frtnyi desz. jövedelemből, ennek alig felénél többet mi okon élvezett, s azután, hogy a költségesen kiperelt hátralékoknak egy részéhez miért juthatott?

Azon egyházakat, melyek a fentarthatatlanság miatt megüresedtek, addig is, míg a felsőbb helybehagyás hozzájárult, alóli a közszinat egyetértésével azonnal affiliálta valamelyik szomszéd egyházhoz, mint p. o. Galgót Kackóhoz, F.-Töököt A.-Köblöshez; Kecsetet Esztényhez; Drágot Páncélcsehez; Huszszufalvát A.-Láposhoz; Babuc-Fodorházát előbb M.-Macskához, ennek megüresültével Ö.-Kereszturhoz; K.-Esküllöt Ö.-Kereszturhoz. Ezen affiliációk azután a közszinat által is szentesítettek.

Időközileg is, mihelyt valamelyik egyház a lelkész elmenetele, vagy elhalálása következtében megürült, rögtön tétetett intézkedés, hogy a megürült egyházban az isteni tisztelet kiszolgáltassék, s az adminisztráció fen ne akadjon, mikint ezt az egyh.-megyei jegyzőkönyvek tanúsítják. Azt pedig senki sem állíthatja, hogy az 1848 után megüresült egyházakból bár egyetlen kr. jövedelmet is elfoglaltam volna; sőt a kik hajlandók folytonosan a rekriminációkkal készen lenni, jelöljenek ki egyetlen esetet, hogy elődeim közül bármelyik is, az 1754 óta megürült egyházakból bármi kis jövedelmet is magának vindikált volna.

Mind azon szerencsétlen körülmények közt is, melyben a deézi egyh.-megye eleitől fogva sinlett; azon megnéptelenedés, elszegényedés mellett is, melynek következtében Babucón, K.-Esküllön, Kecsetben, és Tötörben a templom romlott: az élet, a fentartás ösztöne nagyban szerepelt az egyh.-megye területén, s az életnek nagy jelenségét mutatta fel templomok építésében, újításában, melynek jelenségei a következőkben mutathatók fel:

1) Templomok épültek: Hidalmáson, Ö.-Kereszturon, Kérőben, M.-Láposon (bővegeztetett), Katalinban, H.-Láposon, Huszszufalván. Nagyban kijavíttattak: Drágban, Fodorházán, Csomafáján, M.-Macskáson, Gyulában, Borsán, Dobokán, Derzsén, Válaszuton, F.-Töökön, Dengegen, Némában, Kackón, Domokoson, K.-Lónán.

Torony épült: Berkeszen. Orgona állíttatott M.-Láposon és Kidében.

2) Papi lakok épültek: M.-Macskáson, Csomafáján, Kidében, Bádogban, Páncélcsehen, F.-Töökön, Kackón, Ormányban, Berkeszen. Nagyban megújíttatott: Dobokán, K.-Lónán, Némában, D.-Aknán, Borsán, Esztényben. Papi lak vásároltatott Hidalmáson.

3) Iskola-házak épültek: Kidében, Derzsén, A.-Töökön, Kérőben, D.-Aknán, Kozárváron, M.-Láposon, Válaszuton, Koltón, A.-Láposon, Berkeszen, Domokoson.

A deézi egyh.-megye ezen szerencsétlenségekkel teljes élet-folyamából, látható, hogy pusztulása nem egyes hivatalnokok rosz akarata, bűnössége alapján történt, mit különben állítani is, elhinni is, mindig képtelenség volt; hanem azon tragikus esetek alapján, melyeket hazánk történelméből felmutatni s bebizonyítani, mindig lehet. A pusztító elemek közt eddig még nem is említve fel azon iszonyatos éhséget, mely a Bástá pusztítása következtében az 1603. évben dühöngött, mely a megmaradt menekült lakók közül ismét iszonyu áldozatot vett ki. Ellenben látható az is, hogy ha a honi békének, csendességnek mutatkoztak jelei, az egyházakban is az élet-ösztön felébredt, s magukat szervezni, rendezni, hajlandókká lettek, melyhez az egyh.-megyei előjáróság mindig örömet nyújtott segédkezet. Ezt tanúsítja a legújabb időben történt számtalan érintkezés, mely a szegény egyházmegyének becsületére válik.

Lelkészségeink sorsán némi enyhületet szerzett a dézma-váltságnak életbe lépte, melynek következtében több megürült egyházunk betölthetett. Részint egész, részint negyed részben dézma-kárpótlásban részesült 16 lelkészség. Mind a mellett is azonban, alig van egy pár egyház, mely 400 forint jövedelemben részesül. A többiek 300- és 200-an alóli jövedelemben részesülnek.

Iskola-tanítóink jövedelme pedig a botránkozásig csekély s pedig e pályán husz iskola-tanító nyomorog.

Cikkem befejezéseül fel kell említenem, hogy a deszolaták jövedelmei fölötti tárgyalások alkalmával két dolog, úgy látszik, mindig figyelem nélkül hagyatott.

1) Mi történjék az egyházi birtokokon lévő taxások épületeivel, melyek mind azoknak sajátjai ott; a hol eladtak, vagy eladandók a birtokok, a vásárló mint magán egyén elintézi a kérdést, de a melyek vagy bási kezelés alá kerülnek, vagy valamely szomszéd egyházhoz lesznek kapcsolandók: ott folytonos per és izetlenkedés tárgyat fogják képezni, ha csak gyökeres intézkedés nem tétetik e kérdésben.

2) Miután az anyaszentegyházban csaknem mindenütt divatozik az, úgy nevezett, füst-pénznek, vagy prot. taxának az esperesek által való élvezete: itt az elveendő jövedelmek közé fog-e az is számíttatni?

Miután végre a teljes részletezés e cikket igen hosszadalmassá tenné, a kik azzal is meg kívánnak ismerkedni: utasítom az 1863-ik évi közszinat 77-ik szám alatt közlött részletezésre, miután a népesség, birtok és kérdésében az ügy ma is kevés kivétellel ott áll, a hol akkor.

Almási Sámuel.

TÁRCA.

KORONDI MÓZES

szül. 1824. nov. 10. meghalt 1875. ápril 7.

Az 1875-ik év április 7-én egygyel kevesbedett azoknak száma, a kik igazak és hivek s a kiknek életök nem pusztá hiában valóság; és egygyel szaporodott a sz.-udvarhelyi ev. ref. temető-kert azon sirhantjainak száma, melyek drága porokat takarnak!

A gyászoló özvegyen — a bánatos vérrokonokon — s a csüggedt arcú barátokon kívül egy nagy család: a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollégium előljárósága, tanári kara és tanuló ifjusága jelentik megszorodott szívvel és fájó kebelrel, hogy Korondi Mózes nincs többé!

Etédi Korondi Mózes 1824-ben nov. 10-én született Vargyason. Tanulását a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollégiumban kezdette meg és végezvén az akkor tanított tudományokat, bányászati pályára szánta volt magát s az e célra szükséges szakismeretek megszerzése végett két évig tanult a selmeci bányász-akadémián, hol a menyinyiség- és természettanból vizsgákat állott.

Bekövetkezőn a 48—49-iki gyásznapok, ő sem folytathatta pályáját s haza jött Erdélybe.

A forradalmi vihar lezajlása után a m.-vásárhelyi ev. ref. kollégiumnál nyert alkalmazást, segéd-tanári minőségben.

Az 1856-ik év június 22-én sz.-udvarhelyi kollégiumunknál a menyinyiség- és természetani tanszékre rendes tanárnak választatott s ezen hivatalát az 1856/7-ik iskolai év elején ünnepélyesen beköszömvén, el is foglalta és e folyó évi április elejéig a legkitartóbb buzgósággal, fáradhatatlan és lankadást nem ismerő szorgalommal s kellő szak-képzettséggel folytatta és töltötte be.

Mint tanár azok közé tartozott ő, kiknek munkáját siker koszoruzta és tanítványai között ez a közmondás élt ő róla: „szigorú, de igazságos!”

Egyenes lelküisége, nyílt őszintesége, pontossága, rendszeretete, kitartó erélye és lankadást nem ismerő szorgalma a társadalmi élet terén is tiszteletet és közelismerést vívtak ki részére és ő ezt valóban meg is érdemelte s ezzel soha vissza nem élt!

A köztisztelet és méltó elismerés tanujelei voltak városi-iskolászéki és kaszinó-egyleti elnöksége.

A rá villám-csapáskint rohanó gyilkos fájdalom óriási súlyljal nehezedett az erős férfi vállakra s kioltá az élet-erőt; az alig néhány óráig tartó terhes agy-hártyalob megölte a fájdalmak alatt összeroskadt szilárd férfit!

Egyetlen gyermekét egy év előtt ragadta volt el a halál és e veszteség oly méjj sebet ütött a forrón szerető

atya kebelében, hogy azt még az idő is csak nehezen tudta hegeszteni s teljesen begyógyítani, nem lett volna képes talán soha!

Egy év óta siratá kedves gyermekét s midőn napi teendőit elvégezte, jól esett lelkének meglátogatni a temető-kertet s ott a sokat siratott kedves gyermek hantjára borulni s bús-komoly gondolatokba merülve, el-elandalodni!

Az újóbbi években kollégiumunknál az igazgató tanári teendőkkel is őt bízták meg tanár-társai s az iskolai előljáróság. És ő ezen teendőit is oly pontosan és szorgalmatosan végezte, a mint azt csak kívánni lehetett.

De a sír szélén már vége mindennek! A kezek nem emelkednek munkára többé, az ajkak végkép elnémultak, a pihenés állandó és örök!

A kedves gyermek mellett nyugvó porokat a béke angyala lebegje körül!

Vallás, keresztyénség, protestántizmus.

(Folytatás.)

Valóban, elég szépen hangzanak e szavak: „midőn a szív megutálja a világ póriasságát és hiában valóságait, midőn gyengeségünk tudatára jövünk és életünk delében a részvét mosolyával, a fájdalom könnyeivel gondolunk azon nagyra-vágyás és érzékiség álmaira, melyek szunyynyadó állapotunkban múló örömeinket képezték: akkor magunkba szállunk. Vágyunk egy olyan életre, a mely mit sem tud a halálról. Vágyunk a végtelen után. Mit szemünk lát, szívünk nem elégszik meg azzal: egyedül a láthatlant tartjuk igazi hazánknak. Ekkor egy titkos hang kell föl keblünkben. E hang mind erősebb-erősebb lesz s még mással is összevegyül. Gyermeki viszszaemlékezéseinknek, férfui tapasztalatainknak, költői váradalmainknak symphoniája lesz ez. És a midőn e symphonia elhallgat, halljuk keblünkben a viszhangot, mely fölkiáltja: „isten!” Erre is csak azt mondom, hogy elég szépen hangzik, de aztán csak a szép hangzással is marad. Avagy mi egyéb az egész? Egy fölízgatott kedély, a mely csak azt tanulta meg a tapasztalatból, hogy gyűlölje a világot, elégületlen legyen a világgal és önmagával, s ezért vágyik valami más, valami jobb után. Ekkor fölkel benne egy hang, mely azt kiáltja: „isten!” Ezt nevezik titokteljesnek; pedig voltaképen a keblében támadt hang a titokteljes. És az ilyen csodálatos álmot nevezik vallásnak, a „misztika és érzés útján” létrejött vallásnak. De vajjon a kezdet egyszersmind a vég is? A határon áttett első lépés, már elfoglalása-e az országnak?

Megengedem, hogy ezen vágyakból és benső szózatokból kedvező körülmények közt előállhat a vallás; de a mag még nem maga a növény. S aztán, míg a mag legalább a növény csiráját magában rejti: addig mindazon határozatlan érzetektől könnyen megeshetik, hogy valami egészen egyéb is állhat elő, mint épen maga a vallás. A legjobb utáni vágy-

ből még semmi esetre se következik az, hogy el is éressék; és a ki szomjas, ebből még nem következik, hogy forrásra találjon. Ezen aggályokból tehát lehet ugyan vallás is, de lehet kétség, tétlenség, hiában való törődés, kétségbeesés és öngyilkosság is. Az érzelem utja végtelen messze eltávozhatik a vallástól. S csak akkor vezet ahhoz, ha a határozatlan érzések határozott alakot öltnek; ha a világgyűlöletet az értelem és megnyugvás váltja föl; ha a sziv fölhalálja a maga igazi hazáját egy örök bölcsesség és szeretet elismerésében, és ha egy helyt a dráma bonyodalmait látja, másutt annak megoldását várja.

Van még egy más jelentkezési alakja is a vallásnak, a mi épen oly kovássá tekinthető vallásnak, mint a főntebbi.

A filozófiai vizsgálódás — mondják némelyek — megfigyeli a világi tüneményeket. Kiválaszt és elkülönít, összeköt és föllismeri a törvényszerűséget, a rendet és harmóniát. A mindenségnek érzékileg észlelhető meze alatt sejti az emberi ész a vele rokont, a mi csakugyan elvitázhatlan magasztosságban tűnik föl. A szellem a szellemmel érintkezésbe jön; most itt, majd amott, mind kiebb-kiebb terjedő mértékben. A sokság, mint egység nyomódik ki a gondolatban, s a gondolkozó világ-nézetének kapujára fölírja: isten a teljesen végtelen lény. Ámde, ez még nem vezet szükségkép istenhez; hanem csupán csak a világhoz, mint egészhez, mint a véges dolgoknak végtelen rendszeréhez, minnek ügylétét még a legvastagabb atheista sem tagadhatja. Az ész félfedezi a törvényt, a rendet és harmóniát. Ez nem csoda! De vajjon ez a rend az-e, a minnek lennie kellene, és sem nem egyéb, mint a mi lehető volt, sem nem más valami, mint a mi célozva volt? Az bizonyos, hogy azon erők, melyeket mi a természetben észlelünk, nagyobbak, mint a miéink; de vajjon rokonok-e a miéinkkel? Erőt mindenütt találunk; de találunk-e szellemet is? Gondolatunkban a sokság úgy nyilatkozik, mint egység; de egység-e az gondolatunkon kívül is?

Ti, kik a világrendet szándékosan teszitek istenné, s nem állítjátok, hogy azt kijelentette nektek isten, nem elégedtek meg egyszerűen a világrenddel, hanem érzitek szükségét egy istennek, ki ezt kinyilatkoztatja, megfejti, ki által az egyedül lehetséges; úgy ismeritek ezen istent, mint a ti értelmekkel rokont, de jóval magasztosabbat; nem állítjátok szellemmel s egyszersmind végtelen lénynek nevezni őt, porig hajoltak meg előtte és könyörögtek hozzá, mint az abszolút szellemhez, s még sem irtoztok attól, mi ezekből szükségkép következik! Hogyan? Isten szellem, még pedig értelemmel bíró szellem, a mi szellemünkkel és értelmünkkel rokon kell hogy legyen, végtelen és tökéletes, és még sem bölcsesség és szeretet! Tudtok-e olyan értelmet gondolni, a melyik végtelen és tökéletes, s még sem bölcsesség?

Olyan istent, ki tökélyének tudatában a teremtésre érezte magát hivatva, rokon lények teremtésére, kiknek szelleme és értelme olyan legyen, mint az övé, és, a ki mégis ne szeresse az ő teremtményeit? Fogadjátok el mégis, ha nektek úgy tetszik, a materializmust, és tagadjátok,

hogy bennetek és rajtatokon kívül léteznék értelem és szellem; semmi egyebet el ne fogadjatok, mint csupán az anyag-cserét; akkor meg kell vallanom, egység leend a ti gondolatotokban. De, ha ti enmagatokon kívüli és jóval felettek álló értelmet és szellemet ismertek el, melyet végtelennek tartatok, s mégis tagadjátok a bölcsesség és szeretet létezését: akkor ne éljetez azon képzelődésben, hogy ti rendkívül nagy tisztelettel viseltettek a logika iránt.

És ezzel bevezetem a vallás lényege, fejlődési törvénye s a lehető legmagasabb nyilvánulási alakja feletti fejtegetést. Igyekeztem a hitet úgy meghatározni, hogy az illő legyen korunkhoz és minden következő korhoz, s ha a tudomány még egyszer akkora fejlődést ér is el, akkor se szenvedjen változást jellegében. Ez azon kit, mely nem félhet a XIX-ik század tudományától, s a mely a következő századok által sem enerválható bizonyosan.

Még csak egy kérdés marad fen, melyre meg kell felelnem nem vallásos, hanem történeti szempontból, t. i. ez: nevezhetjük-e hitünket keresztyén hitnek? Vagy a mi még ennél is több: köteleességünk-e annak nevezni? A vallásra nézve merőben közönyösek e kérdések. S azok, kik e kérdésekre tagadólag felelnek, nem várhatják tőlünk azt, hogy más meggyőződést szerezzünk magunknak. Mi azok fogunk maradni, a mik vagyunk, s nézetünk megváltoztatására a vallást illetőleg még csak nem is gondolunk, de igen is megváltoztatjuk nézetünket a keresztyénséget illetően. Teljesen elégnék tartjuk arra, hogy valaki keresztyén legyen azt, ha az illető örömben és fájdalomban egy iránt rendületlenül bizik isten örök bölcsességében és szeretetében őt tiszteli, s hiszen istenországának eljövételében, s abban, hogy ennek mindenki hivatott polgára leend, és ernyedetlenül munkál arra, hogy siettesse azon nap eljövételét, melyen isten leend minden mindenekben.

A mi aztán ezen kívül esik, az iránt kevés tisztelettel viseltetünk, főleg, ha az ennek kizárását követeli. Miniket a csekélység is teljesen kiolgit, s semmi egyebet nem kívánunk. Avagy, mi lehetne az az egyéb? Sokan a természetfeletti hitet emlegetik. Ugyan, nem elégít-e ki az isten világ kormányzásában való, és az ő gondviselésébe vetett hit? Kell-e, hogy ezen kívül a gondviselés módjáról azon nézetben legyünk, miszerint isten természet feletti úton és eszközökkel is működik? Hogy mindenütt ezt teszi, azt semmi esetre sem fogadhatom el. Ezt még a legvastagabb szupranaturalista sem állítja.

Neki sem jut eszébe az égitestek mozgását, a nap- és éj-cserét, az évszakok váltakozását az istenség valami különös belenyulásának tekinteni. A szupranaturalista is gondol ugyan, épen mint mi, ezen jelenségeknél istenre; de ő is ismeri ezekben, éppen mint mi, az isteni természetes működést. És így keresztyén lehetek, ha mindjárt el is vetem a természet felettit a legtöbb eseménye nézve. S csak egyes tényeknél van meg az a látszat, hogy e csodát meg kell tartani és el kell fogadni, ha azt akarom, hogy ki kerüljem a keresztyén név-vesztést. És melyek ezen tények? Azok-e, melyekről a szentek életében olvasunk? Hiszen, ezeké

millió meg millió keresztyén elvetette, mint tökéletes babonákat! Még akkor is keresztyén vagyok, ha azon élet-rajzokból absolute semmi olyat el nem fogadok, mi csodát tartalmaz, s legkevésbé sem aggodom még azért is, hogy még bár fudomást sem szereztem róluk.

Ez utóbbi esetben a ker. kultúr-történelem rossz ismerője lehetek ugyan: azért nem vagyok érdemes arra, hogy rossz keresztyénnek tartson valaki. S a többi csodákkal más-kép áll-e a dolog, a melyeket a ker. egyház elhitt és máig is hiszen? Az ó-testamentum csodáival? Jogosan tagadhatják-e meg tőlem a keresztyén nevet, ha nem hiszen az özönvizről, a Nőé bárkájáról, a tiz csapásról, sat. való elbeszéléseket? Korunk orthodoxaitól többször hallunk olyan kifejezéseket, miket a dordrechi zsinat, mint ördögi hitetlenséget kiátkozott. De, hát hol van a határvonal? Le kell e mondanom a ker. névről, ha nem hiszem e viznek borrá változtatását? Azt hiszem, hogy még azon esetben sem, ha csak azért dobom el e csodát, mert erről csak a 4-ik evangelium szól, s ezen evangelium pedig lehetetlen, hogy azon tanítványtól származzék, kit Jézus úgy szeretett; és csak a második század közepén származhatottnak tartom.

Avagy, már ezen nézetben áll-e az én eretnekségem? Arra, hogy jó keresztyén lehessenek, okvetlenül megkiváncsítok, hogy egy könyvnek igaz eredetisége, szerkesztésének ideje felől ép azon véleményben legyenek, mint a szomszédom?! Talán nem mennek épen odáig! Mert hiszen, ugyan mit árt-hat, ha az ember egy csodát áldozatul viszen a kritikának? Még mindig marad elég, mit semmi képen sem ad föl? Ugy, de akarjátok-e a viznek borrá változását csak mesének tartani, de a halak és kenyerek megszaportását, a tengeren való sétát, a Lázár föltámasztását és a szeplőtlen születést ténynek tartani? És ha én mindezeket csak mythoszoknak, vagy legendáknak tartom: megtagadjátok-e tőlem a keresztyén nevet? De hátha én egyetlen csodát, a Jézus föltámasztását elhiszem? Közületek némelyek egészen addig mennek, s azt mondják, hogy minden eseményt úgy kell tekintenünk, mint természetet, csak ezen esemény tekintendő úgy, mint kivétel. De hát miért épen csak ez? Talán behunyá-
tjuk a szemeket mindazon ellenvetések és nehézségek előtt, melyek a feltámasztás ellen támadnak? És, ha a többi eseményeket elvetitek csak azért, mert a csoda botrány-kövéül szolgál nektek, s azokat enmagatok igyekeztek a természetes megfejtés minden töletek kitelhető mester fogásával el-tenni láb alól: hiszitek-e egész komolyan, hogy ezen fen-tartott kőben nem bótolhattok meg? Ha mindjárt föl is tes-zem, hogy a Kr. feltámasztásába vetett hitetőkben igazatok van, ezt megtámasztani nem is célokom, akkor is fenmarad még az a talány, hogy miért és mikép kereshetitek ti a keresz-tyén ismertető jellegét ezen hitben, s mindazokat, kik ezt elvetik, ki akarjátok szorítani a ker. egyházból. Hát nem vagyok-e én keresztyén, ha engemet is az a vallás tölt be, mi a Krisztust, ugyanaz a bizalom, ugyanaz a szeretet az atya iránt, s ha ugyanaz a szellem lakik bennem is, mi a Krisztusban, s ha én legfőbb óhajom és legnagyobb gyönyö-rűségem is az, hogy az atya akaratát hiven teljesítsem, ha

mindjárt hihetetlennek is tartom, hogy Jézus, mint valóságos halott, ismét föltámadott és él! Azt nem is kérdelem tőletek, hogy vajjon, hol mondta Jézus ezt: arról ismernek meg, hogy tanítványaim vagytok, ha hiszitek, hogy harmad napon föltámadtam. S csak arra figyelmeztetek benneteket, hogy ti a tudományt és a vallást öszszezevarjátok. A természet, a történelem, az új-testamentum iratainak vizsgálása indított-e titeket arra, hogy a Jézus föltámasztásáról való elbeszélések iránt legkisebb gyanutok se legyen? Az én vizsgálódásom ellenben arra indított, hogy ezen elbeszélést is csak olybá tekintsem, mint a többi csodáról valókat. Azonban, föltöt-tem azon esetet, hogy nektek van igazatok. Jól van, akkor ti jobban, alaposabban és kimerítőbben utána jártatok a do-lognak, mint én; mint tudományos emberek, mint termé-szet tudósok és kritikusok felettem álltok; de vajjon, mint keresztyének is? Egész bizonyossággal állíthatom, hogy csak a ti kritikátok következetlenségéről tesz bizonyosságot azon eljárások, miszerint ti az irás azon szavait (Máté 27, 52 53) készörömet elfeleditek, de a Jézus föltámasztásában leg-kevésbé sem kételkedtek; de a bennetek lakozó keresztyén érzelemről nem.

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folyt. kövökezik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A sz.-szőlőnoki ev. ref. egyházmegyének
folyó 1875-ik év március 14—17-ig
Sz.-Somlyón tartott közgyűléséről.

(Folyt. tása és vége.)

Igen fontos tárgyat képezte közgyűlésünknek: a krasz-na-berettyó-menti papi olvasó kör ezen indítványa:

„Azon körülményből kiindulva, miszerint a papi és ta-nitói állomások köröztetésére nézve a régi hozsadalmas mód lett viszszaállítva; tekintve annak hozsadalmasságán kívül, az esperesi hivatalra nézve is terhes voltát; s tekintve azt, mi-szerint egyházmegyénk rendeleténél fogva, minden egyház-nak a pappal közösen járni kelletvén az „Erd. prot. köz-löny“: hozsássék ajánlatba a közgyűlésen azon határozat ki-mondása, miszerint esperes aa. utasítatik, minden köröz-vényt az „Erd. prot. közlöny“ utján közzé tenni, sat. an-nál is inkább, minthogy az állandó igazg.-tanács is hivata-las közlönyének továbbra is elismeri a nevezett lapot.“

Ezen indítvány felett hozsaszas élünk vita fejlett ki; de a higgadtságot pillanatra se téveszté szem elől a közgyű-lés, mely kitűnik a tárgyban hozott határozatából is. Köz-gyűlésünk határozott kifejezést adott annak, hogy főpászto-runk jogait tiszteletben tartja s elveti az indítvány ezen szavait „minden körözvényt az Erd. prot. közl.“ utján ten-ni közzé,“ sat.; de tekintettel egyházmegyénk terjedelmére, mely miatt az esperesi körlevelekből láthatólag 15 20 nap sem elégséges, hogy azok rendeltetésük körűtját megfussák; tekintettel arra, hogy egyházmegyénk papi és tanitói állo-mására pályázni szoktak más egyházkerületek pap és tani-tói is; tekintettel arra, hogy az egyes iskoláknál elhelyezett és

a külföldre ment papjelöltek is szoktak hozzánk folyamodni, kimondja közgyűlésünk: esperes 'aa. utasítatik, hogy minden az egyházmegye területén fekvő papi és tanítói állomásokra nézve, mihelyt azok a főtiszt. püspök urtól hozzá köröztesítés végett leérkeztek azonnal az „Erd. prot. közlöny“-nek is küldje meg, teljesítvén e mellett a főtiszt. püspök urnak is 56—1875 számú s a köröztesítéseket módosító rendeletét.

Igen fontos tárgyat képezte közgyűlésünknek a Betlen Gábor élethiztosító és önszegélyző egyesület alapszabály-tervezete, melynek előleges tanulmányozására egy bizottság volt kiküldve. A bizottság jelentésében kiemeli, hogy protestáns egyházi életünkben örvendotes jelenségnek tekinti az abban fejtegetett eszméket s ha ezek elégséges alapra fektetve, valamikor keresztül vitethetnének, a protestánsizmust hazánkban örök időkre biztosítottáknak látná, s megváltva a mai tengéstől. Ajánlja tehát annak elvben elfogadását s a kerületi közgyűléshez való pártoló felterjesztését. A gyakorlati kivitelre nézve, a felhozott alapokat nem elég hiteleseknek mondja s ohajtása, hogy az öt szuperintendencia egybe gyűjtvén minden ide vágó adatot szakértő küldötteivel, jöjjön végmegállapodásra s törekedjék annak mihamarábbi életbe lépésében.

A krasznai választó kerületből kerületi képviselővé választott — a lélek szám szerint — legtöbb szavazatot bíró egyházak szavazatával: Nagy László, somlyói ref. lelkész.

Néhai boldog emlékü és fáradhatatlan tevékenységéről ismert egyházmegyei algondnok, t. Berecki György helyére, Toka Zsigmond, Kovács Mihály és Elekes Károly jelöltettek ki s fognak fölterjesztetni választás, illetőleg megerősítés végett.

Jól esett látnunk a közgyűlés folyama alatt a világiak élénk érdekeltségét, kik majdnem az egész gyűlés folyama alatt jelen voltak; bár kötelességet teljesítettek, mégis megemlítem nevöket, hogy például szolgáljon azoknak, kik még azt se teszik, a mi kötelesség; ott láttuk főgondnok, br. Bánfi Albert, br. Györfi Lajos, algondnok, br. Bánfi Elek Toka Zsigmond, Kerekes József, Szatmári Dániel, Ajtai Albert, Bölöni Sandor, Kovács Miklós, Mezei Albert és Kis Lajos egyházmegyei képviselőket.

Végül, az elnöki előterjesztésből, legyen szabad egy vallás-erkölcsi életünknek megragadó képét mutatni be, a szegény özvegy aszszony és egy konfirmált növendék leánykában. Az özv. aszszony, ki házbéres házban lakik, tüjével és fonásával keresi élelmét és ruházatát, „az ur háza iránt való szeretetből“ felirással, egy 33 forintba került selyem asztal terítővel ajándékozta meg a zoványi ref. egyház urasztalát; ez a vallásos buzgó özv. aszszony, Nagy Zsuzsa, kit az ő „urának háza iránt való szerelme“, tartson meg sokáig! Egy konfirmált kis leány, ez ünnepegy emlékére, egy szép selyem asztal terítőt ajándékozott az urasztalára; neve e vallásos szívű kis lánynak: Aracs Etelka, görcsöni ref. paptársunk kedves kis leánya.

A többiek közlését fentartom, szerkesztő engedelmével egy jövő alkalomra

Révay Pál,
egyh.-megyei aljegyző.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

KÜLÖNFÉLÉK.

= (Meghívó.) A nagy-enyedi ev. ref. egyházmegye köztörvényszék birái az ezen törvényszék körébe tartozó ügyek ellátására jelen évi május hó 3-án Felvincen, reggeli 8 órakor tartandó gyűlésbe tisztelettel meghívotnak. Harasztos, április 17-én, 1875. Basa Mihály, n.-enyedi egyhm. év ref. esperes.

= Megjelent és beküldetett hozzánk: „Közönséges egyházi beszédek“ irták és kiadták Nagy László, sz.-somlyói, Kis Albert, kiméri és Viski Pál, zoványi lelkészek, I. füzet, ára 1 frt. 40 kr. Tizennyolc beszéd van e kötetben, melynek ismertetésére visszatérünk, ha elég figyelemmel keresztül olvastunk. Addig is ajánljuk az érdeklődők pártfogásába.

= Megjelent a „Székely tanúgy,“ nevelés-oktatási ügyi szakközlöny S.-Szent-Györgyön, Málk József szerkesztésében, havonkint két számot ad s évnegyedi előfizetési ára 1 frt, mely Nagy István nevére cimezve, a kiadó hivatalnak küldendő. A tartalom elég változatos és gondra mutat. Ismerőseinkkel, Demeter Samuval, Révay Lajossal, sat. találkoztunk hasábjain. Ez is a mi testünkbeli való test; s ha a közönség figyelmébe ajánljuk, csak kedves kötelességet teljesítünk.

= Adatok az iskolából az anthropológia számára. A porosz iskolákban hatóságilag rendeltetett meg, hogy a fiu- és leány-tanulók bőr-, szem-, és hajszinéről adatok gyűjtessenek. A tanítóknak adott utasítás ezt mondja: a fizikai anthropológia egy részről a belső testalkatot, név szerint, a csontalkatot kutatja, s itt mindenek előtt a fej az, mely feltűnő észrevételekre adott alkalmat. Csaknem minden európai népnél két különböző fejalakot: egy hosszukás keskenyt, és egy rövid széleset lehet találni. Épen Németországban észleltetett azon sajátosságos jelenség, hogy korábban a hosszú fejalak uralkodott, melyet több jel után a tulajdonképpen német fejalaknak szokás tekinteni; ellenben, újabb időben a rövid fejalak szaporodik s már jelenleg egy Németországban, mint az északon nagy részében főljék kerekedik a hosszúnak. Más részről a bőrszin, melylyel a szemek és hajzat szine bizonyos összefüggésben van, már a régóta félre ismerhetetlenül fontos ismertető jel a fajok szétválására nézve. De a megfigyelés e tekintetben is mutatja, hogy Németországban, s Európa több más tartományában nincs egységes arány. Szőke és barna emberek a legtöbb helyen vegyesen vannak s manap csak kevés helyen van tiszta szőke lakosság, és csak nem úgy látszik, hogy a barna emberek napról-napra többen lesznek. Ha a jelentékeny kutatók abbéli véleménye megállapíthatnák, hogy a hosszú fejtű népesség szőke és világos színű volt: a különböző népek feltételezett vegyülésének menetéről és elterjedéséről még a történet előtti időkben is igen becses adalékokat lehetne meríteni. A mint hallszik, a budapesti statisztikai hivatal is tett lépést ily nemű adaknak az iskolából való beszerzése végett.

Nyílt posta.

12) Sz.-Udvarhelyre Sz. M. barátunknak. Nyomdában volt már a mai számunkban látható. Ergo, tarde venientibus. Ám nagyon elférne valami egyéb; s azt megköszönök.

13) K. M. urnak. Incidit in Scyllam, qui vult evitare Charibdim. Legjobb az egyenes út: ez a mi tanácsunk és utmutatónk.

14) Az egyházmegyei közgyűlésekről tudósítást kérünk barátainktól.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 29, 1875.

226—17. SZÁM.

Megjelenik minden esütőtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Meghívás az 1875-ik évi egyházker. közgyűlésre.

1.—1875.

A szervezeti törvény III-ik pontja értelmében reám ruházott kötelességből kifolyólag, az ezen törvény I. és II-ik pontjaiban meghatározott és szervezett egyházkerületi közgyűlést a múlt évi egyh.-kerületi közgyűlés 33-ik száma értelmében — Kolozsvár sz. kir. városába folyó évi május 23 és következő napjaira egybehívom, és egyidejűleg atyafiságosan fölkérem (cimedet) anyaszentegyházunk új szervezetű törvényhozó s legfőbb kormányzó hatóságának negyedik gyűlésen való részvételre.

Ezen közgyűlés fontosabb tárgyait a következő ügyek képezendik:

- 1) A kiküldött hetes-bizottságnak a papválasztás módosítása iránti javaslata.
- 2) A nagy-enyedi theológikum szeminárium áthelyezését tárgyzó indítvány.
- 3) A tanár-választások módosítására vonatkozó indítvány.
- 4) A kanonika vizitáció módosítását tárgyzó indítvány.
- 5) A deszolált egyházközségek vagyoni viszonyai rendezése.
- 6) A domesztika és egyházkerületi házipénztár felállítását tárgyzó javaslat.
- 7) A nagy-enyedi főtanoda ügyében kiküldött nyomozó bizottság jelentése.

Kolozsvártt, április hó 7-én, 1875.

Gr. Mikó Imre.

Tán kis dolgokról, de — hiszszük — kicsinyeskedés nélkül.

(Folytatás.)

Azonban, nem csupán a hatás lélektani szempontjából, hanem az egyházi életet hordozó hit-alap épségben tartásának közelebbi érdekéből is szükségese a közönségesen agendáknak nevezett liturgiai imáknak, megáldó szavaknak, sat. szoros formulázása és szabály szerint megállapított ismétlése.

Mert, ha mint közelebbi cikkemben kifejtteni igyekeztem, még a prédikáció is, alapját, szellemét, irányát illetőleg, az egyház hitvallásának körén belől kell hogy maradjon, bár az istentiszteleti alkatrészek legszabadabb eleme, a menyinyiben tárgya a gyakorlati élet változó szükségéseiből szokott merítettetni igen gyakran; és a menyinyiben ottan-ottan még a vallási nézetek mezején történő változások felmútatá-

sa, azoknak érdemük szerinti méltatása is feladata kell hogy legyen; sőt benne a prédikátor saját, a keresztyén vallás forrásaiban és a vallásos lélek méjjségeiben elfogulatlanul tett kutatásainak eredményeit is fölhasználhatja, persze, okkal-móddal, (más egyéb utasítást itt nem adhatni, különben is oktalan ember egy millió szabály mellett is el-előbná a súlykot) tehát okkal-móddal, nehogy mikor oktatni akar, éppen akkor botránkoztasson, mikor építeni akar, éppen akkor rontson; ha tehát még a prédikáció is kötve és korlátozva van, ha még ez sem lehet a lelkes önkényének játékszere: annál kevésbé az egyház hitét kifejező agendák. Hiszen, ha szabad bármely, a theológiai szeminárium tantermeiből csak most ki lépett kezdő prédikátornak, a kinek lehet, hogy van ugyan egy rakás éminenciája, de a ki bizonyára a vallási élet mezején még nagyon kevés tapasztalást szerezhetett, az agendákat tetszése és izlése szerint

fogalmazni: könnyen megtörténhetik, s valóban történik is, hogy a gyakorlatlan és még nem eléggé óvatos kéz minden új meg új fogalmazás alkalmával magából a tartalomból, magából a lényegből hullat el valamit, míg lassankint kihull mindaz, a mi lényeges, kihull az egész voltaképi tartalom és nem marad fenn egyéb, mint egy pár széllel bélelt frázis. Ha szabad azt tenni egy még tapasztalatlan, ifjú atyáfnak, vagy ha szabad bárki fiának, hogy az egyház hitét kifejező, vagy legalább azokból kisanjadzott formulákat, midőn itt valóban áll, hogy „formadát esse rei“, önkényesen megváltoztassa és saját bölcseségének produktumait a hitköztség fejére ráolvasa: akkor a hány a vezér, még pedig nem is csak a fő, hanem a csapatvezér, anynyi lesz a szimbolum, a zászló, a szü, a jelszó, mi által természetesen a régi közös szimbolum, közös zászló erejét, varázsát, hatalmát veszítvéu el „ecclesia militans“ tagjai felett, az egyház fölbomlásának szomorú proceszszusa szükségkép kezdetét kell hogy vegye.

De az új dátumu theológiai bölcsesség részéről nem késik a vigasztalás: „hadd, jöjjen a fölbomlás károsza; mert hiszen, valamint a Péter-féle személyi (pápai) tekintélyen nyugvó egyház egy részének romjain az irás hittani elemeinek tekintélyén alapuló Pál-féle konfeszzióális (protestáns) egyház állott elő, ugy emeből a János-féle, a szeretet alapján álló egyháznak kell kifejlődnie.“ Hamis prémiszszákból vont hamis következtetés. Mert a középkori, személyteknélyi egyház — a menyinyiben valódi apostoli alappal bir — épp ugy épült a többi apostolon, mint Péteren; hanem, ez alapon kívül igen is épült egy, a jámbor és nem jámbor hit által tereuntett ál-Péteren, ki ezen hit szerint az apostolok fejedelme volt (mily Jézus-ellenes eszme!) és Rómának első püspöke. Ezen egyház tehát nem azért ingott meg, mert — mint vélik némelyek — kizárólag Péteren nyugodott és a fejlődés menetén péteri egyházat a Pál-félének kellett fölváltania: hanem megingott azért, mert ősalapiját, régi, erős, fentartó oszlopait, természetes támaszait, részben legalább, a már egyszer legyőzött judaizmus és paganizmus korhadtt oszlopaival akarta helyettesíteni, persze, ezeknek az illető idők modern szabását megadván. Másfelől, a keresztyén egyház megújulása a protestántizmusban, habár a Pál-féle hit által való megigazulási tannak előtérbe állításával vette is kezdetét, de tovább haladásában,

teljességre jutásában, az élet konkrét viszonyai feletti győzelmében épp oly hű szövetségesül birta a péteri jó cselekedetet és a jánosi szeretetet, mint a Pál-féle hitet. Ezért, a kath. és prot. egyházak közti különbséget nem az eredeti alap különbsége alkotja, hanem az ugyanazon alaphoz való hűség és ragaszkodás különböző foka; a mi azonban végeredményileg roppant különbséget alkot.

De ha a krisztianizmusban Pétert, Pált és Jánost, kik a valóságban egymástól elválhatatlanok, mert mindnyájau, ha különböző ajándékokat nyertek is, ugyanazon szellemből, Krisztus szelleméből születtek, egymástól el lehetne is választani, mint a hogy megteszi ezt a szétválasztást a theológiai elme-játék, akkor sem tudám nagyobbnak látni Jánost Pálnál, és semmi előhaladást sem látnék a Páltól Jánoshoz való átvándorlásban. Mert, ha Jánost a szeretet apostolának szokás uevezni: vajjon Pál, a hit-apostól, nem e egyszersmind a szeretet mindenek felett álló hatalma és nagysága hirdetésének épp oly nagy apostola? A szeretet, Pál szerint, felette áll a legbecsebb lelki ajándékoknak, túl éli a tanulásból vett ismeretet, a mely itt ugy is csak rész szerint való, túl ragyogja az életpálya ama ragyogó vezér-csillagait a hitet és reményt. (1. Kor. 13.) Pálban tehát benne van János is, ennél fogva a protestáns egyház hite magát a teljes evangyeliiumot öleli föl, az evangyeliiumon túl pedig, legalább keresztyénre nézve, nincs fölebbezési szék.

Azért, a szentek valódi egyessége, a hívők igaz egyháza ott van, hol együtt található a főapostolok mindnyájau; hol föltalálható a hitnek élő viz forrása az ebből fölbuzgó jó cselekedetekkel és az ezeket megszentelő szeretettel: nem osztathatik részekre a Krisztus. (1. Kor. 1, 13.) Bátran elmondhatni azért, hogy a János kizárólagos uralmát remélni a Péter és Pál befolyásának kizárásával; azt remélni, hogy a konfeszzióális protestáns egyházak romjain egy csupán a szeretet lelke által összszekapcsolt közös keresztyéni hit, közös tanok, remények, együttesen gyakorolt cselekvények s más egyéb pozitívumok nélkül való egyház, vagy bármely névvel nevezendő keresztyéni életközösség jöhet létre és maradhat fenn állandóan: minden historiai és lélektani alapot nélkülöző ábrándos reménykedés; mondhatni, csaknem akkora képtelenség, mint hinni azt, hogy John Bull és Magyar Miska közt, bár feltéve, hogy egymásnak

még csak hírét sem hallották és nem is hallandják: forró barátság és ösztönzés jövedélre.

Egyébiránt meglehet, hogy azok, kik szerencsések, magukat csupán könyvek halmazzával venni körül és ezeknek szentelni minden idejüket: az egyházi tanok és szervezetek, a kultusz-elemek s más egyéb durva pozitívumok tökéletes mellőzésével is tudnak igen-igen szép egyházat konstruálni; de én, a ki lelkipásztori elfoglaltatásaim miatt kényszerítve vagyok, többet foglalkozni a gyakorlati élettel, mint a könyvekkel: valami fényes, légies egyház-szövedékek takács-mestere lenni nem tudok; sőt azt hiszem, hogy ha ily divatos szövet gyártására alkalmas lennék is, azért ezen szövetnél a mi konfeszszionális, érzékelhető rendtartással, pozitív jogi szervezettel bíró egyházunkat, a vallásos élet melegebb, védelmezőbb takarójának tartanám.

Ily felfogásai birtván, tán senki sem csodálkozik azon, hogy én helyesnek tartom, hogy a külföld hatalmas protestáns egyházaiban, kevés kivétellel, sőt hazánk evang. egyházaiban is egyházilag elfogadott ágendák használatnak, melyeket sok lelkész, igaz, könyv nélkül mond el, de a nagyobb rész, ne hogy az emlékezet hűtlensége holmi gyarló röktönzésre okul szolgáljon, a liturgiás könyvből szokott felolvasni.

Baló Sándor,
ref. pap.

(Vége következik.)

Az iskolai takarékpénztárak ügyében.

Folyó hó 7-kén Budapest főváros közgyűlésében következő indítvány olvastatott fel:

„Belgiumban, Gent városban, 1866-ban Laurent tanár és állam-tudós indítványozta és létrehozta az „iskolai takarékpénztárakat,“ melyek abból állanak, hogy a tanuló-gyermekek a legcsekélyebb pénzeket, melyeket a szüléktől, vagy akár kitől gyümölcsre, vagy más apróságokra kapnak, vagy a mit az úgy nevezett „beti-pénzből“ megtakarítanak, ha csak „centime“ (krajcár) számra is, átadják az osztály-tanítónak. A berendezés igen egyszerű. A tanító minden osztályban egy könyvet vezet, melyben minden tanuló külön lapot bír és melybe folytatólagosan minden betétel bevezettetik; e lapnak a másolata a tanuló kezében van. A felsőbb osztályban a tanulók maguk használatnak fel a könyv vezetésére. A hét végén a tanító az összes bevételeket az iskola elnökének (talán igazgatójának) adja át, ki ezt szintén rendszeresen bevezeti, és a mint az összeg egy frankra emelkedett, azt valamely takarékpénztárba teszi, egy a tanuló nevére szóló könyvecske alapján. Ez a tanulóknak csak azért kézbesíthetetik, hogy szülőknek előmutathassák; különben pedig az

iskola-elnök őrizetére van bízva, a ki azt a szülőknek csak személyes jelentkezés, vagy írásbeli kérvény alapján szolgáltatja ki. Valamint a tanítók csak oktatás által hathatnak a megtakarítási alkalmi felhasználására és minden kényszer kizáratik, ugy más részt — ha csak a szülők másképp nem rendelkeznek — a betételek visszafizetését, vagy a takarékpénztári könyvecske kiadását sem megtagadni, sem késleltetni nem szabad.

A gyermekek — általában nagyobb mértékben, mint azt rendszeren hinnők, a szülők neveléséhez hozzá járulnak; és e tapasztalást tették az iskolai takarékpénztárakkal is. Nem marad hatás nélkül, ha a néhány centime (vagy krajcár)-ból, melyet gyermek hetenkint a tanítónak átadott, vagy egy új ruha, vagy más efféle megvétegit és most már a többi gyermek iparkodik a jó példát utánozni.

Ki ad azonban teljesen szegényeknek, kik még ily csekélységet sem tudnak nélkülözni? Ezeket Belgiumban a jótékonyosság támogatja, mely a szorgalmas tanulóknak betétek alakjában díjakat osztogat.

Mily roppant hatást és sikert idézett elő Gent városában e nyolc év előtt kezdeményezett „iskolai takarékpénztár“ intézménye, mutatják a következő számok:

1873/74. iskolaév végével	
9729 elemi tanuló közt már	7009
3130 kisdud-óvodába járó közt	1250
3799 tovább képző közt	1876

birt takarékpénztári könyvvel. Összesen 16,658 tanuló között 10,135 birt takarékpénztári könyvecskével. Egyedül az utolsó évi betételek tettek Gentben a nevezett három iskolában 87,464, 10,005 és 27,631 frank, összesen egyedül a múlt évben 125,100 frankot. Gent kezdeményezését követték nem csak egész Belgiumban, hanem már Francia-, Angol- és Olaszországban is.

Még érdekes az, hogy a fent nevezett Laurent urnak egy 1867-ben Guinard tudor által alapított 10,000 franknyi díj, fáradozásának jutalmán kiszolgáltattott.

Alázatos ohajtásom és kérésom tehát, hogy Budapest főváros hatósága kezdje meg a nevezett jótékony intézmény létrehozatalát; mi által gyermekeinket már gyöngéd korukban józan gazdálkodásra és észszerű takarékosagra szoktatandjuk.

Tekintetes közgyűlés! Nem titok, hogy nemzetünk nagy része nem igen hajol a takarékosagra szeretjük magunkat büszkén mint „magyar gavallérok“ mindenütt azzal kitüntetni, hogy nem csak nem vagyunk fukarok, hanem hogy többet is tudunk kiadni, mint épen szükséges, gondolván: nemzetünk „méltósága“ ezt így kívánja. De az sem titok, hogy észszerű takarékoság nélkül alig lehet legcsekélyebb vagyont is szerezni, vagy ha ez már volna is talán örökölt, meg is tartani. A józan takarékoság (nem a fukarság) oly társadalmi és nemzet-gazdasági erény, mely ép oly szükséges, hogy arra gyermekeinket tanítsuk, mint akár más élet-erkölcsre. És nem csak a gyermekek fognak takarékosagra buzdíttatni és szoktatni (mely jó szokás

azután egész életőken át kísérendi,) hanem ez sok eddig talán nem takarékos szülőre is jótékonyan hatand.

Indítványom tehát az: méltóztassék a tekintetes közgyűlés az „iskolai takarékpénztárak“-nak a főváros egész területén levő iskolákra nézve életbe léptetését elvben kimondani és a teendő lépésekkel a tekintetes tanácsot megbizni. E meszszeható intézménnyel ismét egy lépéssel előbaladunk a civilizációban a nélkül, hogy ez házi-pénztárunkat érezhetőleg terhelné.

Remélem, hogy Budapest főváros ebbeli kezdeményezését nem sokára országunk többi városai, megyéi, sat. fogják követni; sőt azt is szabad remélni, hogy a magas kormány is felkarolandja e csupán jót magában foglaló eszmét, országszerte az „iskolai takarékpénztárakat“ közegei által létrehozatni.

„Ez hazánk jövő nemzedékei jellemére, erkölcsére és jóllétére igen boldogító befolyással leendő és úgy hiszem: áldani fogják Budapest főváros jelen hatóságát ez üdveltjes példaadásért, mely példaadás valóban megfelel fővárosunk méltóságának, neki dicső emlékoszlopul szolgálván századokon át.

Veisz-Bernát Ferenc, bizottsági tag.
(Vége következik.)

Az igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvártt, április 25-én, 1875.

Elnök: nmlt. gr. Mikó Imre. Jelenvoltak: Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Sárkány Ferenc, Schilling Ottó, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) Nagy Péter, püspök, elintézés végett beadja Tomka Károly bukaresti lelkész táviratát és felterjesztését, melyekben tudatja, hogy Baconi Ádám bukaresti tanító, távol létében, bár Németh Gábor tanítót bizta meg, nem csak istenitiszteleket tartott, sőt keresztelt is s kéri ezen viszszaélések megszüntetése végett intézkedni. A kultusz-miniszter ur útján felterjesztés intéztetik a külügy-miniszter urhoz Baconi Ádám tanító elmozdítása iránt.

2) Ugyanaz tudatja, hogy a pitesti egyh.-község Tomka Károlyt lelkészéül megválasztotta s ő e választást megerősítette s kéri, ez iránt a szükséges bejelentéseket megtéve, a 600 frtban megállapított miszszionáriusi segély-összeget utalványozni s miszszioi teendőit körvonalozni. Tomka Károly pitesti lelkészszé megválasztása tudomásul vétetik és mint a M.-Oláhországban lévő egyházak miszszionáriusa kineveztetik s ezen állomása elfoglalásától 600 frt. miszszionáriusi fizetése utalványoztatik. Miszszionáriusi hatásköre és teendői megállapittatnak, miről az illető miszszioi egyházak s a kultusz-miniszter ur útján a konzulátus értesittetnek.

3) A n.-ajtai egyh.-községnek a bölöni egyh.-községhez leányosítása, 10 évi időtartamra, az egyh.-ker. közgyűlés jóváhagyása reményében megengedtetik, utasittatván, hogy 120 köből magtári és 300 frt. készpénz tőkái ka-

matai folytonos tőkésítése által a papi fizetés fedezésére szükséges alapot ezen idő alatt szerezzze meg.

4) A széki egyházmegye közgyűlése Vice egyh.-községében, a körülmények tekintetbe vételével, papi állomás föllállítását hozza ajánlatba, mely célra a kimutatás szerint évi 317 frt. jövedelemmel rendelkezik. Mintán a kimutatásban 1884 frt. 90 kr. tőkéből 1460 frt. állam-adóssági kötvény s így jóval kevesebb összeget képvisel, másfelől, a tőkék tervezett 12 vagy 15 % mellett leendő kikölcsonzése biztos alapul nem vehető s így az évi jövedelem 250 frtra sem tehető, a szükséges alap hiányában, felhivatik a lévitai állomás rendszeresítésére szükséges intézkedések megtételére.

5) A kultusz-miniszter ur tudatja, hogy még múlt év novemberében elhatározta Brassó városában és Bolonya külvárosában fiúk és leányok számára állami elemi népiskolák felállítását s a jövő 1875/6-ik tanév elején megnyithatók lesznek, a közös községi iskolai célra felajánlott iskolai felszerelvényeket és taneszközöket e célra készséggel fogadja s az 1316 frt. iskolai, tőke kamatját oly módon hagyja tovább is az egyh.-község kezelése alatt, hogy a kamatokból a hitfelekezetünken levő szegény sorsu tanulók segélyeztessenek. A kimutatásban felsorolt iskolai felszerelvények és taneszközök átadásáról s némely körülményekről felvilágosítás-nyújtás végett esperesi úton az egyh.-község értesittetik.

6) Basa Mihály esp. felterjeszti a gr. Gyulai-főle jószág után a m.-bogáti lelkésznek járó kepe készpénz megváltása iránt gr. Bánffy Béla által tett ajánlatot. Felhivatik esp. aa. a megváltást véglegesen és oly módon eszközölni, hogy az arról kiállítandó egyezmény zálog-jogilag kebeleztesse be.

7) Az udvarhelyi egyházközség fölfejtve, hogy a lelkészszel együtt 4 tanítóval ellátott leány-iskolát tart fen önerején: kéri önálló egyh.-kerületi közgyűlési képviselőválasztását elrendelni. Ily kérelem megengedésére csak az egyh.-ker. közgyűlés levén illetékes, kérése elintézés végett áttétetik a f. évi egyh.-ker. közgyűléshez, miről kérelmes egyházközség a tanítói fizetések kimutatása felküldésére felhivatva, értesittetik.

8) A széki egyh.-megye a sz.-ujvári egyh.-község régi papi lak épülete eladását megengedhetőnek, sőt szükségesnek véleményezi. 1500 frton felül árverezésen leendő eladása megengedtetik oly feltétellel, hogy a beveendő vételárral tetemes templom építési adósságát apaszsa.

9) A sz.-udvarhelyi főtanoda szomorodott szívvel tudatja, hogy Korondi Mózes ig. tanár f. hó 7-én elhalálozott. Sajnálattal vétetik tudomásul s a tanoda előljárósága felhivatik életrajza egybe állítása végett szükséges adatok közlésére.

10) Az egyh.-kerületi köz-pénztár átvevő és átadó bizottsága tudatja, hogy f. hó 16-án Bányai Vitális volt pénztárnoktól 13,000 frt. B. betűs urb. kötvényt és egy évi kamatjába 634 frt. 72 kr. készpénz összeget átvett és Sárkány Ferenc pénztárnoknak átadott s kéri, a pénz-

Ár-átvétel szabályszerű befejezhetőse végett intézkedni. Volt pénztárnok felhivatik, hogy a f. évi egyh.-ker. közgyűlés előtt 2 nappal mint vég zár-határidő alatt számadásait adja be.

— Ülésen kívül, elnökileg, a sz.-udvarhelyi főtanoda felterjesztésére azon tanodánál üresedésbe jött menyinyiség- és természettani tanszékre a kijelölés elrendeltetett.

— Elláttatott még ezen kívül 25 ügydarab.

B—r. A—l.

TÁRCA.

Két levél

Lorántfy Zsuzsánnától.

Közli: *Szilágyi Sándor.*

Lorántfy Zsuzsánna alább következő két levele, fájdalom, csonkán maradt fenn. Mind kettő nevezetes egyháztörténelmi adatokat foglal magában: s azokat uradalmi igazgatójához, Klobusicky Andrásához írta, az első 1655 elején, a másodikat ugyanez év április havában. A presbiteriumi rendszer behozatala felett folyt akkor a vita a magyar és erdélyi országai protestánsok közt. Lorántfy Zsuzsánna akarta, fia II. Rákóczy György fejedelemben ellenzé. Az e miatt vérszemre kapott ortodox papok nem kevés bosszúsággal illették az özvegy fejedelemben aszszonyt, ki hijában keresett orvoslattól fiánál. (Lásd a két Rákóczy György családban levelezése 489-ik l.) Az alább következő levelekben a felfuvalkodott papoktól szenvedett bosszantásait írja le Klobusickynek.

I.

Susanna Lorantffy, Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoczy Principis Transilvaniae, partium regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus etc. Relicta.

Generose nobis honorande Salutem cum favore nostro.

Kegyelmed mikor indulhat onnét hazul (minthogy az vármegyék követi is ilyen későn indulhatnak) örömet értenék: azért tudósítson kegyelmed fölé bennünket. Cseh Mihályt is holnap haza bocsátjuk, fiunk is azt mondja, Tarczali Eerenek megengedi, hogy udvarbíráink számadásának igazításához lásson, talám maga dolgára onnét belől is rendelkezhet. Az beregszásziak is találtak meg bennünket, kívánván, hogy privilegiumoknak konfirmáltatására bizonyos embereknek felküldéseket megengednők, melyet mi is megengedtünk; úgy, hogy ha magunk, vagy maradékaink ellen nincsen donációjuk s konfirmációjuk is nem lesz, sőt úgy kezdjék el, hogy nagyobb kárt maguknak ne szerezzenek. Az váriak is hasonlót kívánván, olyan kondícióval megengedtük úgy, hogy kegyelmed híre nélkül semmit ne cselekedjenek, mert ott sem segíthet nekik egyéb, hanem mi s kegyelmed mi utánunk, legyen is azért kegyelmednek vigyázása rájuk, ha felmennek.

Mivel pedig azt kívánják, hogy bizonyos embert bocsássunk az helynek reviziójára, bocsássunk-e, nem-e, tudósítson kegyelmed. Mi azért mind az két félnek eleiben adtuk, hogy az míg a dolog derekasban el nem igazodik, vesztésben legyenek, ha szintén marhájokat ott kapnák is, meg ne károsítsák egyik az másikat, az vesztekedést eltávostassák, mert egy általjában megbúsulnak miatta.

10 die praesentis iratott kegyelmed levelét is meghezák, melyben való írását is megértettük; Zebeghnyei uram-

nak szóló levelünket Patakra vitték, ha azért válasz leszne rája, kegyelmed szakaszsa fel etc. Briny uramnak Nyitra vármegyéből való követségét mi azon csodálkozunk, hogy ő kegyelme szolga levén s tudván, hogy az előtt is volt ő kegyelme követségben tőlünk, felvállalta, hanem ha az vármegyének hasznosabb dologban szolgálhatna, mint így nekünk. Az credenciálíst, az mint fiunk mondja, meg fogja készíttetni, úgy az mint kegyelmed írja. Vármegyék követi, kik lesznek, értjük; Abauj vármegyeyi követnek valóban látott, halott, tapasztalt embert választottak, Barna uramat, a többi is emberséges ember ugyan. Költség felől mi fiunknak nem izentünk, nem tudván, mit irt kegyelmed oda is. Az mi az törvényes dolgokat illeti, mi azért az decretumra nem bizuk magunkat, csak arról vehetnénk információt, ha ki mit cselekszik törvénytelenül, mint kell ellene procedálnunk. Az országgyűlése ha ugyan megleszen, s az borokat fel kell vinni, m —— ánjuk ha kegyelmednek maga számára is vitet egyet. Az tokaei hatmencadról való levélnek kiadatása akar-nók ha kegyelmednek ott fen létele alatt lenne meg, hogy anynyival állandóbb lehetne. Az mi az brányei borokat illeti, azokat mi inkább adnók lengyelnek mint az ilyen kúpecnek, a ki is sokat akarna nyerni rajta. Más is kérte kóstolni azokat az borokat, tudja az számtartó; immár addig nem adhatjuk, míg arra válaszunk nem jön. Oda hogy halogatnák azt is értjük; Kövér Mihály szegény feleségének várta halálát s nem tölt kedve benne; nem tudjuk, testamentumot irás által tett-e, de életében szóval arra ígérte magát, hogy az gerceli és csörgelyi porcióját, ka ki nem váltjuk tőle, holta után ingyen nekünk fogja hagyni. Zsindely itt niucsen sok, hanem az mint Visnicei mondja, veres fenyőt találni, el is küldtünk olyan zsindelyért, meglátjuk kicsodás. Farkas László uram nekünk azokat az földeket bár ne adja, az melyek Ibrany uramnál voltak, mert mi azért nem vesztekedünk ő kegyelmével; hanem másokat adjon, kik maga kezénél vannak, mi is adunk anynyi pénzt rá, mint Ibrany uram, csak adjon anynyi földet, kegyelmed immár ugyan végezzen bizonyost ő kegyelmével. Pilisi Bálint és Barakony dolgát a mi illeti, leszne válaszok, ha megtalálnak, ez előtt is mi törvényre igazítottuk őket. Az papok, hogy bementek volt Zemlyén vármegyére, s protestáltak, hogy ők semmit nem ujjtanak, lássa a ki másképpen cselekszik, adjon számot róla és hogy pecsétlő székre halasztották, értjük, mi nem tudjuk, mit akarnak, ugyan keresve-keresik azok az papok az mi bosszúságunkat s busulásunkat, lalán koporsóban is azon volnának, hogy bosszúság szenvedésünkkel bocsátának, holott oka nem vagyunk semminek. Im nem régen is a mint halljuk s kegyelmednek is már megírtuk, vizitációra Patakra bemenvén az esperest, titkon öszszegyűjtötték az egyházi

tanácsot Veréci uram házához, mert Veréci uram ez aránt mindenekben az kutfő, ott osztán forraltak valamit ellenünk, hihető a protestációt is ott forralták, mert sem Lippai s Keresztszegi uramék ott nem voltak, hanem kihagyván s rekosztván akkor aíták meg az levelet Lippai uramnak, mikor már benn voltak, sem Tolnai uramat benn nem hagyták, hanem kiküldték, azt praetendálván az a Miskolci, hogy nem választott presbiter, holott mi akaratumkból választották volt kegyelmek kegyelmét, de ugy látjuk, nem hogy feljebb való patronának tartanának bennünket, de immár közikben sem akarnak számlálni; meghigyje azért az a Miskolci, meg is mondja kegyelmed neki, uemes emberségében ne bizzék, mert ha ebben megyen el, fejünket, jószágunkat el nem veszjük ugyan érette, de bizony (elunván már a sok bosszúságot) megmútatjuk, hogy mi vagyunk aszszonya, megtetszik ebből is, hogy tiszteken nem aláztatosságot, hanem nagyra vágyódsást viselnek, hiszem a kit megválasztottunk, ők is választhatták volna, noha ugy tudjuk, idvozült uram idejében nem engedtetett meg, hogy birót nemes emberből választssanak.

(Folytatása következik.)

Vallás, keresztyénség, protestantizmus.

(Folytatás.)

Ellen esetben a keresztyénség nem vallás, hanem tudomány kell hogy legyen, s nem a templomi szószék és egyházi beszéd, hanem az iskola és tanszék körébe tartoznék. S így nem az lenne a legjobb keresztyén, a ki legigazabb követője Jézusnak, hanem az, a ki legnagyobb talentummal bír arra, hogy azon kritikai ellenvetéseket, melyek a biblia egyes helyei ellen támadnak, teljesen meg tudja cáfolni. Akkor szünjének meg tiszteletet követelni a mi részünkről az ilyen keresztyénség és az ilyen keresztyén iránt! Mert mi csak azt tiszteljük teljes szívünkben, ki a szerencsében hálaival, a szerencsétlenségben megnyugvással, a sors minden változásaiban hittel és bizalommal viseltetik isten iránt, s a ki az isteni szeretetben bünteti ki magát és ernyedetlenül törekszik arra, hogy tökéletes legyen, mint a menynevei atya tökéletes! Azon tan iránt, a mit hirdetnek a ti apologetáitok, ne várjatok a mi részünkről semmi érdeklődést. Ha az a keresztyénség, a mit ezek hirdetnek, a mit védelmeznek teljes erejükben: akkor az a mi vallásunkkal a legkisebb közösségben sincs, s előttünk nem csak közönyös lesz az, hogy ti eldisputáljátok a keresztyén nevet azon vallástól, melyen mi teljes szívvel csüngünk; sőt inkább, mi is vonakodunk olyan nevet viselni, a mi azt, a mi előttünk a legfenségesebb, valami olyanhoz akarja kötni, minnek nagyon kevés becsét tulajdonitunk. Ellenben pedig, ha az a keresztyénség, a mit mi vallásnak nevezünk: akkor a keresztyén névbe helyezük a mi dicsőségünket, és azt a nevet követeljük magunknak, mint minket joggal megillető titulust.

De hát, vajjon keresztyén hit-e az isten bölcsességébe és szeretetébe vetett hit? E kérdésre első tekiutetre tagadólag kell felelnünk legalább annyiban, a mennyiben mi ezen hitben a keresztyén hitnek csak egy kevés, és pedig nagyon kevés részét ismerhetjük föl. Mert akármelyik hit-

vallást tekintjük is meg, elkezdve attól, a mit az egyház jogtalanul tulajdonit az apostoloknak, le egészen addig, melyre még mindig szoktak hivatkozni a különböző egyházak, valahányszor szembeütnően ki akarják emelni saját megkülönböztető jellegeiket: mindenütt végtelenül többet találunk a hit tartalma gyanánt fölhozva, és pedig gyakran azon argumentummal, hogy a ki ezeket nem hiszi: anathema sit. Azonban, egészen másképp vélekedünk a dolog fölül, mihelyt annak nem a külszínét, hanem lényegét tekintjük és figyelembe vesszük az idők fejlődését is.

18 század, annak, hogy fennáll a keresztyénség és azóta folyton terjed. Ezen idő óta szüntelen küzdöttek annak helyes fölfogása és igazi tartalma felett. A legkülönbözőbb alakok lettek elfogadva, s azt, mit egy időkor ugy hirdetett, mint nélkülözhetetlent, a következő nemzedék elvetette, mint haszontalant; sőt talán, mint káros és veszedelmes tévelyt ki is átkozta. Vegyétök csak föl épen azt a hitcikket, a melyik néktek tetszik, akármelyik vallásból és kísérvéték át a ker. egyház 18 századán, s meg fogjátok látni, hogy mindeniken történt kisebb-nagyobb változtatás. Először nem találtok meg a hitcikkekben semmit; ezek nélkül élt és működött az egyház, még pedig hatalmasan. Betöltötte az ő magasztos hivatását dogma nélkül. Ez csak lassankint állott elő. Ha megfigyelitek azon csirát, miből a dogma származott; az okot, mi azt előidézte; az egyént, ki a maga nézeteit először fejezte dogmákban ki: egész pontosan meggyőződhetek arról, hogy a dogma miután ki lett mondva, még sokáig nem fogadtatott el. Sőt meg lett támadva, és pedig a legtöbbször nem ugy, mint képtelenség és értelmellenes, hanem inkább ugy, mint keresztyén-ellenes, sőt, mint isten-tagadás is. Nem ritkán láthatjátok egymással harcolni a különböző népeket és országokat a dogmák felett. A mi Kis-Ázsiában kétségtelen igazság volt, azt Áfrikában, vagy Rómában istentelen eretnekségnek nyilvánították. Annyira föl lettek izgatva a kedélyek is, hogy az egyik párt örökre megvált a másiktól, s az egymással élet-halál harcot vivó egyházak még akkor is gyűlöltek egymást, midőn a kettőjük közötti válaszfal már csak egyesek emlékében élt, annak senki sem tulajdonított többé jelentőséget. Példák erre a keleti és nyugoti egyházak közti küzdelem ezen egyetlen szóért: filioque; a reformátusok és lutheránusok közti egyetlenség az urvacora szereztetési szavai felett; a remonstránsok és kontraremonstránsok közti harc a predestinációt illetőleg, sat. sat. Szóval, a hitcikk lassankint állt elő; először elkeseredett küzdelemnek lesz a szülő-anyja, később mind nagyobb-nagyobb tért nyer; végre, az egyház elfogadja, s legtöbbször a világi érdekek befolyása alatt, melyek néha nem a legtisztességesebb motívumokból erednek. Így éri el azon magaslatot, hol az egyház dogmájává lesz, s mind addig megmarad a maga díszes helyén, míg föl nem cseréltetik egy új hitvallással. Ekkor kezdődik egy új történet, mely már nem előállásának, hanem bukásának leendő története. Az egykor oly becses hitcikk, melytől a boldogságot tették függővé, feledésbe megy, vagy pedig egyik egy, másik más értelmet ad neki. Számos egyházban meg

van még tartva azon ősi szokás, hogy az u. n. apostoli hitformát minden vasárnap fölolvassa a lelkész; de vajjon hányan értik alatta ugyanazt?! Dicsekednek hit-egységgel, pedig az voltaképp semmi egyéb, mint szó-egység!

Minő heves harc keletkezett volna eddig, ha mindenki ki merte, vagy ki akarta volna mondani nyíltan a saját véleményét a felett, hogy miképen érti ő azt, hogy Jézus isten egy szülött fia, hogy fogantatott szűz lélektől, született szűz Máriától, poklokra szállt; vagy mit ért a „szentek egysége és az örök élet“ alatt. De azért hányan vannak még, kik a sziv teljes őszinteségével hiszik a Jézus szeplőtlen születését; föltámadását, menybemenetelét, a halottak föltámadását és az utolsó ítéletet?! Állhat-e mégis ezen tanokban a valódi keresztyénség, melyeket némelyek mint képtelenséget eldobnak, mások elfogadnak ugyan, de közülök egyik egy, másik egészen más értelemben?!

Tizenhét század óta él és működik a keresztyénség; és mégis azon tantételekben kell-e keresnünk annak lényegét, a melyeket egyik korszak még csak nem is ismert; a másik meg nagy ellentmondás közt fogadott el; a harmadik pedig gúnnyal és megvetéssel eldobott? Millió, meg millió halandó felett terjeszté ki kormányát a keresztyénség; de azért mi nem vagyunk kötelesek, kizárólag azon véleményvel lenni fölöle, melylyel a szomszédunk. Nem, nem az a keresztyénség, a mi a népeket és az egyházakat egymástól elválasztja; hanem az, a mi őket egyesíti, összeköti és fölhívja azon közös föladatra, melyre mindenki el van hívva: a szeretet munkájára, mi az egész emberiségnek közös munkája.

Nem az a keresztyénség, a mit egyik kor elfogad, a másik képtelenségnek tart; hanem az, a mi 18 század alatt minden burokban benne volt, mint maradvány mag, minden alakban nyilvánult, mint őserő, mi új szellemmel tölti be és új életre ébreszti a világot; ez megtisztítja, megszenteli megalapítja és kiterjeszti benne isten-országát. Nem itt, vagy amott, nem most, vagy máskor van a keresztyénség; hanem mindenütt és mindig; mert önmagában örök.

Mi által gyakorolt a keresztyénség oly nagy befolyást az összes emberiség boldogságára; mi által lehet még most is egyetlen forrása a föld népe közt minden nagynak és némesnek: mint csupán az által, hogy vallás, még pedig a legtökéletesebb vallás, vagyis elismerése annak, hogy isten atya? Mi volt az, a mi Jézust képessé tette magasztos feladatának betöltésére, s neki erőt kölcsönzött arra, hogy legyőzzen minden ellentállást, gyűlöletet és üldöztetést; sőt még a haláltól se rettenjen vissza; mi egyéb, mint azon rendíthetetlen hit, hogy vele semmi sem történhetik a szerető menynevei atya akarata nélkül, kinek nevét magasztalni, volt az ő legnagyobb boldogsága? „Ne az én, hanem a te akaratod legyen!“ A hódolat, az engedelmisség, az alázatosság és a bizalom ezen egyszerű szavaiban van kitárva az ő lényege, benső mivolta egészen; és hogy ajkára jöjjenek eme szavak, arra nézve multhatatlanul megkivántatott az isten bölcsességében és végtelen szeretetében vetett rendíthetetlen, szilárd és benső bizalom. De egyéb semmi! Ezen

szavakat után mondani csupán az, de az aztán teljesen képes, ki istent, mint mindenható és mindentudót őszintén tiszteli; és csupán az, de az aztán tökéletesen képes bebizonyítani saját életében, hogy a ki igazán féli az istent, rajta kívül senkit sem fél.

Az aztán tökéletesen mindegy, hogy ezen meggyőződéséhez minő véleményeket köt; mert ezek vagy kiállják a tudomány proba-kövét, vagy pedig elmosódnak az értelem vizsgáló széke előtt. Semmi közünk azzal, a menyinyiben a vallásról van szó, hogy Jézus osztotta-e korának előítéleteit, különbözött-e az ő istenről és istennek a világban való működéséről alkotott fogalma a miénktől; elihetőnek tartotta-e a csodát ott is, hol őt a tapasztalat az állandó természeti rendre tanította. Ha különbözik is ezekre nézve a mi véleményünk az ővétől; de a vallásra nézve abban, a mi az ő lényének magvát képezte, életének ereje volt, vele egyek vagyunk s ezen egységnél fogva, és ezen szempontból tartjuk a mi vallásunkat a Jézus vallásának, és követeljük jogosan magunknak a keresztyén nevet. Sőt nem is csupán mint jogunkat! Mert valahányszor magunkat a Jézus után nevezzük el a vallás terén, mindig azon meggyőződésben vagyunk, hogy nem csak jogunkat oltalmazzuk, hanem egyszersmind kötelességünket is teljesítjük az által. A hála és igazság kötelességét.

Kitől nyertük a mi hitünket? Kinek köszönhetjük azt? Ez a kérdés is merőben historiai természetű. Ha megvizsgáljuk önmagunkat és fejlődési történetünket, meg fogunk győződni arról, hogy minden istenről s az ő hozzánk való viszonyáról alkotott fogalmunkat azon egyháztól nyertük, melynek Jézus a központja. Már életünk kezdetén fölvetettünk abba a keresztség által, s midőn még alig vésődött be gyermeki szivünkbe a láthatatlan atya képe, már legfőbb vágyunk az kezdett lenni, a ki látható alakban járt a földön s a legtisztább képét mutatta föl nekünk az atyának. Mi sem volt kevesebb előttünk, mint az, midőn a vallásos anya beszélt a gyermek-szerető Jézus életéről, ki a kisdedeket karjára vevén, azt mondá tanítványainak, hogy: „ezeké a menynek országa.“ Sehova sem fordultunk úgy, hogy ne láttuk volna a Jézus képét s ne hallottuk volna az ő dicsőített nevét. Mindenütt látjuk az ő keresztyét, és a kereszt lábánál térdre borulva, imádkozik a hálás világ. Jézusról hallottunk beszélni az egyházban, a templomban, az iskolában; róla beszél a tudomány, s különösen az ő kedves alakjáról és műveiről a művészet. Ugy hittünk benne, mint az istenség viszfényében, mint a testté lett igében; úgy tekintettük őt, mint emberi testben megjelent istent. Így volt előttünk rajzolva, így tiszteltük őt és a legkevesbé sem kétkedtünk ezen elbeszélésekben. Kétség csak akkor támadt bennünk, midőn korosabbak lettünk s ismeretünk köre szélesbedni kezdett midőn ama szent elbeszéléseket összehasonlítottuk a más népekével s figyelmesebben olvastuk a bibliát, mint korábban; midőn a természet törvényeivel s a történelem menetével kissé jobban megbarátkoztunk. És minél szélesebb lett ismeretünk, annál több kétség támadt föl bennünk.

Egyik hittétel a másik után veszté el hitelét előttünk. S minthogy az elégtétel tana nem adott számot nekünk arról, hogy miért kellett magának istennek megjeleni a földön és meghalni érettünk a keresztfán, s minthogy igazat adunk e szavaknak: „Gott nur vermochte Gott zu versöhnen (Klopstock. Messiás I.) először is e tant adtuk föl. A véteksúly megbocsátását többé nem tartottuk olyan föltételhez kötve. Tehát egy dogma elesésével elesett a másik is. Jézus művének abszolút becsével az ő személyének abbecse is csökkent. Előttünk a Jézus halála az ő beszédének megpecsétlése, az ő istenszeretetének leghűbb bizonyítéka és az önmegtadadás legnagyobb példányképe let: Az erőtelen racionalizmusnak ezen és ehez hasonló segítségével igyekeztünk megszüntetni a bensőnkben keletkezett lelki ostromot. Épen így bántunk el a Jézus személyével is.

Ha nem is tekinthettük őt többé istennek, de mégis isten fiának tartottuk őt, még pedig egészen sajátlagos jelentőségben. A mennyire csak lehetett, olyan közel állítottuk őt istenhez, s úgy tiszteltük, mint istennek legfenségebb képviselését, ki tőlünk és minden embertől különbözik nem csupán fokozatilag, hanem istennel való egyesülési különbsége által is. S ezen nézetben maradtunk jó darab ideig; de végre ez is tarthatatlanná vált, sőt még tarthatatlannabb lett, mint előbbi álláspontunk. A visszatérés pedig többé nem volt lehetséges; előre kellett mennünk.

És Jézusnak leesvén fejéről a csoda fénykoszoruja, épen olyan emberré kellett hogy legyen, mint mi vagyunk, hasonló érzékekkel és képességekkel. Egy közönséges ember! Ennek kezdtek őt tartani, s azon nagy veszélyben kezdünk forogni, mint az efféle reakciónál rendszeren történni szokott, hogy őt is éppen arra a polcra helyezték, a melyen mi, közönséges emberek vagyunk. De ezt a veszélyt szerencsésen kikerültük. Megtanultuk mértéket és határt tartani a reakciókban is, és ha kezdetben talán hajlandók is voltunk, egyik tulsághból a másikba menni: mégis elég szerencsések és óvatosak voltunk, megállni a közép úton, hol egyszersmind megtaláltuk a benső nyugalmat is. Ha Jézust azon értelemben tartjuk közönséges embernek, miszerint nem úgy tiszteljük őt, mint természet feletti lényt: akkor is olyannak tartjuk őt az emberiség körében, mint az emberi természetnek legszebb, legmagasztosabb nyilatkozatát. Ha néha az ő nevét is emlegettük a másoké mellett, kiknek működése az emberiségre áldás-dús volt: még sem titkoltuk el soha, hogy ezeket ő végtelen meszsze túlhaladta, s működési mezeje nagyobb és nemesebb volt, mint amazoké.

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folyt kövekezik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Szomoru köteleiséget teljesítünk, midőn regisztráljuk, hogy a Ballagi lapjába átjászott harc foly tovább, küzdvén mindenik fél a neki adott fegyverek hatalmával. A Szász Béla megdöbbentő hatása és romboló erejű cikkével

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

szemben, a Ballagi lapja 17-ik számában, Szabó Sámuel veszi fel a kestyűt egy oly rapszodiával, mely minket bámulattal töltött el. Sietünk megjegyezni, hogy bámulatunknak oka azon csalódás, melyet éreztünk, midőn e stilisztikai gyakorlatot olvastuk egy oly ember tollából, a kiről eddig azt hittük, hogy okos, tanult ember. Bizony, szomoru, ha nem veszett ügy az, melynek ilyen előharcosa van, és mi el tudjuk képzelni ama lehangoltságot, mely meglepette ama férfiakat, kik magukat a Szabó Samu pártjához (adjuk meg neki ez ohajtott dicsőséget!) számították. Ne kívánják olvasóink, hogy e cikket kivonatozzuk. Van ebben sok minden: csűrés-csavarás, Szász-konzorcium, apró elbeszélések hamisan, nevekre való hivatkozás, s egy rakás idézet innen is onnan is; van egy kis epe, harag, boszankodás, némi gyűlölet is, sat. de szárnyalást, lendületet, a meggyőződés meggyőző hatalmát hiában keresünk, s hiában az elbeszélte dolgoknak megcáfolását; pedig ez lett volna a fő, a döntő. Rapszodia, cserép-darabok halmaza, melyről tudjuk, hogy — semmi, nem használható semmire, nem árthat semminek. Nem tudjuk, mert nem mondja meg, hogy e nyilatkozattal magára vallott-e, és ő-e az „okvetlenül híressé válandó“ m. k; de azt tudjuk, hogy akár okkal, akár ok nélkül ugrott bele e harcba, sikerült neki alaposan igazolni azokat, kik azon véleményben voltak és vannak, hogy Szabó Sámuel egy öszszeférhetetlen ember; s teljesen behizonyította — a mit eddig is igen sokan észre vehettek — hogy a mely ügyet ő védelmez, a melyhez ő szól: azt emberi erő meg nem tartja, az menthetetlenül elveszett. Szabó Sámuel mindig rögeszmékből indul ki; neki fixa ideái vannak: mindenki téved, mindenki „olasz fal“, ő egyedül csalahatalan, a ki be nem veheti a józan kapacitációt. Az ő ereje az, hogy jegyez (álmban is jegyez!) s ha arról van szó, hogy egy gyermeknek okvetlenül meg kellett születnie, ha szeméink előtt halt meg: ennek behizonyítására menthetetlenül végig kell hallgatnunk tőle a teremtés históriáját. Ilyen férfival szóba állani anynyi, mint arra vállalkozni, hogy az oceánt gyűszűvel merjük ki. Ne zavarjuk boldog álmait; „mundus se expediet;“ hadd higye ő, hogy az „Erd. prot. közlöny“ elvesztette erkölcsi reputációját; majd meglátjuk: az ő „ornata syntaxisa“ erősebb-e, vagy a sors kéréke; de azt ne higye senki, hogy a múmiák korszaka valaha visszatérhet. E pur si muove!

= Iskolai rendszabály a XVIII. századból. Egy XVIII. századbeli német „Schulordnung“ szerint a tanulóktól a következőket kívánták meg. 1) Isteni félelem. 2) Illedelmes erkölcsök. 3) Épületes művészetek és nyelvek. A tanítóktól hasonlóképp, hogy 1) istenfélő, 2) tudós, 3) értelmes legyen, hogy az iskolai disciplinát el ne hanyagolja, de ne is heveskedjék s e mellett a világ szidalmait elviselhesse, 6) békés természetű, hogy a kollégákkal együtt, az igát „conjunctis viribus“ vonhassa.

= Hála-nyilatkozat. A f. év febr. 4-iki égés okozta veszteségemet becses adományaik által kárpótolni kívánták újabban: mérai pap, Timár Lajos ur gyűjtött 5 frtot, melyhez járultak a mérai ref. egyház 1 frt, mérai pap 1 frt, N. N. 1 frt, t. Szentiványi Ferenc ur 1 frt, t. Csiszár József ur 1 frttal; k.-petri pap t. Viski Sándor ur 2 forint, túrei pap t. Jónás Elek ur gyűjtése 2 frt, t. Agh Ferenc ur 2 véka búza, t. Keresztes Sándor ur 2 v. búza és végül daroc-bogártelki pap t. Biró Sándor ur 4 v. kenyér-gabonával. Főbbi becses adományok átvételét igazolván, jövőv. im iránti hálás köszönetem nyilvános kifejezését köteleességemnek ismerem. Farnas, ápril 17, 1875. Fehér György, ev. ref. pap.

Felolós szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.